

KONRAD LORENZ

Ember és kutya

Második kiadás

GONDOLAT • BUDAPEST 1981

A mű eredeti címe:

So kam der Mensch auf den Hund Verlag dr. G. Borotha-Schoeler
Wien

Első kiadás: 1950

A fordítás az 1966-os 25-28. kiadás
alapján készült

Fordította: SÁRKÖZY ELGA

Szakmai ellenőr:

DR. SÁRKÁNY PÁL

Az illusztrációkat Konrad Lorenz és Annie Eisenmenger készítette

ISBN 963 280 995 5

© dr. G. Borotha-Schoeler Verlag 1966 © Sárközy Elga, 1973.

Hungarian translation

Előszó

A természet utáni fokozott vágyakozás a technika korának egyik velejárója, amely minden népet, minden városlakót előbb-utóbb hatalmába kerít. A természet egy részét jelképezi az ember számára a kutya is, amelyet ősidők óta az ember mellé csatlakozó első háziállatként tartanak nyilván. Konrad Lorenz könyvében az őstörténetnek éppen ezt a mozzanatát dolgozza fel, amikor a kutya az ember mellé csatlakozott, és szinte nélkülözhetetlen segítőtársa és hű barátja lett.

Konrad Lorenz neve jól ismert a kinológiában, ahogyan a kutyatenyésztést tudományosan nevezik. Számos nagy sikerű könyv szerzője, és mint a viselkedéslélektan – vagy tudományos nevén etológia – professzora, egyre több szimpatizánst szerez szerte a világon négy lábú barátainknak, és szerez egyszersmind elismerést saját személyének.

Konrad Lorenz Bécsben született. Kutyatörténeteinek jelentős része is Ausztriában bonyolódik. 1937-től mint egyetemi magántanár anatómiát és állatlélektant tanított a bécsi egyetemen. 1950-1956 között intézeti kutató munkája mellett Münsterben egyetemi tanárként működött. 1956 óta a Max Planck Intézet viselkedéslélektani részlegének igazgatója a bajorországi Seewiesenben, és egyúttal 1957 óta a müncheni egyetem tanára is. A napjainkban a gazdasági állatok tenyésztésében is egyre nagyobb jelentőségre szert tevő etológiai összehasonlító, vagyis viselkedéslélektani kutatások kialakítóinak egyike. A kutyák viselkedéslélektanáról fordulatos stílusban írt, rendkívül népszerű elbeszélései széles körű érdeklődésre tartanak számot mind tudományos, mind irodalmi vonatkozásban, és a szakmai

előképzettséggel nem rendelkező nagyközönség számára is élvezetes olvasmányok.

Mondanivalójában Lorenz professzor mindenekelőtt abból indul ki, hogy a kutya viselkedés közbeni ösztönös megnyilatkozásai az emberhez fűződő kapcsolatát teszik szorosabbá, ha azokat figyelemmel kíséri, vagy gátolhatják, ha jellegüket nem érti meg az ember. Amit könyvéből a kutya viselkedéslélektanáról megtanulhatunk, éppen ebből a szempontból értékes tanulság az ember és kutya kapcsolatának alakulására vonatkozóan. Tudományos, rendkívül vonzóan leírt tapasztalatait úgy is fogalmazhatnánk, hogy amikor az ember következetességet vár el a környezetében élő kutyától, szükséges, hogy önmaga is következetes maradjon.

Az ember és kutya között évezredek óta kialakult és immár elszakíthatatlan kapcsolat, bármennyire is furcsán hangzik, de mindkét oldalról, tehát az ember és a kutya oldaláról is meghatározott szintű igényeket támaszt. S ha mint kutyatartók, tenyésztők kellő őszinteséggel önvizsgálatot tartunk, megállapíthatjuk, hogy bizony számos esetben sokkal inkább a kutyától várjuk el, hogy következetesen teljesítse kötelezettségeit gazdájával szemben, mint ahogy azt nemegyszer mi tesszük kutyánkkal szemben.

Lorenz könyve elkalauzolja az olvasót az őskorba, amikor az ember még kutya nélkül, maga is űzött vadként, egyik napról a másikra tengette életét. Bemutatja, hogyan lett a kutya az ember barátja és hűséges segítőtársa. Megható leírásokat közöl megfigyeléseiről, amelyek az állatlélektan kimagasló ismeretéről és a kutyának mint segítőtársnak a végtelen szeretetéről szólnak.

E nemzetközileg elismert könyv magyar nyelvű fordításával a magyar kinológiai szakirodalom értékes művel bővül. Bizonyos vagyok benne, hogy a magyar kutyakedvelő közönség éppoly szeretettel fogadja e könyvet, mint amilyen gonddal és igényességgel a szerző megírta. Hozzásegíti a könyvet ehhez a várt sikerhez a gondos és igényes fordítás, amely hűen tükrözi Lorenz szellemes és fordulatokban gazdag, élvezetes stílusát.

Budapest, 1972. június

Dr. Sárkány Pál,
a MEOE elnöke,
az FCI tanácsosa

Ilyesformán történhetett

A sztyepp magas fűvében emberek vonulnak, meztelen, vad alakok apró csapata. Kezükből csont-hegyű dárdákat cipelnek, sőt néhányuknak íja, nyila van. Testileg hasonlítanak ugyan a mai emberekhez, de viselkedésük inkább állatra vall még, sötét szemük nyugtalan és félénk, akárcsak az ijedős, szüntelenül résen álló vadé. Ezek még nem szabad emberek, nem urai a Földnek, ha nem üldözöttek, akikre minden bozótban új veszély leselkedik.

Hangulatuk nyomott. Egy erősebb törzs nemrégiben elkergette őket eredeti vadászterületükről, menekülniük kellett nyugat felé, mélyen be a sztyeppbe, ismeretlen földre, ahol sokkal több a ragadozó, mint régi otthonuk vidékén. Ráadásul vezérik, az öreg, tapasztalt vadász néhány héttel

ezelőtt egy kardfogú tigris martaléka lett. A balszerencséjében az sem jelent vigaszt, hogy a gyilkos később dárдавégre került.

A horda legtöbbször a kialszólanságtól szenved. Régi hazájukban valamennyien a tűz mellett aludtak, s a tüzet valamivel távolabb a kellemetlen aranszakálok táborának gyűrűje vette körül; így aztán még az örököt is megtakaríthatták, hiszen a sakálok már messziről jelezték minden egyes ragadozó közeledtét. A primitív emberek természetesen nem fogták fel tudatosan, milyen hasznos ez nekik. És ha nyilat éppen nem is pazaroltak a tűzhöz merészkedő élősdiakra, néhány követ azért hozzájuk vágta, hogy elkergessék őket.

Bandukol hát a horda, fáradtan, hallgatagon. Hamarosan leszál az éjszaka, de még mindig nem bukkantak alkalmas helyre, ahol tüzet rakhatnának, hogy megsüssék végre az aznapi szegényes zsákmányt, a kis darab vaddisznóhúst, egy kardfogú tigris lakomájának maradékát.

Hirtelen minden fej, akár csak a neszelő őzeké, izgatottan egy irányba fordul: hang ütötte meg a fülüket. Ez csak támadásra kész állattól származhat, hiszen az üldözöttek alaposan megtanulták, hogy csendben legyenek. És megint ugyanaz a hang. Igen, egy sakál vonít. A horda áll, furcsa módon szinte meghatottan, és hallgatja a boldogabb, nyugalmasabb idők üdvözetét. És ekkor a fiatal, magas homlokú vezér olyasmit művel, amit a többiek egyszerűen nem értenek: levág egy darabot a zsákmányból, és a földre dobja. A többiek talán még haragszanak is, utóvégre nem dúskálnak annyira a peccenyében, hogy csak úgy szétszórassák a sztyeppén. A

fiatalember alkalmasint maga sem tudja pontosan, miért cselekszik így, nyilván ösztönösen teszi, talán csak azt kívánja, hogy a sakálok valamivel közelebb legyenek hozzá. Mindenesetre többször is elhelyez egy-egy darabka vaddisznóhúst a horda nyomán. Érthető, hogy a többiek nagyon rossz tréfának tartják a dolgot, és a vezér csak ügyyel-bajjal tudja megvédeni magát az éhes emberek dühétől.

Végül azonban mindnyájan ott üldögélnek a tűz körül, s a jóllakottság lecsillapítja a felizgatott kedélyeket.

Egyszerre csak felharsan a sakálok üvöltése. Megtalálták a kirakott húsdarabokat, s a nyomot követve, közelednek a tábor felé. A horda egyik tagja kérdő pillantást vet a vezérrre, aztán feláll, s valamivel távolabb, ott, ahová még éppen elvetődik a tűz fénye, csontokat dob a földre. Jelentős esemény ez: az ember először lát el táplálékkal egy hasznos állatot.

Ma nyugodtan alhat a horda, hiszen a tábor

körül ott ólálkodnak a sakálok, azok pedig megbízható őrszemek. És másnap reggel, amikor felkél a nap, az emberek alaposan kipihenték magukat, és elégedettek. Ettől a naptól kezdve nem dobálják többé kővel a sakálokat...

Sok év telt el ezután, számos nemzedék követte egymást. A sakálok szelídebbek lettek, nem félnek már annyira. Nagyobb csapatokban tanyáznak az emberek települései körül, akik most már vadlovakat, szarvasokat is elejtenek. A sakálok szintén változtattak életmódjukon: valaha csupán éjszaka csatangoltak, s napközben a bozót mélyén elrejtőzve pihentek, most ellenben a legértelmesebbek, a legerősebbek, már nappali állatok, és nyomon követik a vadászó embert zsákmánykereső útjain.

Ekkor tájt egyszer megeshetett, hogy a horda egy vemhes vadkanca nyomát követte, amelynek menekülését megnehezítette a dárda ütötte seb. A vadászok szörnyen izgatottak, annál is inkább, mivel már hosszú ideje gyatrán állnak élelemmel. Ezért a sakálok is a szokottnál éhesebben követik őket, hiszen az emberek ennivalójából nekik legtöbbször semmi sem jutott. A vemhességtől, vérveszteségtől legyengült

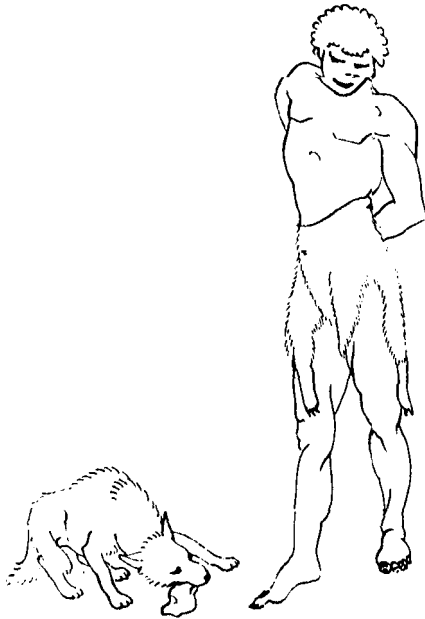

kanca fajtájának egyik ősi, vele született módszerével él: „ellenjártba” indul, azaz körülbelül egy kilométernyit visszafelé halad a saját nyomán, majd egy bozotos helyen éles szögben letér róla jobb felé. Ez az ösztönös műfogás már sok-sok állatot kimentett a

vadászok keze közül. A vadászok ezúttal is tanácstalanul ácsorognak ott, ahol a nyom látszólag megszűnik a kemény sztyepptalajon.

A sakálok az emberek mögött ügetnek, persze, tekintélyes távolságban, mivel ekkor még nem merészkednek a zajongó, izgatott vadászok közelébe. Különbözik is, az emberek és nem a vad nyomát követik. Érthető, hiszen a sakálnak nem érdeke a vadló üldözése, lévén, hogy a vadló mint zsákmány, számára szóba sem jöhet. Csakhogy *ezeknek* a sakáloknak az emberek ismételten vetettek koncot egy-egy elejtett nagy testű állatból, ezért az ilyen állatok szaga nekik valami egészen újat jelent; szilárd kapcsolat alakult már ki bennük az erős vérnyom és a közeli zsákmány lehetősége között.

S mivel aznap a sakálok különösen éhesek és izgatottak, a vérnyom pedig egészen friss, az ember és csatlósai viszonyában valami új keletkezik. A szürke pofájú, vén szuka, a falka szellemi vezére észreveszi, amit az emberek figyelme elkerült, nevezetesen, hogy a vérnyom elágazik. Az állatok tehát itt elkanyarodnak, és önállóan követik a szagot. Az emberek időközben szintén rájöttek arra, hogy a vad ellenjártatba csapott, és visszafordulnak. Az elágazáshoz érkeve meghallják, hogy a sakálok üvöltése oldalról jön. Így hamar megtalálják az irányt és hamarosan a nyomot is, amelyet a tömérdek sakál hagyott a sztyepp fűvében. És ezúttal alakul ki első ízben a sorrend, ahogyan ettől a naptól kezdve ember és kutya a vadat üldözi: *elől* a kutya, és *mögötte* a vadász. A sakáloknak sokkal gyorsabban sikerült utolérni és megállítani a vadlovat, mint a vadászoknak. Amikor a kutyák nagyobb vadat „állnak”, nyilvánvalóan fontos szerepet játszik a következő pszichológiai mechanizmus: az üldözött szarvas, medve vagy vadkan az ember előtt menekül ugyan, hiszen egyedül a kutyával minden további nélkül felvonná a harcot, de a pimasz kis ellenfél közeledése úgy felbőszíti, hogy dühében egyszerűen *megfeledkezik* a sokkal veszedelmesebb üldözőről. A fáradt vadló az aranysakált gyáva csahosnak ismeri csupán, haragosan védekezik tehát, és elülő patájával ádázul belerúg az egyik túl közel merészkedőbe. A sakál zihálva ugrik vissza a többiek közé, de eszében sincs menekülni. Az emberek ekkor meghallják a sakálok zsvajgását, észreveszik, hogy állandóan ugyanonnan jön, a vezér jelt ad, a vadászok nesztelenül szétszélednek, ki erre, ki amarra, és bekerítik a zsákmányt. Egy pillanatra úgy látszik, hogy a sakálok szétugranak, de azután megnyugszanak, mert egy lélek sem vet ügyet rájuk. A kis vezérszuka minden félelme elpárolgott, dühöngve ugatja meg a vadlovat, s mohón vájja fogát a dárdadöféstől végül összeroskadó áldozat torkába. Csak akkor hátrál néhány lépést, amikor a horda vezére hajlik a döglött állat fölé. És a vezér, tán épp ük-ük-ükunokája annak, aki először vetett koncot az arany-sakálok elé, felhasítja a még vonagló zsákmány hasát, durván kirángatja a zsigereket, lemetsz egy darabot, s anélkül, hogy egyenesen a sakálra nézne – magasrendű, ösztönös tapintat jele ez –, odahajítja neki, mégpedig – és ez is nagyon tapintatos dolog – nem egyenesen feléje, hanem egy kicsit oldalvást. A szürke vezérszuka félénken visszahőköl, de mivel az ember nem tesz semmilyen fenyegető mozdulatot, sőt, barátságos hangot ad, amelyet a sakálok már

gyakorta hallottak a táború szélén, hevesen ráveti magát a béldarabra. Aztán, amint foga közt a zsákmánnyal, félig már zabálva, serényen visszahúzódik, félénken odasandít még egyszer az emberre, s farka apró, sebes verdeséssel mozogni kezd jobbról bal felé. És ezúttal történik első ízben, hogy egy sakál a farkát csóválja az embernek; újabb lépés ez a kutya domesztikálódása felé.

Az állatok, még az olyan értelmes állatok, amelyenek a kutyafélék családjába tartozó ragadozók is, soha nem holmi hirtelen sugallat hatására sajátítanak el egy-egy tökéletesen új viselkedésmódot, hanem asszociációk révén, amelyek viszont csupán egy-egy helyzet többszöri megismétlődése esetén alakulnak ki. Meglehet, hónapok teltek el, mire az a sakálszuka egy ellenjáratot végző, sebesült vad üldözése során ismét a vadász *előtt* cserkészte be a nyomot. És talán csak egy kései ivadéka volt, amelyik már rendszeresen és tudatosan *vezette* a vadászt, és állta a vadat.

Feltehetőleg valamikor a késői és az újabb kőkorszak között történt, hogy az ember letelepedett. Az első házak, amelyeket ismerünk, a biztonsági okokból folyók, tavak, és a Keleti-tenger sekély vizébe épített cölöpépítmények voltak. Tudjuk, hogy a kutya ez idő tájt már háziállattá vált. A tőzegspitznél, ennél az apró, spitzre emlékeztető kutyánál, amelynek koponyáját először a Keleti-tenger menti cölöpépítmények maradványai között találták meg, még világosan megmutatkozik ugyan az aranyakál-eredet, de félre nem ismerhetően látszanak rajta a valóságos domesztikáció jellegzetességei is. Alapvetően fontos, hogy a Keleti-tenger partján ebben az időben már egyáltalán nem élt vad aranyakál, jóllehet a korai dilúviumban nyilván sokkal jobban elterjedt fajta volt, mint ma. Eszerint tehát a Keleti-tenger partjára alighanem a nyugati és északi irányban előrenyomuló ember hozta magával a táborát követő, félig-meddig megszelídített arany-sakálfalkákat, sőt talán már messzemenően domesztikált kutyákat is.

Amikor aztán az ember áttért arra, hogy otthonát vízbe vert cölöpökre helyezze, sőt, feltalálta a bődöncsónakot is, kétségkívül

valamilyen változásnak kellett bekövetkeznie a négylábú csatlósok és a közöttük fennálló viszonyban. Hiszen az állatok immár nem tudtak többé az ember otthona körül tanyázni. Feltehetjük, hogy az ember ekkor, vagyis éppen a cölöpépítkezésre való áttérés idején, magával vitte a még alig háziasított arany-sakálók különösen szelíd, a vadászatnál jól bevált s ezért értékes példányait, s ilyenképpen a szó igazi értelmében „háziállatot” csinált belőlük.

Még ma is megállapíthatjuk, hogy a kutyatartásnak különféle típusai vannak a különféle népeknél. A legősibb forma, amikor a település körül nagyszámú, az emberekkel még aránylag laza kapcsolatban élő kutya tanyázik. A másik típust minden európai faluban megtaláljuk: egy meghatározott házhoz néhány kutya tartozik, s ezek egy meghatározott gazdához ragaszkodnak. Elképzelhető, hogy az utóbbi típus a cölöpépítmények keletkezésével alakult ki. A cölöpépítményben csak kevés kutyát lehetett elhelyezni, ami természetesen elősegítette a beltenyészetet, ez pedig igen kedvező volt azoknak az öröklődő elváltozásoknak a szempontjából, amelyek kialakítják az igazi háziállatot. Két tény szól az ilyen feltételezések mellett: először is, hogy a boltozatosabb koponyájú, rövidebb orrú tőzegspitz kétségtelenül az aranysakál egyik domesztikált formája, és másodsor, hogy e fajta csontjait jóformán kizárólag a cölöpépítmények maradványaival együtt találták meg. A cölöpházak lakói már annyira *megszelídíthették* kutyáikat, hogy rávehették őket arra: szálljanak be a bődöncsónakba, illetve, hogy a házat a parttól elválasztó vízen úszva keljenek át, és másszanak fel feljáró pallón. Erre például egy néger kutya vagy valamilyen félszelíd, települések körül kódogó korcs semmi áron nem merne vállalkozni, sőt még a magam tenyésztette kölyökkutyának is türelmesen a lelkére kell beszélmem, mielőtt első alkalommal beszállna a kenumba, avagy felkapaszkodna egy vasúti kocsii lépcsőjén.

Lehetséges, hogy a kutya megszelídítése már befejeződött, amikor az emberek létrehozták a cölöpépítményeket, de az is lehet, hogy csak ebben az időben kezdődött. Elképzelhető például, hogy egyszer valamikor egy asszony – esetleg egy „babázó” kislány – családi körben, vagyis emberek között nevelt fel egy elárvult kölyköt. Talán kardfogú tigris zsákmánya lett az alom, és egyedül ez a kölyök maradt életben. Az apróság persze sírt-rítt, de senki sem törődött vele, hiszen az embereknek akkoriban még jó idegeik voltak. De miközben a felnőtt férfiak vadásztak, s az asszonyok a halászáttal bíbelődtek, egy kicsi lány elindult a nyüszítés irányába, s végül egy gödör mélyén rábukkant a kiskutyára, amely minden félelem nélkül odadöcögött hozzá, és rögtön nyalogatni, szopogatni kezdte a feléje nyújtott kezét.

A dundi, puha, göndör szőrű kis állat láttán, ugyanúgy, mint a mai kislányokban, bizonyára már a kőkorszak kicsi lányában is felébredt a vágy, hogy karjába vegye, becézgesse, szüntelenül ide-oda cipelgesse. Hiszen az anyáskodás ösztönei, amelyekből az ilyen cselekvések származnak, ősrégiek.

És a kőkorszakbeli kicsi lány, először csak játékból, mintegy utánozva az idősebb asszonyoktól látottakat, enni adott a kiskutyának, s amikor észrevette, hogy az milyen mohón veti rá magát mindenre, amit elébe rak, szakasztott úgy örült ő is, mint a mi anyukáink és feleségeink, ha a vendégnek ízlik a főztjük. Egyszóval, nagy az öröm, és amikor a szülők hazatérnek, egy torkig jóllakott kis sakálkutyát találnak, amin csodálkoznak ugyan, de lelkesedni egy csöppet sem lelkesednek. A zordon harcos persze azonnál vízbe akarja hajítani a kölyköt. Ámde a kicsi lány sírva-zokogva csimpaszkodik a papa térdére, úgy, hogy az megbotlik, és elejti a kiskutyát. Amikor pedig ismét nyakon akarja csípni, a kölyök már menedéket talált a kicsi lány karjában, aki remegve, záporozó könnyekkel a helyiség legtávolabbi zugába bújik vele. És mivel még a kőkorszakbeli apáknak sincs kőből a szívük, ha a kislányukról van szó, a kölyök maradhat.

Hála a bőséges tápláléknak, hamarosan átlagon felül nagy és erős állattá fejlődik. S míg eleinte a kicsi lány után futkározott mindenhová, gyerekes ragaszkodással, hűségesen, azóta, hogy testileg és szellemileg megérett, magatartásában is bizonyos változás észlelhető: jóllehet az apa, a kolónia feje ügyet sem vet rá, a kutya lassanként egyre inkább a férfit és nem a gyereket követi. Elérkezett ugyanis az idő, amikor az állat, ha szabadon élné vad életét, elszakadna az anyjától. S mivel a kölyök életében mindaddig a kislány töltötte be az anya szerepét, a családfőre most a farka vezérének szerepe jut, márpedig a kifejlett vadkutya minden engedelmissége, hűsége egyedül azt illeti meg. A férfinak eleinte terhes ez a ragaszkodás, de csakhamar belátja, hogy a tökéletesen kezes kan sokkal használhatóbb a vadászatnál, mint a félvad sakálok, amelyek odakinn csatangolnak a parton, a település előtt, még mindig félnek a vadásztól, és sokszor éppen akkor illannak el, amikor állni vagy feltartóztatni kellene egy-egy vadat. Ráadásul ez a kan még a vaddal szemben is sokkal karakánabbul viselkedik, mint meg nem szelídített társai, hiszen a cölöpépítményben védetten élt, s a nagyragadozókkal kapcsolatban nincsenek keserves tapasztalatai. Így azután a kutya hamarosan a családfő kedvence lesz, a kicsi lány legnagyobb bánatára, aki hajdani játszópajtását most már csak olyankor látja, ha az apa otthon van – és a kőkorszakbeli apák gyakran bizony hosszú ideig távol voltak. Ámde tavasszal, abban az időszakban, amikor a sakálok kölykezni szoktak, az apa egyik este egy bórzsákkal tér haza, amelyben csak úgy ficáncol meg nyüszít valami. És amint kinyitja a zsákot, a kicsi lány hangosan ujjong örömeiben, hiszen négy szörgombóc gurul a lábához. Csak az anya szeme komorodik el, mert úgy véli, kettő is elég lett volna...

Hogy így történt-e mindez? Nos, egyikünk sem volt jelen... De hát mindazok alapján, amit tudunk – igen, ilyesformán történhetett. Igaz ugyan, ezt nem titkolhatjuk el, nagyon kevés, amit tudunk, és teljes

bizonyossággal még csak azt sem állíthatjuk, hogy kizárólag az aransakál csatlakozott a leírt módon az emberhez. Sőt, nagyon is valószínű, hogy a föld különféle pontjain különféle nagyobb termetű, farkashoz hasonló sakálfajták váltak ilyen vagy rokon módon háziállattá, s keveredtek a továbbiakban egymással is – mint ahogy általában igen sok háziállatunknak több törzsalakja van. De hogy házikutyáink zömének ősapja *nem* az északi farkas, mint ezt korábban általánosan feltételezték, az egészen bizonyos. *Van* ugyanis néhány, nagyon kevés kutyafajta, amely, ha nem is kizárólagosan, de nagyrészt farkasszármazék. Csakhogy sajátosságaik révén éppen ezek adják legjobb bizonyítékát annak, hogy a többi *nem* az északi farkasoktól ered. E nem csupán külsőleg, hanem lényegileg is a farkashoz hasonló kutyafajták – az eszkimó, az indián, a szamojéd kutyák, az orosz lajkák, a chow-chow-k, és még néhány fajta -valamennyien a magas északról származnak. Egyikük sem tisztán lupusvérű: szinte teljes bizonyossággal feltételezhetjük, hogy a mind északabbra és északabbra nyomuló emberek már domesztikált, sakálvérű kutyákat vittek magukkal, s a farkasokkal való, állandóan ismétlődő kereszteződések révén ezektől erednek az említett fajták. A farkasvérű kutyák lelki sajátosságairól pedig még rengeteg mondanivalóm lesz!

A hűség forrása

A kutya ragaszkodása két, egymástól alapvetően különböző, ösztönjellegű forrásból ered. Túlnyomórészt – és főként a mi európai fajtáinknál – azoknak a kötelekeknek következménye, melyek a fiatal vadkutyát az anyaállathoz kapcsolják, a domesztikált állatnál viszont tartósan megmaradnak az általános tartós fiatalodás részjelenségeként. A ragaszkodás másik gyökere a vadkutyának a falkavezér személye iránt tanúsított engedelmissége, de ezenkívül a falka tagjait egymással összekötő, személyes szeretet is.

Ez a második gyökér a farkasvérű kutyáknál szükségképpen sokkal erősebb, mint a sakálszármazékoknál, mivel a farkas életében a falka összetartása lényegesen nagyobb szerepet játszik.

Ha valaki nem domesztikált fajtájú kutyakölyköt vesz magához, és családi körben mint házikutyát neveli fel, könnyűszerrel meggyőződhet, hogy a vadkutya kölyökkori ragaszkodása pontosan azonos azokkal a szociális kötelekekkel, amelyek házikutyáink többségét életük fogytáig gazdájukhoz fűzik. Az ilyen farkaskölyök félénk

ugyan, szívesen húzódik meg sötét zugokban, gátlásos, ha szabad térségen kell keresztülvágnia, hamar odakap a fogával, amikor idegenek akarják megsimogatni – természeténél fogva a félelmükben támadókhöz tartozik –, gazdájával szemben viszont minden tekintetben pontosan úgy viselkedik, mint akármelyik kölyökkutya, még a ragaszkodást illetően is. Amennyiben nőstényről van szó, amely normális körülmények között a szabad, vad életben is rendszerint egy-egy vezérkanban tiszteli a „felettes hatóságot”, tehetséges nevelőnek esetleg sikerülhet ezt a helyet megszereznie magának, s ilyesformán tartósan biztosítani az állat ragaszkodását. Bezzeg a kan annál több keserves csalódást okoz gazdájának: ugyanis mihelyt eléri teljes fejlettségét, váratlanul felmondja az engedelmisséget, és függetleníti magát az embertől. Igaz, akkor sem tanúsít rosszindulatot gazdája iránt, inkább úgy kezeli, mint barátját, de tiszteletet parancsoló uralkodónak semmi esetre sem tekint többé, sőt esetleg még azt is megkísérli, hogy leigázza, és magának szerezze meg az első helyet, a vezérfarkas posztját. És – a farkasfogak veszedelmessége folytán – ez bizony gyakorta nem is egészen vértelenül zajlik le.

Hasonló tapasztalatokra tettem szert dingómmal is. ő persze nem lázadt fel, azzal sem próbálkozott, hogy megharapjon, de amikor elérte teljes fejlettségét, módfelett egyéni módját találta meg az engedelmisség felmondásának. Kölyökkorában viselkedése semmiben sem tért el a házikutyáétól. Ha rossz fát tett a tűzre, és ezért megbüntették, róla is lesírt a rossz lelkiismeret, ő is iparkodott kiengesztelni a haragos gazdát, és kicsikarni tőle egy kis becézést. De amikor úgy másfél éves lett, jóllehet változatlanul minden feleselés, azaz morgás vagy ellenszegülés nélkül törődött bele a büntetésbe, mihelyt vége szakadt a leckéztetésnek, rázott egyet magán, barátságosan csóváltatta a farkát, és játszani akart, egyszóval, hangulatát a legcsekélyebb mértékben sem befolyásolta a büntetés, sőt még annyira sem izgatta, hogy ne próbálja meg például újra kitekerni valamelyik szépséges kacsám nyakát. Ugyanilyen idős korában nyomtalanul elpárolgott minden kedve attól is, hogy elkísérjen napi sétámon, egyszerűen ellógott, és a füle botját sem mozgatta, ha hívtam. Mindamellet, ezt még egyszer hangsúlyozom, mélységesen baráti érzelmeket táplált irányomban, és valahányszor összeakadtunk, örömmel köszöntött, a kutyaüdvözlés szokott szertartásrendje szerint. A vadállattól ugyanis soha nem szabad elvárni, hogy ember barátját másként kezelje, mint akármelyik fajtatársát. Az a dingó tehát alkalmasint ugyanolyan szívélyes érzésekkel viseltetett irántam, amilyennel az efféle állat felnőtt korában a maga fajtája iránt viseltetik, csak hát ezek között az érzések között nem szerepel sem az alázat, sem az engedelmisség. A vadkutyával ellentétben, a magasabb

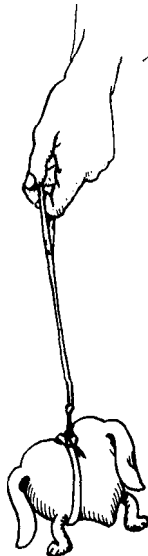
fokon domesztikált kutyák, amelyek – mint később látni fogjuk – túlnyomórészt aureusvérűek, életük végéig úgy viselkednek gazdájukkal szemben, mint a vadkutyák kölykei az idősebb állattal.

Mint általában minden jellemvonás, a tartós gyermetegség is lehet előny, és lehet hiba. Azok a kutyák, amelyekből ez tökéletesen hiányzik, állatlélektani szempontból valószínűleg mód-fölött érdekesek a maguk függetlenségében, de az ilyen „különcök” vajmi kevés örömet szereznek gazdájuknak. Sőt idősebb korukban esetleg nagyon veszedelmessé is válhatnak; tudniillik, mivel hiányzik belőlük a tipikus alázatosság, „egyszerűen nem találnak semmit” abban, ha egy embert ugyanolyan durván harapnak vagy rázogatnak meg, mint a magukfaját.

Jóllehet, mint említettem, a házikutyák zöménél a hűség igazi forrása a tartós kölyökragaszkodás, ennek végletesen túlzott formája éppen ellenkező eredményhez is vezethet: az efféle kutyák tagadhatatlanul ragaszkodnak gazdájukhoz – de mindenki máshoz is! Ezt a kutyajellemet egyszer az elkényeztetett gyerekéhez hasonlítottam, akinek minden ember „bácsi”, és bizalmaskodva tukmálja rá kedveskedéseit bárki idegenre, válogatás nélkül. Amellett szó sincs róla, hogy az ilyen kutya ne ismerné gazdáját. Dehogyan! Sőt szívből örül, ha alkalomadtán találkozik vele, csak hogy már egy perc múlva is hajlandó a nyomába szegődni akárkinek, aki barátságos szóval fordul hozzá vagy éppenséggel játszik vele. Gyerekkoromban egy nagyon kedves, de állatokhoz vajmi kevésbé értő rokonomtól kaptam egy tacsót, a kutyák valóságos torzképét. Kroki – így neveztem el, mivel az üzletben kapható összes élőlény közül leginkább még ahhoz a krokodilhoz hasonlított, amelyet előzőleg kaptam ajándékba, s amelyet, a megfelelő fűtőberendezés hiányában, nem tarthattam meg –, egyszóval, Kroki valami túlcseresznye, az egész világot átölelő emberszeretet megszállottja volt; és sajnos, tökéletesen mindegy volt neki, hogy *kicsoda* az, aki történetesen a világot képviseli. Eleinte még minduntalan hazahordoztuk a hűtlen jószágot a különféle házakból, ahová besétált, de aztán megtörtünk, és Krokot áttestáltuk egy kutyakedvelő unokanővérünkre, aki Grinzingben lakott. Kroki ott meglehetősen fura és csöppet sem kutyának való életmódot folytatott: egyszer ennél, másszor amannál a családnál aludt, ellopták, és megint eladták (az emberbarát kutyus alighanem mindig ugyanazt a tolvajt segítette jó keresethez) – egyszóval, aki a póráz másik végét kezébe vette, az lett Kroki imádott ura és parancsolója...

Egészen más lapra tartozik azoknak a kutyáknak ragaszkodása és hűsége, amelyeknek ereiben farkasvér folyik. A tartós fiatalkori ragaszkodás helyére, ami főként megszokott aureusvérű házikutyáinkat jellemzi, náluk a férfihűség lép. Míg a sakál lényegében állandó vad, és főként dögevésből él, a farkas csaknem kizárólag ragadozó, és a zsákmányszerzésben, de legalábbis nagyobb vad üldözésekor feltétlenül rá van utalva falkatársainak támogatására. A farkashorda a maga hatalmas táplálékszükségletének kielégítése végett kénytelen nagy távolságokat bekóborolni. Vándorlás közben pedig erősen össze kell tartania, hogy egy-egy nagyobb vadat

elejthessen. A falka szorongatott életében a siker előfeltétele a szigorú szociális szervezethez, az engedelmes hűség a vezérfarkas iránt és a feltétlen helytállás egymásért a veszélyes zsákmánnyal vívott harcban. Ebből egyenesen következik a lupus- és az aureuskutyák jellemének már említett különbsége: az utóbbiak az

anyaállatot, az előbbiek a vezérfarkast látják gazdájukban ; az utóbbiak gyermekesen odaadók, az előbbiek hűsége úgyszólván férfias.

Sajátos, ahogyan a fiatal lupuskutyánál létrejön a kötelék, amely egy meghatározott emberhez kapcsolja. Az anyaállat iránti kölyökragaszkodás és a kifejlett kutya engedelmes hűsége közötti átmenet még akkor is jellegzetes, ha a kutya emberek között, a maga fajtájától elszigetelten nő fel, s az „anyaállatot” meg a „vezérfarkast” is egyazon személy képviseli. A folyamat erősen hasonlít ahhoz, ahogyan egy fiatal ember a pubertás korában kiszakad a család kötelékéből, és a maga útjain a maga eszményeit igyekszik követni. Az új eszményekhez való kapcsolódás az embernél is *egyszeri* jelenség – jaj annak az ifjúnak, aki ebben a fogékony periódusban hamis istenek szolgálatába állítja szívét!

A lupuskutyáknál azt az időpontot, amikor a kutya örökre egy meghatározott gazdához kötődik, körülbelül öthónapos korára tehetjük. Sokba került nekem, hogy ezt annak idején nem tudtam. Első chow-chow kutyánkat feleségemnek szántam, születésnap ajándékkul. Nehogy elrontsam a meglepetést, a szukát egyik rokonom gondjára bízta a nagy napig. Váratlan módon ez az egy hét tökéletesen elegendő volt ahhoz, hogy az alig félesztendő állat unokahúgomnak esküdjön örök hűséget, s ez bizony tetemesen csökkentette a születésnap ajándék értékét. És jóllehet, a hölgy csak ritkán látogatott el hozzánk, a temperamentumos kis szuka egyértelműen őt és korántsem a feleségemet tekintette a maga igazi gazdájának. Még hosszú évek múltán is bármikor hajlandó lett volna önként elhagyni bennünket, és követni unokahúgomat.

Stasi nevű szukám, chow-chow juhász kutya-keverékeim egyike, szerencsésen egyesítette a gazdájával szemben tanúsított

viselkedésben az aureus-örökséget jelentő erős kölyökragaszkodást és lupusvérű őseinek exkluzív hűségét.

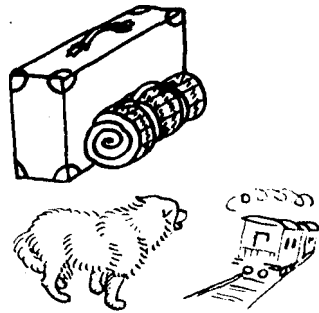
Stasi 1940 kora tavaszán született, héthónapos volt, amikor kiválasztottam magamnak, és idomítani kezdtem. Külséjében és jellemében a német juhászkutya és a chow-chow vonásai keveredtek: hegyes farkasorra, széles járomcsontja, a ferdén metszett szempár, rövid, sűrű bundás füle, kurta, egyenes, pompásan bozontos farka, de kiváltképpen ruganyos mozgása révén kis farkasszukára emlékeztetett, ám szőrének lángoló aranyvörösében az aureus-örökség jutott kifejezésre. De az igazi arany a jelleme volt. A kutyaidomítás alapját, vagyis a pórázon járást, a követést meg a „feküdj”-öt elképesztően rövid idő alatt sajátította el; magától is szobatiszta és baromfitisztelő volt, ilyesmire jóformán tanítani sem kellett.

Kapcsolatunk alig két hónappal később felbomlott, mivel elfogadtam a königsbergi (ma Kalinyingrád – *A szerk.*) egyetem meghívását, ahol a pszichológia nyilvános rendes tanára lettem. Amikor karácsonykor rövid szabadságra hazajöttem, Stasi örömmámorban fogadott, szeretete irántam szemlátomást semmit sem csökkent. Mindent tudott, amire megtanítottam, egyszóval, ugyanaz a derék kutya volt, amelyet három hónappal azelőtt otthon hagytam.

Ámde csaknem tragikus jelenetek játszódtak le, amikor megint útra készültem. Még mielőtt megkezdődött volna a csomagolás, Stasi már feltűnően nyomott hangulatba került, s egy másodpercre sem tágított mellőlem. Mihelyt kimentem a szobából, idegesen felugrott, sőt még arra a bizonyos helyre is el akart kísélni. És mire a táskákat becsomagoltuk, Stasi aggodalma szinte neurózissá fokozódott: nem evett, légzése felületes lett, rendszertelen, és olykor mély sóhajok törték meg. Elutazásom napján be akartuk zárni, szerettük volna megakadályozni abban, hogy erőszakkal próbáljon elkísélni. De Stasi elbújt a kertben, és hiába hívogattam, minden kutyák legengedelmesebbike létére megtagadta az engedelmességet. Megfogni sem tudtuk, erre irányuló összes kísérletünk csődöt mondott.

Mikor aztán gyerekestől, kézikocsistól, kofferestől felkerekedett végül a szokásos karaván, mintegy húsz méter távolságban egy módfolótt furcsa külsejű kutya követte, lecsapott farokkal, felborzolt szőrrel, réveteg szemmel. A pályaudvaron még egyszer megkíséreltem megfogni – mindhiába. Már felszálltam a vonatra, amikor Stasi még mindig a lázadó kutyák fenyegető pózában állt, biztonságos távolságban, és állhatatosan rám szegezte szemét. A vonat elindult, és Stasi még ekkor is mozdulatlanul állt, ugyanazon a helyen, csak amikor a menetsebesség már jócskán felfokozódott, száguldott villámgyorsan előre a vonat mentén, majd felugrott rá, de nem arra a kocsira, amelynek lépcsőjén én álltam, éppen avégett, hogy meggátoljam ebben a vakmerőségben, hanem előttem a harmadikra. Gyorsan előreszaladtam, elkaptam Stasit a nyakánál meg a keresztcsontjánál, és kidobtam a vonatból. Úgyesen talpra esett, még csak nem is buk fencezett fel. Aztán ismét megállt, de most már nem fenyegető pózban, és nézett, nézett a vonat után, amíg csak látta.

Kisvártatva nyugtalanító hír érkezett hozzám: Stasi a szomszédok jó néhány tyúkját megölte, nyugtalanul csatangol a környéken, elveszítette szobatisztaságát, nem engedelmeskedik senkinek, s ezért ketrecbe kellett zárni.

Ott éldegélt hát a hársfák alatt, a teraszon, gyászban, magányosan. Ami a magányt illeti, persze csak az emberi társaságot nélkülözte, mivel az elegáns ketrecet azzal a dingó kannel osztotta meg, amelyről már ejtettem néhány szót.

Június végén ismét hazatértem Altenbergbe. Első utam Stasihoz vezetett. Mikor felértem a teraszhoz vezető lépcsőn, mindkét kutya dühödten ugatni kezdett rám, olyan dühödten, ahogyan csak a hosszú időre ketrecbe zárt vagy láncra vert kutyák tudnak. Megálltam a legfelső lépcsőfokon, és nem mozdultam. A kutyák ugatva, morogva újra meg újra megpróbáltak nekem ugrani. Kíváncsi voltam, mikor ismernek fel pusztán szemmel, lévén, hogy a szél felőlük fúj, így tehát szagot nem foghattak. De a kutyák nem ismertek rám. Stasi azonban egyszerre csak szimatot kapott, és a támadás kellős közepén közsoborra dermedt. Sörénye még vadul szétmeredt, farka a lába között, fülét laposan hátracsapta – csak az orrcimpái kezdtek tágulni hirtelen, s szívták magukba mohón a szélhozta üzenetet. Aztán kisimult a bundája, testén remegés futott át, füle hegyesen felállt. Arra számítottam, hogy a szuka óriási örömmel fog felém rontani, de nem ez történt. Bánata, amely olyan mély volt, hogy összetörte egyéniségét, s ezzel a legderekabb kutyával hosszú hónapokra tökéletesen elfeledtetett törvényt és szokást, sőt szabályos neurózisba sodorta – egy ilyen bánat nem párologhatott el nyomtalanul néhány másodperc leforgása alatt. A kutya hirtelen hátsó lábaira roskadt, fejét felvetette, orra az ég felé meredt, a torkában működni kezdett valami, s aztán kitört belőle a szívfájdalom, s a farkasüvöltés hátborzongató, mégis megrendítően szép hangjával könnyített magán.

Stasi sokáig vonított, de aztán úgy rontott rám, mint a vihar, szinte elsodort a féktelen kutyaboldogság forgószele. A vállamig felugrált, csaknem leszaggatta rólam a ruhát, éppen Stasi, a tartózkodó, a soha nem magamutogató állat, amelynek üdvözlése rendszerint nem volt több némi farkcsóválásnál, s gyengédségének legforróbb megnyilvánulása is legfeljebb annyi, hogy térdemre fektette fejét; Stasi, a csendes, most úgy sípolt izgalmában, akár egy gőzmozdony, s még az iméntinél is magasabb fekvésben, hangosabban vonított. Aztán egyszerre otthagytott, odaszaladt a ketrec ajtajához, megállt, a válla fölött hátranézett rám, és farkát csóválva követelte, hogy bocsássák

szabadon. Egészen természetesnek vélte, hogy visszatérésemmel az ő fogságának is vége szakad, s ezzel napirendre tért az ügy fölött. Micsoda szerencsés állat, micsoda irigylésre méltóan egészséges idegrendszer! Az okok megszűntével megszűnt a lelki zavar is, anélkül, hogy több nyomot hagyott volna a kutyán, mint amennyit egy körülbelül harminc másodpercig tartó fájdalmas vonítás meg az egy percig tartó örömtánc tökéletesen el ne törölt volna.

Feleségem meglátta, hogy Stasival együtt jövök.

– Az ég szerelmére, a tyúkok! – sikított rémulten. Ám Stasi egy pillantásra sem méltatta többé a szárnyas népséget. És amikor este behívtam magamhoz, kiderült, hogy ugyanolyan szobatiszta, mint valaha. Stasi mindent tudott, amire annak idején megtanítottam, híven megőrizve emlékezetében hosszú hónapokon át, pedig olyan boldogtalanság érte, amilyen kutyát csak érhet egyáltalán.

Mikor végül ismét közeledni kezdett a csomagolás ideje, Stasi csendes lett, szorongó, és nem tágított az oldalamról. Bizony, sok rossz nappal fizetett meg szegény állat, amiért nem értette az emberi szót, mert természetesen úgy határoztam, hogy ezúttal magammal viszem.

Közvetlenül elutazásom előtt kutyám, mint első alkalommal is, elbújt a kertben, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy akaratom ellenére követni fog. Hagytam, hadd törje magát; csak amikor kiléptem a házból, hogy elinduljak a pályaudvarra, szólítottam magamhoz ugyanúgy, ahogyan máskor is magammal szoktam volt hívni. Egy csapásra megértette a tényállást, és vad örömtáncot lejtett körülöttem.

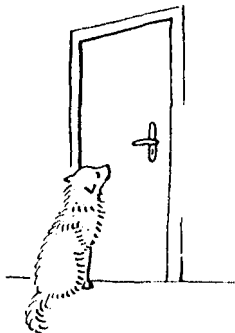
De csak rövid ideig járhatott gazdája nyomában, mert már 1941. október 10-én behívtak katonának. Ekkor megisméltődött a tragédia, amely egy évvel azelőtt Altenbergben is lejátszódott; annyiban volt csak más a helyzet, hogy Stasi ezúttal megszökött, teljesen függetlenítette magát, és két hónapig vadon bolyongott a város környékén. Egyik gyalázatot követte el a másik után, és alkalmasint ő volt az a rejtélyes „róka” is, amelyik a Cecília-fasorban egyik nagyra becsült kollégám nyúlketrezeit kifosztotta. Stasi csak karácsony után tért vissza feleségemhez, csontig lesoványodva, súlyos, gennyes gyulladással szemén és orrán.

Felépülése után, mivel más megoldás nem nyílt, az Állatkertbe került, ahol egy hatalmas északszibériai farkassal házasították össze. Sajnos, ez a frigy nem járt gyermekáldással. Hónapokkal később – amikor már a poseni (ma Poznań. – *A szerk.*) katonai kórház ideggyógyásza voltam – ismét magamhoz vettem. De 1944 júniusában

a frontra vezényeltek, s ekkor Stasit hat kölykével együtt a schönbrunni Állatkertben helyeztük el. Ott pedig, közvetlenül a háború vége előtt, bombarobbanás áldozata lett. Egyik kölyke azonban eljutott Altenbergbe, valamelyik szomszédunkhoz, ettől a kantól származik tenyészetünk minden kutyája.

Stasi a maga nem egészen hatéves életének felét sem tölthette gazdája mellett, és mégis, Stasi volt a leghűségesebb kutya, amelyet valaha is ismertem.

Kutyanevelés

Itt most nem azokról a kutyákról beszélek, amelyeket olyasmire idomítottak, hogy „fogd el”, meg hogy súlyos tárgyakat apportírozzanak, elveszett holmikát megkeressenek és egyéb hasonló mutatóanyagokkal szolgáljanak. Mellesleg, megkérdezhetném az ilyen nagy tudományú ebek boldog tulajdonosait, vajon hányszor nyílt lehetőség egyáltalán eme mutatóanyagok gyakorlati alkalmazására? Engem mindenesetre még soha nem mentett ki kutya semmiféle veszedelemből. No jó, egyszer megtörtént, hogy II. Pygi, Stasi lánya megbökött az orrával, s amint lepillantottam rá, magasra emelt fejjel egy elveszített kesztyűt nyújtott felém. Meglehet, derengett benne valamiféle belátás, hogy az én nyomomon heverő s az én szagomat árasztó tárgy hozzám tartozik – nem tudom. Tudniillik elejthettem én ezután ahány kesztyűt csak akartam, Pygi ugyan rá sem hederített. Bár vajon hány „elveszett-keresd”-re kifogástalanul beidomított kutya vitt valaha is oda gazdájának egy véletlenül elveszített tárgyat csak úgy magától, vagyis parancs nélkül?

Itt tehát nem az efféle kiképzést kívánom ismertetni, annál is kevésbé, mivel mások erről már annyiszor és oly jelesen írtak, inkább

néhány olyan nevelési rendszabályt szeretnék elmagyarázni, amely minden kutyatulajdonosnak megkönnyíti az együttélést nevelt gyerekével: a „feküdj”-öt, a „helyedre”-t, meg a szabad követést.

De előbb ejtsünk néhány szót a jutalomról és a büntetésről. Széles körökben elterjedt tévedés, hogy az utóbbi hatásosabb, mint az előbbi. Sok nevelési folyamatnál, főként, ami a szobatisztaság elérését illeti, legjobb, ha egyáltalán nem is kerül sor a „büntetendő” cselekmény elkövetésére. Ha például a körülbelül háromhónapos kutyát az ólból magunkhoz vesszük a szobába, tanácsos az első órákban állandóan szemmel tartani, és mihelyt nekikészült, hogy akár folyékony, akár szilárd halmazállapotú *corpus delictit* produkáljon, tüstént *szakítsuk félbe* ez irányú tevékenységét. Vigyük ki a lehető legsebesebben a szabadba, mégpedig – és ez nagyon fontos – mindig ugyanarra a helyre. És ha aztán ott megteszi, amit tennie kell, akkor úgy dicsérik és bámuljuk meg, mintha a világ legnagyobb hőstettét vitte volna végbe. Ilyen bánásmód mellett a kutya-kölyök elképesztően hamar megérti, hogy mire megy ki a játék. És ha ráadásul még pontos időhöz is kötjük a „levegőzést”, rövidesen nem akad többé semmi eltakarítani valónk.

Ami a büntetést illeti, mindenekelőtt arra ügyeljünk: minél gyorsabban követi a „büntettet”, annál hatékonyabb. Ha csak néhány perc telik is el a véték után, értelmetlenség volna megverni a kutyát, hiszen már nem tudja, miért kap ki. A megkésett büntetésnek csak visszaeső bűnösnel van értelme, vagyis, amikor a kutya pontosan tudja, miért lakol meg. Természetesen vannak kivételek. Ha valamelyik kutyám azért ölte meg állatseregletem egyik új tagját, mert még nem ismerte, olyankor úgy juttattam értésére cselekedetének tilalmas voltát, hogy a meggyilkolt állat *tetemével* agyabugyáltam el. Ez esetben nem annyira az a fontos, hogy egy bizonyos *cselekvés* gyalázatosságát vétessen tudomásul vele, hanem, hogy megundorodjék egy bizonyos *tárgytól*.

Tökéletesen helytelen a kutyát büntetéssel nevelni arra, hogy a hívásnak engedelmesskedjék, ugyanígy helytelen utólag megverni, ha séta közben valami vad csábítására otthagyja gazdáját: tudniillik így soha nem az elszökésről szoktatjuk le, hanem arról, hogy visszatérjen, lévén a visszatérés időben közelebb a büntetéshez, tehát óhatatlanul asszociálódik is hozzá. A fenyítés mértékének kellő megítéléséhez finom érzék és nagy kutyaismeret szükséges. Az egyedi érzékenység ugyanis rendkívül eltérő: gyengéd lelkületű kutya számára néhány könnyed pacskolás keményebb büntetést jelenthet, mint robusztusabb testvérenek a leggorombább verés. Fizikai szempontból a kutya rendkívül érzéketlen, puszta kézzel alig-alig okozhatunk fájdalmat neki. De ha a lelki és testi érzékenység egybeesik, mint jó néhány fajta, például a spániel, a szetter és hasonlóknak esetében, nagyon elővigyázatosan kell élnünk fizikai megtorlással, hacsak nem akarjuk tökéletesen megfélemlíteni és minden életörömétől, önbizalmától megfosztani a kutyát. Az én chow-chow juhász-keresztjezésem között, különösen az első időben, amikor még túlnyomó volt a juhászkutya vér, szabálytalan összevisszaságban akadtak fenyítésre végletesen érzékeny „puha” és végletesen érzéketlen példányok. Stasi kemény

volt, II. Pygi különösen puha. Ha kettesben követtek el valamit, igazságtalanságom gyakran felháborította a jelenlevőket, mivel az anyát elpáholtam, a lányát viszont csak megpaskoltam, és rákiabáltam. Pedig mindkét állat egyformán hatékony büntetést kapott.

A fegyelmezés egyébként sem annyira az okozott fájdalom révén hat a kutyára, hanem azzal, hogy ebben is urának hatalma nyilvánul meg. Csak hogy ezt a hatalomnyilvánítást az állatnak meg is kell értenie. Minthogy a kutyák – mint egyébként a majmok is – rangadó mérközéseik során nem ütnek, hanem harapják egymást, számukra a verés voltaképpen nem is megfelelő, felfogható büntetés. Egyik barátom például kitalálta, hogy a majmot a legkegyetlenebb verésnél is sokkal tartósabban befolyásolja, ha egy picit beleharapnak a karjába vagy a vállába, amivel még csak nem is sebzik meg. No persze, nincs mindenkinek gusztusa majmokat harapdálni. A kutyánál viszont úgy lehet utánozni az „előljáró”, a falkavezér fenyítési módszerét, hogy az állatot a nyakánál kapjuk el, a levegőbe emeljük, és megrázzuk. Ismereteim szerint kutya számára ez a legintenzívebb és legszigorúbb büntetés, nem is téveszti soha célját, mély nyomot hagy maga után. Valójában ugyanis az a vezérfarkas, amely egy kifejtett juhász kutyát képes felemelni és megrázni, igazi „felsőbbrendű farkas” volna – és ennek tekinti a kutya büntetést osztó gazdáját. Jóllehet, a fenyítésnek ez a válfaja az emberek szemében esetleg nem tűnik olyan durvának, mint a verés, feltétlenül hangsúlyozni kívánom, hogy éppen ez az, amit csak nagyon módjával, nagyon óvatosan szabad alkalmazni.

Minden kiképzésnél, amely a kutya aktív közreműködését igényli, tartunk szem előtt, hogy a legderekből kutyának sincs „kötelességtudata”, és csak addig vesz részt a dologban, amíg örömet lel benne. Következésképpen itt minden büntetés helytelen és hatástalan. A jól idomított kutyát végül pusztán a megszokás készíti arra, hogy akkor is odahozza a nyulat, akkor is kövesse a nyomot, akkor is átugorják egy akadályt, amikor ahhoz voltaképpen nincs kedve. Kivált az ilyesféle idomítás kezdetén, amikor tehát még nincs meg a parancs végrehajtásának megszokottsága, korlátozzuk a kísérletezést néhány percre, és hagyjuk abba tüstént, mihelyt az állat buzgalma lankadni kezd. Feltétlenül ébren kell tartani az állatban a meggyőződést, hogy az illető gyakorlatok végrehajtása nem kötelesség, hanem kedvezmény.

E néhány általános jellegű alapszabály után térjünk vissza a három speciális dresszúrához, amelyet minden kutyatulajdonos figyelmébe ajánlok. Véleményem szerint a legfontosabb a „feküdj”. A kutyának meg kell tanulnia, hogy parancsra lefeküdjön, és csak akkor álljon fel, ha a parancsot visszavonják. Ennek tömérdek előnye van, mind az állat, mind a gazdája szempontjából: a kutyát bárhol otthagyhathatjuk, s közben nyugodtan elvégezhetjük ügyes-bajos dolgainkat; másrészt a kutyának is boldogabb az élete, hiszen soha nem kell bezárva otthon maradnia; és nem utolsósorban, az erre betanított kutya a hívó szónak is jobban engedelmeskedik, utóvégre neki sem kellemes elnyomni magában a vágyat, hogy kövesse gazdáját. S amikor megkapja végre a parancsot, hogy álljon fel, és jöjjön, ezt érthető módon – szinte

megváltásnak érzi. A „gyere” éppen a „feküdj” révén nyer egészen más érzelmi színezetet: a kutyának nem *kell*, hanem *szabad* mennie.

Azokat a kutyákat, amelyekből hiányzik a természetes engedelmesség, csak a „feküdj” segítségével lehet ránevelni arra, hogy megbízhatóan szót fogadjanak, és parancsra gazdájukhoz menjenek. Egon von Boyneburg, a legjobb idomárok egyike, akit csak ismerek, éppen ezért a kiképzésben jobban hangsúlyozta a „feküdj”-re nevelést, mint azt, hogy a kutya a hívó szónak engedelmeskedjék. Betanította kutyáit, hogy parancsszóra, életük bármelyik pillanatában, akár száguldás közben, feküdjenek le, és maradjanak is fekvve. Ha valamelyik például vadat vett üzőbe, von Boyneburg nem hívta mindjárt vissza, hanem csak ennyit mondott: „down!” S ilyenkor az ember nem látott mást, csak a heves fékezéstől felörvénylő porfelleget, majd, amikor ez már eloszlott, megpillantotta a jól nevelten fekvő kutyát.

A „feküdj” olyan egyszerűen megtanítható, hogy feltétlenül boldogul vele még az is, aki ilyesmiben nem különösebben tehetséges. Általában akkor kell elkezdni, ha a kutya már legalább hét-tizenegy hónapos, a korán érő fajtáknál ennek megfelelően korábban, a későn érőknél később. Ennél hamarabb megpróbálkozni nagyon kegyetlen dolog, már csak azért is, mert túlságosan sokat kívánnánk a higanyként ugrabugráló, játékos kölyöktől, ha azt követelnénk, hogy parancsszóra moccanás nélkül feküdjön. Úgy kezdjük el a nevelést, hogy a fiatal kutyát kivezetjük valami jó, száraz rétre, vagyis olyan helyre, ahol egyébként is szívesen elheverészne; aztán megfogjuk a nyakát meg a gerincét, és gyengéden lenyomjuk a földre, miközben hangosan ismételtetjük a „feküdj” vezényszót. Az sem baj, ha eleinte némi erőszakot alkalmazunk. Némelyik kutya előbb, némelyik később érti meg a felszólítást, vannak, amelyek úgy állnak ott, mint a kapubálvány, és csak akkor kezdik felfogni a dolgot, amikor betörik előbb a hátsó, aztán a mellső lábukat. Rendszerint azonban bámulatra méltóan kevés ismétlésre van szüksége egy értelmes kutyának ahhoz, hogy felfogja, miről van szó, és készségesen lefeküdjön a vezényszóra. De már az első próbálkozásoknál értésére kell adnunk, hogy kifejezett parancs nélkül tilos felállnia. Teljesen helytelen, ha két külön munkafolyamatban akarjuk a kutyát arra nevelni, hogy lefeküdjön, és arra, hogy fekvve maradjon!

Eleinte álljunk szorosán a kutya mellé, beszéljünk hozzá, hadonásszunk ujjunkkal közvetlenül az orra előtt, hogy még csak alkalma se legyen felállásra gondolni. Aztán hirtelen kiáltunk rá: „gyere!”, fussunk odébb néhány lépéssel, simogassuk meg, vagy kezdjük játszani vele, egyszóval, kárpótoljuk az imént kiállt kellemetlenségeikért.

Mihelyt úgy vesszük észre, hogy a fiatal kutya sokallja a követeléseket, s bizonyos hajlandóságot mutat arra, hogy – az ismétlődő gyakorlatokat elkerülendő – eliszkoljon egy kicsit a gazdájától, nyomban hagyjuk abba a próbálkozásokat, és halasszuk másnapra a folytatást. A kutyától megkívánt fekvve maradás idejét csupán fokozatosan szabad növelni. Némelyes tapintat kell ahhoz is, hogy megtaláljuk a helyes középutat a szigor és a szívélyesség között.

A kiképzés soha ne fajuljon játékká; játék csak az eredmény *után* következhet, jutalomképpen. Feltétlenül meg kell akadályoznunk továbbá azt is, hogy a kutya a „feküdj!” felszólításra játékosan hanyatt vesse magát.

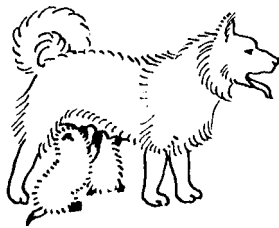
Végül, ha elértük, hogy a kutya percekig fekvé marad, lassanként menjünk mind távolabb és távolabb tőle, de eleinte ne lépünk ki a látószögéből. Ha megbízhatóan fekszik tovább, és hosszú percekig vár a felállást jelző vezényszóra, megkockáztathatjuk, hogy teljesen magára hagyjuk. Megkönnyíthetjük feladatát, ha otthagynk mellette néhány tárgyat, amelyeket jól ismer, és tudja, hogy gazdájához tartoznak. Minél több az ilyen holmi, annál kevésbé esik nehezére a kutyának, hogy fekvé maradjon mellettük. Ha például vitorlástúrára visszük magunkkal, és ott fektetjük le a sátor, a csónak, a gumiágyak, takarók stb. közelében, példásan fog várakozni. És ha ilyenkor egy idegen megkísérli elvenni az őrzött tárgyak valamelyikét, a kutya iszonyatos dühbe gurul; igaz, korántsem azért, mintha valamiféle fogalma lenne a magántulajdonról vagy a feladatról, hogy ezt meg kell védelmezni, nem, hanem mert a gazda szagát árasztó holmik számára bizonyos mértékben az otthont jelentik. Ha tehát egy fekvé maradásra jól beidomított kutyát látunk, amely úgy tűnik, mintha éppen gazdája táskáját őrizné, a pszichológiai tényállás valójában a következő: a tárgy a kutya számára az otthon erősen redukált jelképe, a gazda pedig nem a kutyát hagyta ott azért, hogy a táskára vigyázzon, hanem a táskát, hogy a kutya ott maradjon! Ha idegen környéken várakoztatjuk a kutyát, figyelmesen válasszuk ki a helyet; egy érzékeny idegzetű állatot kegyetlenség sűrű forgalmú járdaszakaszon lefektetni, keressünk tehát számára valami csendesebb zugot vagy fedezék lehetőséget. Az ilyesmire már csak azért is ügyelnünk kell, mert a hosszabb várakozás a kutyát lelkileg nagyon megterheli. De ha jól képeztük ki, igénybevétele nem erőfeszítésnek érzi, hanem örömmek, hiszen így bárhová elkísérheti gazdáját, és ez minden rendes kutya számára az élet legfőbb boldogsága.

Nagyon értelmes kutyák esetében idővel megkockáztathatjuk, hogy lazítsunk a kezdetben szükségképpen szigorú szoktatási szabályokon. A fekvé maradás valóságos mestere, Stasi például pontosan tudta, hogy nem csinállok ügyet abból, ha ő nem fekszik egy egyiptomi szfinksz szobormerevségével a kerékpárom mellett, ahová parancsoltam, hanem néhány méteres körzetben szabadon járkál körülötte. Stasi megértette ugyanis a dolog lényegét. Sőt a következő megegyezésre jutottunk (persze, nem előre megfontolt szándékkal): ha a táskám vagy a kerékpárom *nincs* ott, amikor lefektetem, körülbelül tíz percig vár rám, aztán egyedül hazamegy. De ha egyik a két tárgy közül ott volt, ítéletnapig is mellette maradt volna!

Stasi odáig fejlesztette ezt a művészetet, hogy maga parancsolt „feküdj”-t magának! Mialatt Posenben időztem, kölyköket hozott világra, apjuk egy állatkerti dingó volt. Egy orvos barátom bocsátott rendelkezésünkre kutyaólat, hogy fel tudjuk nevelni a kicsinyeket. Ámde Stasi csupán három napig maradt mellettük. A negyedik napon, délben, amikor haza akartam karikázni a tábori kórházból, ismét ott találtam a szokott helyén, a kerékpárom tövében. Minden kísérlet,

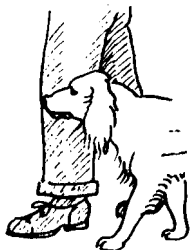
hogy a kölykeihez vigyem, csődöt mondott; makacsul ragaszkodott ahhoz, hogy megint „szolgálat”-ba lépjen. Mindamellet kötelességtudó anya volt: minden áldott nap kora délelőtt és késő délután elfutott néhány utcával odébb lakó kölykeihez, és megszoftatta őket. Fél óra múlva azonban újra csak ott feküdt a kerékpáromnál.

A „feküdj” rokona a „helyedre”. Az előbbi, hogy úgy mondjam, házon kívüli használatra való, az utóbbi viszont belsőre, vagyis olyankorra, mikor az ember a házon belül távol akarja tartani magától egy időre a kutyát. Azt a parancsot ugyanis, hogy „menj el innen”, még a legértelmesebb kutya sem érti meg, ehhez az „el” szócska túlságosan absztrakt; a kutyának tehát sokkal konkrétan kell megmondani, hogy *hová* menjen. Erre szolgál a kosár, amelynek korántsem kell valóságos vesszőből lennie, sőt

megteszi akármilyen alkalmas zugocska vagy pokróc, hát még ha ezt az állat talán már amúgy is kiszemelte magának nyughely céljára. A „kosaradba” vagy „helyedre” parancs hallatán a kutyának vissza kell húzódnia ebbe a sarokba, ahonnan ellenkező értelmű parancs nélkül nem távozhat el.

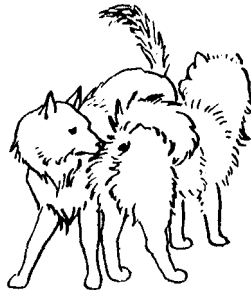
A két említett betanításnál sokkal nehezebb a harmadik, a szabad követés, a „lábhoz.” Alapos elsajátítása tökéletesen fölöslegessé teszi a pórázt. A kutyát úgy idomíthatjuk be erre, ha többször megismételjük a következőket: a pórázon vezetett kutyát arra kényszerítjük, hogy szorosán gazdája jobb vagy bal oldalán – de mindig ugyanazon! – haladjon. Fejét eközben állandóan a lábbal egy vonalban kell tartani, úgy, hogy a járás tempójának minden változásához azonnal alkalmazkodhassék. Ritka az olyan kutya, amely ennél a gyakorlatnál a lemaradozásra hajlamos, legtöbbjük szívesen futna előre, ezt azonban minden esetben büntetni kell, elsősorban a póráz megrántásával. A feladat az, hogy a kutya állandóan, forduláskor is szorosán gazdája mellett, úgyszólván „nadrájközben” maradjon. Legegyszerűbben úgy érhetjük el ezt, ha eleinte legörnyedünk, egyik kezünkkel a pórázt fogjuk, a másikkal magunkhoz szorítjuk kissé a kutyát. Szó ami szó, elég nagy türelem kell ahhoz, hogy e téren akár

csak valamelyest kielégítő eredményt érünk el. Egyébként itt is két vezényszóval kell dolgoznunk: az egyikkel a parancsot adjuk ki, a másikkal feloldjuk alóla a kutyát. Az utóbbit a legnehezebb megértetni vele. Kezdetben alighanem az a legcélszerűbb, ha a követő kutyával megállunk, aztán „előre”-t kiáltunk, és várunk, míg kissé eltávolodik. Ámde ha úgy fut el, hogy nem érti az erre vonatkozó vezényszót, akkor hite szerint az ő tetszésére van bízva a dolog. Az ilyesfajta kihágás viszont csak rontja az addig elért eredményeket.

Ha a kutyán póráz van, azt világosan érzékeli, és ilyenkor viszonylag könnyű elérni, hogy engedelmeskedjék a parancsoknak; de éppen az értelmes kutyák többsége oda sem hederít rá, ha szabadnak tudja magát. Amennyiben nem akarunk veréshez folyamodni – ezt az idomítóeszközt a magam részéről nemigen kedvelem –, nem nyílik más lehetőségünk, csak az, hogy kutyát olyan vékony, könnyű zsinagra kössünk, amelyet nem érez meg. Ez esetben a kutya végképp nem fogja fel a kauzális összefüggéseket; Stasi eleinte például csak akkor engedelmeskedett, ha nyakörv volt rajta, és pórázt vonszolt maga után, de hogy ez a póráz milyen hosszú volt, hogy a kezemben fogtam-e vagy nem, az már teljesen mindegy volt neki, sőt az is, hogy milyen messzire van tőlem. Enélkül ellenben „szabadnak érezte magát”, és eszébe sem jutott engedelmeskedni. Egyébként Stasi, valahányszor a helyzet megkívánta, úgyszólván önként kötötte pórázra magát, különösen akkor, ha külső ingerek tiltott cselekedetekre csábították. Ha például idegen udvaron mentem át, ahol a vörösbundás „farkas” megjelenése pánikot keltett a háziállatok között, s a káráló tyúk, bégető birkák kísértésbe vitték Stasit, felszólítás nélkül bal térdemhez nyomakodott, úgy követett, nehogy vétkezzen. Izgalomtól remegve, kitégult orrcimpákkal, hegyesen felálló füllel haladt mellettem. Világosan érezhető volt, milyen feszes a láthatatlan póráz, amelyet maga kapcsolt magára. Ez a magatartás természetesen elképzelhetetlen lett volna, ha a szuka fiatal korában nem sajátítja el alaposan és szabályszerűen a követést. De szerintem különös szépség rejlik abban, hogy nem szolgálai pontossággal ismételte meg a betanított viselkedési formát, hanem értelmesen, sőt, legszívesebben azt mondanám: alkotó módon meg is változtatta.

Kutyaerkölcsök

A társasan élő állatfajokhoz tartozó egyedek érintkezése, illetve az a mechanizmus, amely a csoport vagy a falka egyének fölé rendelt egészében biztosítja az egyes állatok értelmes és célszerű együttműködését, tökéletesen más jellegű, mint a beszéd, ami nálunk, embereknél tölti be ezt a létfontosságú feladatot. Erről egy másik könyvecskémben (*Salamon király gyűrűje*) már részletesen beszéltem. Az egyes jelzések, különféle kifejező mozdulatok és hangok jelentése ugyanis nem valamely egyénileg elsajátított konvención alapul, mint az emberi beszéd szavainak esetében, hanem az állatok akcióinak és reakcióinak *velük született*, „ösztönszerű” normáin. Egy-egy állatfaj „nyelve” következképpen hasonlíthatatlanul konzervatívabb, „erkölcsök és szokásaik” pedig sokkal merevebbek, *kötelezőbbek*, mint az embereké. Vastag könyvet lehetne írni azokról az áthághatatlan törvényekről, amelyek a kutyák szertartásrendjét megszabják, és az erősebbek és gyengébbek, kanok és szukák viselkedési formáit meghatározzák. Ezek a törvények mélyen a kutya genotípusában gyökereznek, s külsőleg az örökletes emberi erkölcsök szabályaihoz hasonlítanak. Sőt messzemenően azonosak a társas életre gyakorolt hatásuk, létfontosságú funkciójuk szempontjából is. E szerint az analógia szerint kell tehát felfognunk a fejezet címét.

De lehet akár milyen érdekes egy törvény, nagyon unalmas, ha azt elvontan ismertetik. Éppen ezért lehetőleg konkrét ábrázolásra törekszem, és megpróbálom néhány példával úgy leírni a kutyaélet szociális törvényszerűségeinek eleven működését, hogy az olvasó, anélkül, hogy észrevenné, maga jusson el az uralkodó törvényszerűségek absztrakciójához. Először a rangsor megszabta viselkedésformákat veszem sorra, ezeket az ősi erkölcsöket és szokásokat, amelyek nem csupán kifejezik, hanem alapvetően meg is határozzák a szociális alá- és fölérendeltséget. Figyeljünk meg hát egy sor kutyatalálkozást, amilyeneket olvasóim már bizonyára nemegyszer láttak.

II. Wolf meg én végigsétálunk a falu főutcáján. Amikor a községi kútnál rákanyarodunk az országútra, észrevesszük, hogy mintegy kétszáz méterre tőlünk Rolf áll, Wolf régi ellensége és vetélytársa. Közvetlenül mellette kell elhaladnunk, a találkozás elkerülhetetlen.

Wolf és Rolf a falu legerősebb, legjobban rettegett kutyái, egyszerűen a rangidősek; dühödten gyűlölik egymást, ugyanakkor azonban annyira félnek egymástól, hogy legjobb tudomásom szerint még soha nem bocsátkoztak igazi verekedésbe. Első pillanattól az a benyomásom, hogy a találkozás mindkét félnek módfelett kellemetlen. A kertbe zárva, palánk és csukott kapu mögül dühösen, ugatna és fenyegetőzne mindkettő, abban a szilárd meggyőződésben, hogy pusztán a rács az akadály, és ha az nem lenne, már rég a másik torkának esett volna. De itt, a szabadban, valahogy így áll a helyzet (hogy erősen „emberszerűsítve” fejezzem ki magam): homályosan mindkét kan úgy érzi, a saját „jó hírének” tartozik azzal, hogy beváltsa a korábbi fenyegetéseket, és nagy „lebölgést” jelentene, ha ezt nem tenné meg.

A két ellenfél már messziről észreveszi egymást. Tüstént fel is öltik az „imponáló pózt”, vagyis jól kihúzzák magukat, és a farkukat mereven égnék emelik. Így közelednek egymáshoz, ám egyre lassabban és lassabban. Amikor már csak mintegy tizenöt méter van közöttük, Rolf váratlanul lekuporodik, mint egy ugrásra kész tigris. Egyik kutya ábrázatán sincs jele a bizonytalanságnak, de fenyegetésnek sem. Homlokuk, orruk ráncatlan, fülük feláll és előremutat, szemük tágra nyílt. Rolf lesállása, bármilyen fenyegető hatást tesz is az az emberre, Wolfot egyáltalán nem izgatja, zavartalanul lépked vetélytársa felé. És csak amikor közvetlenül melléje ér, emelkedik fel Rolf hirtelen mozdulattal teljes nagyságban, s most ott állnak egymás mellett, a vékonyuk szinte összeér, mindkettőjük feje a másik farkánál, gondosan szaglásszák a szabadon feltárt hátulsó traktust. Éppen ez, vagyis az anális környék szabad feltárása a magabiztosság legfőbb kifejezése. Ha ez az önbizalom csak egy kicsit is megcsappan, az állat farka azonnal lekonyul. A fark állása szinte afféle mutató, amelyről leolvashatjuk a kutyát fűtő bátorság fokát.

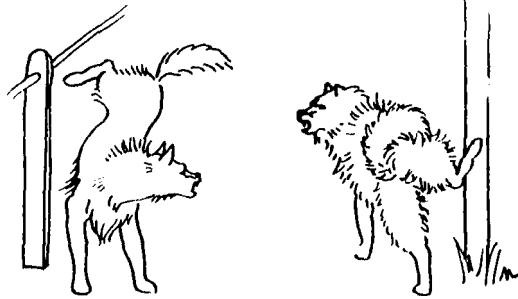
A két kan mozdulatlanul áll, s ez a feszült helyzet meglehetősen sokáig tart. Az imént még sima kutyaábrázatok kezdenek apránként eltorzulni: homlokukon a szempár fölött fekvő pont felé irányuló hosszanti és keresztirányú keletkeznek, orruk is ráncba türemlik, foguk kivicsorodik. Ez a mimika a fenyegetést jelzi általában, a rémült, esetleg sarokba szorított, s csupán védekezésből fenyegetőző kutya képén is ez jelenik meg. Hogy a kutya mennyire bátor, mennyire ura a helyzetnek, csupán feje két pontján látszik meg: fülén és a szája sarkában. Ha füle változatlanul feláll és előremutat, sőt szája sarka is erősen előrehúzódik, akkor egy csöppet sem fél, és bármelyik pillanatban támadhat. A félelem legkisebb jelentkezése is a szájug és a fül megfelelő mozdulatában jut kifejezésre, mintha a menekülési szándék láthatatlan ereje ezen a két ponton húzná hátrafelé az állatot.

Az aktív fenyegetés mimikájával egyidőben kezdődik a morgás is; minél mélyebb, annál biztosabbnak érzi magát az állat – persze, itt számításba kell vennünk az egyéni hangfekvést. Egy szemtelen foxterrier természetesen magasabb hangon morog, mint egy ijedt bernáthegyi.

Wolf és Rolf ekkor, változatlanul oldalvást, keringeni kezdenek egymás körül. Félő, hogy a következő pillanatban tettelegességre kerül

sor. Ám a két nagyhatalom erejének tökéletes egyensúlya akadályozza a hadüzenetet. És noha a két kutya mind fenyegetőbbben morog, nem történik semmi. Bennem ébredezni kezd a gyanú, sőt meg is erősödik, amint egyszerre csak észreveszem, hogy Wolf, és nyomban ezután Rolf, lapos oldalpillantásokat vetnek rám: hisz ezek nemcsak várják, hanem egyenesen remélik, hogy én majd szétválasztom őket, s ily módon feloldozást adok a harc erkölcsi kötelessége alól. A méltóság, a presztízs megőrzésének vágya ugyanis korántsem specifikusan emberi jelenség, hanem mélyen a lelki élet ösztönjellegetű rétegeiben gyökerezik, s ezen a téren a magasabb rendű állatok közeli rokonságban állnak velünk.

Csakhogy én nem lépek közbe, hanem a kutyákra bízom, hogy megtalálják a „méltóságteljes” visszavonulás útját. És valóban, lassan, nagyon lassan eltávolodnak egymástól, szinte lépésenként haladva átmennek az út más-más felére, s végül,

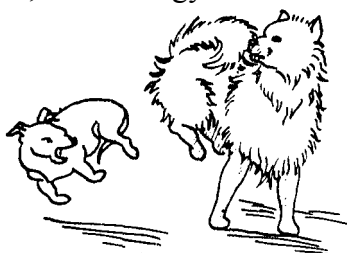

fél szemükkel még mindig egymásra sandítva, mintegy vezényszóra, egyszerre felemelik a hátsó lábukat, Wolf a sürgönypóznánál, Rolf az országúti korlát egyik tartóoszlopánál. Majd – imponáló pózban – tovább folytatják útjukat, s bizonyos mértékben mindkettő megőrizte magában a fikciót, miszerint ő az erkölcsi győztes, és alaposan megrémítette a másikat.

Az egyenrangú, egyformán erős kankutyák ilyesfajta találkozásánál jelenlevő szukák viselkedése azonban olykor elég sajtáságos. Wolf párja, Susi hasonló esetekben például kétségtelenül harcot kívánt. Segíteni ugyan nemigen segített ebben a férjének, csak nézni akarta, hogyan páholja el a másik kant. Kétszer is láttam, micsoda alattomos módszerrel élt, mégpedig, amikor Wolfnak történetesen nem helybeli, hanem holmi „nyaraló kutyákkal” akadt dolga: amint éppen „fej a faroknál” helyzetben álltak, óvatosan és érdeklődve keringeni kezdett a kanok körül, amelyek rá, a szukára ügyet sem vetettek. Aztán hang nélkül, de annál erőteljesebben beleharapott férjének az ellenfél előtt szabadon feltárt hátsó fertályába. Wolf persze nem is hihetett mást, mint hogy az ellenség elképesztően, sőt mélységesen felháborítón megsértette a kutyaerkölcsök ősi törvényét, hiszen szaglászás közben belemart a fenekébe. Természetes, hogy Wolf támadásba lendült; s mivel a másik kan szempontjából ez a rajtaütés semmivel sem volt kevésbé szabályellenes és felháborító, mint Wolf számára az iménti harapás, szokatlanul dühödt marakodás bontakozott ki.

Wolf találkozik azzal a kissé életes korcskutyával, amelyik falunk felvégében lakik. A fiatal Wolf annak idején nagyon félt az öregtől.

Most már nincs benne semmi félelem, viszont ádázul gyűlöli ezt a kutyát, és nem hagy kihasználtnul egyetlen

alkalmat sem, amikor molesztálhatja. Amint a kutyák észreveszik egymást, az öreg szoborra dermed, Wolf ellenben rögtön nekirohan, vállával és hátsó felének perdülő mozdulatával alaposan megtaszítja, aztán megáll mellette. Az öreg nyomban viszozza is a dolgot, mégpedig a lehető legkomolyabb szándékkal Wolf felé kap, de foga üresen csattan össze, mert pontosan ebben a pillanatban éri a lökés. Most ugyan ismét peckesen áll, jól kihúzza magát, de a farka lekonyul, és nem viszi rá a lélek a hátsó régiók magabiztos feltárására. Orrán, homlokán fenyegető ráncok, fülét erősen hátracsapja, szája sarka is szembeszökően visszatüremlik, alacsonyan tartott fejét előrenyújtja. Ez a lapuló, fenyegető mimikával és ingerült morgással párosult póz határozottan veszedelmesnek látszik. És amikor Wolf megint közeledni akar, az öreg nekiugrik, kétségbeesetten odakap, mire Wolf kissé visszahököl. Peckes lábbal s a lehető legimponálóbb pózban körbejárja a vén kutyát, a legközelebbi alkalmas tárgynál felemeli hátsó lábát, majd távozik. Ha a vénülő kan viselkedésének értelmét szavakban próbálnánk kifejezni, ilyesformán lehetne: „Neked én nem vagyok vetélytársad, nem törekszem arra, hogy társadalmilag föléd-, vagy akár csak melléndrendelt helyzetbe kerüljek, nem ártom magam a dolgodba, csak azt akarom, hogy békén hagyj. De ha te nem hagysz, harcolni fogok, minden eszközzel, olyan kegyetlenül, akár tisztességtelenül is, ahogyan csak telik tőlem!”

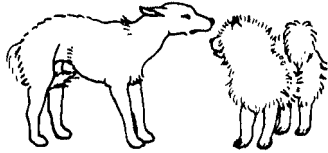
Wolf a községi kútnál összefut egy kis sárga korccsal, amely eszelősen fél tőle, és azonmód be is szándékozik menekülni előle a vegyeskereskedés ajtaján. Wolf azonban ráront, oldalvást odanyomakodik hozzá, és hátuljának már említett perdítő mozdulatával úgy löki fel, hogy a korcs a háztól az út közepére hemperedik. És Wolf, mint a vihar, máris rázúdul, taszigálja ide-oda. A kicsi minden lökésnél fültépően visít, mintha a legszörnyűbb fájdalmakat szenvedné el; végül odakap, és kétségbeesetten beleharap támadójába. Wolf azonban még csak nem is morog, fenyegető ábrázatot sem vág, sőt a legnagyobb nyugalommal hagyja harapdálni magát, és folytatja a lökdösést. Tökéletesen lenézi ellenfelét, még annyira sem érdemesíti, hogy a száját kinyissa miatta. Viszont gyűlöli a sárgát, mert az több ízben is fel merészelt bukkanni kertünkben, amikor Susi tüzelt. Haragját kiéli most a gyengébb kutyán, a fent leírt, vajmi kevésbé előkelő módon.

A mélységes félelem, amely a valódi fájdalom érzetét jóval megelőző fájdalomsikolyokban is megnyilvánul, jellegzetesen megmutatkozik a sárga kutya száj tartásán: az oly erősen hátrahúzott szájszögleten, hogy kilátszik a belülről kitüremplő nyálkahártya sötét kerete. Ez emberi szemmel nézve is sajátosan síró kifejezést kölcsönöz a kutya ábrázatának, fájdalmas hangja pedig tökéletesen illik hozzá.

I. Wolf meglátogatja a hársfaterazon párját, Sentát és serdülő kölykeit, üdvözlí Sentát, mindketten a farkukat csóválják, Senta gyengéden megnyalintja Wolf szája sarkát, és megbökdösi az orrával. I. Wolf ezután egyik fiához fordul. A kölyök élénken közeledik feléje, orrával lökdösi, de amikor apja meg akarja szaglászni hátul, vonakodik, s farkát, bár szakadatlanul csóválja, leereszti. Hátát begörbíti, viselkedése alázatos, ennek ellenére szemlátomást egy csöppet sem fél a papájától. Sőt kifejezetten nyaggatja, tolakodóan bökdösi az orrával, s igyekszik megnyalintani a szája sarkát. Az öreg kan nem helyezkedik ugyan imponáló pózba, de oly merev és méltóságteljes, hogy csaknem *zavartnak* hat: először csak elfordítja a fejét a nyalakodó kölyök pofácskájától, végül magasra tartja az orrát, így próbálja elhúzni fia elöl. Amikor a fiatal kutya apja meghátrálásán felbátorodva még tolakodóbbá válik, Wolf képén megjelenik a kelletlenség halvány ránca is. A kölyök ellenben nemcsak hogy nem ráncolja a homlokát, hanem szélesen szét is feszíti, amitől szeme felfelé ferdlő, keskeny kis nyílásnak látszik. Ahogy ez előbb Senta üdvözlése, ezek a kifejező mozdulatok is tökéletesen olyanok, mint amelyeket akkor figyelhetünk meg, amikor egy nagyon szelíd lelkű, alázatos kutya járul embergazdája elé. Antropomorfizálva úgy mondhatnánk, hogy a fiatal kutyát bizonyos félelem és a szeretet kompromisszuma készíti arra, hogy zsarnokához közeledjék.

Susi a faluban összeakad egy jól megtermett, körülbelül egyéves skót-juhász keverékkel, a már említett Rolf fiával. Mivel a kan az első pillanatban összetéveszti őt Wolffal, amelytől nagyon fél, szörnyen megijed. A kutyák gyenge látásuk folytán ugyanis messziről csupán durva körvonalakat észlelnek, és mivel Wolf az egyetlen chow-chow, amelyet a környéken látni szoktak, sűrűn előfordult, hogy szemtelen, kövér Susinkat összecserélték rettegett rokonával. Így, a hölgyben hamarosan kifejlődő roppant pimaszság nagyrészt bizonyára azzal magyarázható, hogy a

tévedésen alapuló általános tiszteletet önnön rettentőségének tudta be, következésképpen jócskán túlértékeltte magát. Érdekes következtetéseket vonhatunk le a házikutya silány színérzékére vonatkozóan is abból, hogy összetéveszthették őket, hiszen Wolf vörössárga volt, Susi pedig kékes fahéjszínű. A fiatal kan tehát menekül. Susi azonban gyorsan utoléri, és megállítja. S amikor a kan hátracsapott fülekkel, szélesen széthúzott homlokkal alázatosan toporog előtte, az alig nyolchónapos szuka barátságos leereszkedéssel csóválni kezdi a farkát. Megpróbálja hátul megszaglászni a másikat, hanem az félénken lába közé húzza farkát, majd sebesen megperdül, és nemcsak az oldalával, hanem fejével, szügyével is Susi felé fordul. Úgy látszik, csak most veszi észre, hogy nem a rettegett, goromba férfiúval, hanem egy bájos ifjú leányzóval van dolga. Mire peckesen kinyújtja nyakát, felemeli farkát, és mellső, lábaival – szinte tánc lépésben – kicsit közelebb tipeg hozzá. De a jelzésszerű imponáló pózzal ellentétben, ábrázatának, fülének mimikája még mindig a társadalmi megalázkodást közli. Ez azonban fokozatosan eltűnik, s egy olyan kifejezésnek ad helyet, amelyet a magam részéről *udvariasságnak* neveznék. Mindössze annyiban tér el az alázat grimaszától, hogy az állat füle és szája sarka kicsit másként áll: fülét ugyan ilyenkor is laposan hátracsapja, de néha úgy összehúzza, hogy a hegye összeér, szája sarkát szintén hátravonja, de ezúttal nem sírósan lefelé, hanem észrevehetően felfelé görbíti, amitől a kifejezés határozottan mosolygásra emlékezteti a megfigyelőt. Ha pedig a kifejező mozdulat tovább fejlődik, és – mint erőteljesebb megnyilvánulásánál rendszerint történik – *játékra* való felszólításá alakul át, akkor az állat kissé kinyitja a száját, kilátszik a nyelve is, s a csaknem fülig húzódó száj, erősen felfelé ívelő sarkával, még sokkal világosabban utal a nevetésre. Ezt a „nevetést” legtöbbször azoknál a kutyáknál figyelhetjük meg, amelyek szeretett gazdájukkal játszanak, s eközben a nagy buzgalomtól olyan melegük lesz, hogy lihegniök kell. Talán úgy is felfoghatjuk a fent leírt mimikát, hogy a kutya ezzel voltaképpen elébe vág a játékhangulat kialakításával fellépő lihegésnek. E feltételezés mellett szól az a tény, hogy a „nevetés” főként az enyhén erotikus színezetű játékoknál figyelhető meg, amikor a kutyáknak már csekély testmozgás után is olyan melegük támad, hogy erősen lihegnek.

Az én kis Susim előtt álló kan is egyre szélesebben mosolyog, egyre hevesebben tipeg-topog a mellső lábával, aztán egyszerre csak odapattan egy pillanatra a szuka mellé, mellső lábával megböki a szügyét, majd hátraperdül, és módfölkött sajátos tartással tovaszökell: hátát még mindig alázatosan begörbíti, a hátsó felét is jócskán behúzza, farka két hátsó lába közé szorul. Ámde ebben a félénk pózban harántugrásokat végez, barátságosan, játékosan, és a farkát is csóválja, már amennyire lába közt a szűk hely megengedi. A

menekülés pár méterrel odébb már véget is ér, a fiatalúr újfent perdül egyet, és már szélesen vigyorgó képpel áll a szuka előtt, sőt a farkát is felemeli annyira, hogy a lendületes csóváltás közben ne zavarja többé a sarka. Ez a mozgás ráadásul nem is korlátozódik csak a kutya farkára, hanem ide-oda mozog vele a fél háta is. Aztán a kan ismét odapattan a szuka elé. S a játékra hívás ezúttal már kétségtelenül kissé erotikus jellegű, noha az ajánlat pillanatnyilag pusztán szimbolikus, mivel a szuka nem tüzel.

Altenberg várában, ahol a házőrző szerepét egy Lord nevezetű óriás termetű, éjfekete újfundlandi töltötte be, a ház leánya születésnapjára egy búbajos, alig kéthónapos pincsit kapott ajándékba. Tanúja voltam a két állat első találkozásának. Jóllehet Quick, a pincsi hallatlanul pimasz, tréfás kedvű kölyök volt, halálra rémült, amikor megpillantotta a feléje közelgő, fekete bundahegyet. Mint hasonló esetben minden kölyökkutya, Quick is azonmód hanyatt vetette magát, és amikor Lord megszaglászta a hasa környékét, pirinyó, sárga szökőkutat produkált. A hatalmas kutya a folyékony érzelmenyilvánítás szagellenőrzése után lassan és méltóságteljesen elfordult a rémüldöző kisbabától. Ám Quick a következő szempillantásban felugrott, és mint akit elfogott az úgynevezett futógörcs, szorosra vont nyolcas hurkokban száguldozni kezdett az óriás lábai között, játékosan felugrott rá, és arra noszogatta, hogy vegye őt üldözőbe. Kicsi gazdája, aki eddig záporozó könnyekkel nézte a találkozást, s akit csupán könyörtelen bátyjai akadályoztak meg a beavatkozásban, megkönnyebbülten lélegzett fel, amikor végre kibontakozott a valóban megható jelenet: egy nagyon nagy és egy nagyon kicsi kutya közös játéka.

Ezt a hat kutyatalálkozást éppen jellegzetességük miatt választottam példának. Valójában persze, az önbizalom és a félelem, az imponálás és az alázat, a támadás és a védekezés érzésének s a megfelelő kifejező mozdulatoknak számtalan vegyülékével, átmenetével találkozhatunk. Éppen ezért olyan bonyolult a viselkedésmódok elemzése. Nagyon pontosan kell ismerni a leírt tipikus kifejező mozdulatokat és még sok mást, hogy akkor is helyesen olvashassunk a kutyák

ábrázataról, amikor ezek csak jelzésszerűen vagy másokkal együtt tűnnek fel.

A kutyaerkölcsök iratlan, de a központi idegrendszer öröklődő rúnáival ősidők óta feljegyzett törvényének különösképpen örvendetes és rokonszenves oldala a nőket és gyermekeket, azaz szukákat és kölyköket megillető lovagias bánásmód. Normális kutya soha nem harapja meg nőstény fajtársát, a szuka feltétlen tabu, sőt bármit megengedhet magának a kannal szemben: nyaggathatja, ráncigálhatja,

akár komolyan meg is haraphatja, a kannak nem áll jogában semmilyen megtorló intézkedés, legfeljebb a megalázkodás póza, esetleg megkísérelheti az említett „udvarias ábrázat” segítségével a bős asszonyság támadását a játékoság felé téríteni. Egyetlen további lehetőségétől, a nyílt menekvéstől férfiúi méltósága tiltja el, hiszen a kan éppen a nőtény előtt igyekszik a legkínosabban „megóvni tekintélyét”.

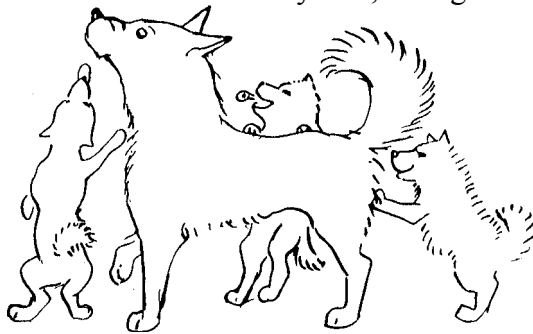
Ez a lovagias tartózkodás a farkasoknál – egyébként a túlnyomórészt farkasvérű grönlandi eszkimókutyáknál is – csupán a maguk falkájának nőtényeire vonatkozik, de a túlnyomórészt aureusvérű kutyák esetében minden nőtényre, még a teljesen ismeretlenekre is kiterjed. A chow-chow valahol középütt foglal helyet; ha sokáig él a maga fajtatársaival, előfordulhat, hogy nagyon ripók módra viselkedik idegen aureus nőtényekkel szemben, rájuk mordul, fel is löki őket, de még soha nem láttam egyet sem, amely valóban harapott volna.

Ha még egy bizonyítékra volna szükségem, hogy meggyőzőn az erősen lupusvérű chow-chow kutyák és megszokott európai kutyafajtáink zoológiai eltéréséről, alapvető különbségéről, bizonyítéknak tekinteném az ellenségességet, amelyet szinte rendszeresen megfigyelhetünk a kétféle törzsalakból származó kutyák között. Az a spontán gyűlölet, amellyel a falusi kutyák fogadnak egy soha nem látott chow-chow-t, de még inkább az a természetesség, amellyel hasonszőrűnek ismerik el a sakált vagy a dingót, szerintem a valódi rokonsági viszonyok sokkal meggyőzőbb „reagensei”, mint a koponya- és csontvázproporciókat illető mérések és számítások összessége, amelynek statisztikai értékelésére az ellenvéleményt alapozzák. Kiváltképpen a szociális viselkedés zavarai erősítik meggyőződésemet. Nagyon gyakran történik meg, hogy a két fajta nem ismeri el egymást kutyának, annyira, hogy a kanok az általános „kutyajogokat” még nőtényekkel és kölykökkel szemben sem tartják tiszteletben, vagy ha igen, csak hozzávetőleg. A viselkedéskutató, a zoológus, ha van valamelyes érzéke a rendszertani és törzsfajlódéstörténeti összefüggésekhez, egészen egyszerűen látja, hogy a lupuskutya más fajtához tartozik, mint az aureuskutya. Nos, ha kétségtelenül ugyanezt látják maguk a kutyák is, amelyeket nyilvánvalóan nem befolyásol semmiféle tudományos csatározás, én bizony inkább hiszek nekik, mint akármilyen statisztikának.

Az azonos fajú és azonos társadalmi formációhoz tartozó állatok között tehát a kölyök körülbelül hathónapos koráig abszolút sérthetetlen. A behódolási póz – a hanyatt vágódás és vizeles – csak a találkozás első pillanatában szükséges, és szemlátomást főként arra szolgál, hogy a felnőtt kutya tudomására jusson, miszerint kölyökkel áll szemben. Kellő mennyiségű megfigyelés és kísérlet híján nem következtethetünk teljes bizonyossággal arra, hogy a kifejlett kutya vajon *csakis* ebből a viselkedésből ismeri-e fel a kíméltre szoruló gyermekdedséget, vagy ezenkívül a kölyök szagában is megtalálja a zsenge kor ismertetőjelét, amit valószínűnek tartok. Annyi bizonyos: a nagyságviszonyok semmilyen szerepet nem játszanak a felnőtt és a kölyök között. A mérges kis foxi kíméltre szoruló kölyköcskének

tekinti a fiatal bernáthegyit, lett légyen az lényegesen nagyobb nála, a nagyon nagy termetű fajtához tartozó hímek pedig gátlás nélkül harci ellenfelüknek tekintik a pöttöm testű kanokat, még ha ez a viselkedés ember szempontból módfelelt lovagiatlannak tűnik is. A bernáthegyieket, újfundlandiakat, dogokat gyakran magasztalják, hogy milyen lovagiasan kímélik a kisebb kutyákat – nos, nem szándékozom ezt a híresztelést teljes egészében a mesék birodalmába utasítani, de, jóllehet, átlagon felül sok kutyát ismerek, ilyen nemes lelkű állathoz személyesen még soha nem volt szerencsém.

Roppant mulattató, sőt megható jelenetet idézhetünk elő, ha egy szörnyen méltóságos, tekintélykeltésre hajlamos kankutyát irgalmatlanul „játékszerűen dobunk” egy csomó kiskutya közé. Erre a kísérletre egészen kiválóan alkalmasnak bizonyult a mi öreg I. Wolfunk: rémesen komoly volt, nemigen szeretett játszani, épp ezért

szörnyű kínosan érintette, ha arra kényszerítették, hogy látogassa meg akkoriban alig kéthónapos kölykeit a teraszon, amelyekhez ráadásul egy hasonló korú dingót is társítottunk. Míg a nagyobb kölyökkutyák – körülbelül öthónapos koruktól – bizonyos mértékben respektálják az öreg kanok professzoros méltóságát, a kicsinyekből ez a tisztelet tökéletesen hiányzik. Éles, esetlen kíméletlenséggel kapkodó fogacskáikkal apjuknak rontanak, és úgy összeharapdálják a mancsát, hogy kapkodhatja a magasba egyiket a másik után, mint aki parázsra lépett. Amellett még csak nem is moroghat szegény, a nevetlen kölykök megbüntetéséről már nem is szólva. Mogorva Wolfunk egy kis idő múlva fura módon mégiscsak játszani kezdett kölykeivel, úgyszólván hagyta megpuhítani magát, de önként soha fel nem ment a teraszra, amíg a kölykei kicsik voltak.

Sok tekintetben hasonló helyzetbe kerül az a kankutya, amelyet nőstény támad meg. A gátlás, amely a harapást vagy akár csak a morgást is megtiltja, ugyanaz, hanem az indok, amely a kankutyát arra kényszeríti, hogy közeledjék a harcias dámához, hasonlíthatatlanul erősebb, és a férfiméltóság, az ellenséges hölgy éles fogától való félelem, valamint a szexuális ösztön hatalma közötti konfliktus kiváltotta viselkedés olykor valósággal az emberi magatartás szatírájának látszik. Kiváltképpen a fent tárgyalt udvariassági póz játékos komponense hat kínosan egy-egy idősebb, komoly kan kutya esetében. Mikor az ilyen nyers dalia, amelyik már rég kilépett a gyermeteg játszadozás korából, udvarlás közben szökellni kezd a mellső lábával, és pajzánul ide-oda szökdeli, bizony, még a nem antropomorfizáló megfigyelőt is néhány párhuzam megállapítására készíti. S ezeket a párhuzamokat még nyomatékosabbá teszi a szuka

viselkedése, amely egyenesen ingerlő dölyfösséggel bánik a kannel, annál is inkább, mivel az kénytelen eltérni tőle mindent.

Kiváló példát láttam erre, amikor Stasi társaságában meglátogattam ketrecében a szürkefarkast. Ez a farkas, mint később majd elmesélem, rövid ismeretség után bizonyos módon játszani kezdett velem, s ez olyan hízelgő volt, hogy szívesen belementem. Stasi azonban borzasztóan rossz néven vette, hogy a farkassal többet foglalkozom, mint vele, és váratlanul támadást indított játszótársam ellen. No már most, a chow-szukák különösen utálatosan rikácsolva ugatnak, és ha meg akarnak „büntetni” egy kant, valami egészen sajátos módon kapják el a fogukkal: nem harapnak olyan mélyen és erősen ugyan, mint a harcoló hímek, szemlátomást szándékosan csak bőrét csippentik meg a férfiúnak, hanem azt aztán elég kitartóan, hogy a szerencsétlen fájdalmasan felvonítson. A farkas is vonított, s közben a be-hódolási pózzal s az udvariasság minden jelével igyekezett kitérni a dühöngő Stasi elől. Mivel érthető módon nem kívántam túlságosan kemény próbának alávetni lovagiasságát, főként féltében, hogy végül is én fogom megsínyleni rosszkedvét, ezért nyomatékosan nyugalomra intettem a bösz fehérlépet. Így adódott a paradox helyzet: Stasi kapott ki, nehogy bántani merje a szelíd farkast. Pedig hát alig tíz perce készítettem ki egy vasrudat meg két vödör hideg vizet a ketrec elé, hogy szükség esetén megmenthessem kedves kis szukámat a hatalmas ragadozó támadásától. *Sic transit gloria – lupi!*

A gazda és kutyája

Nagyon eltérő és nem is mindig jó okok ösztönözhetik az embereket arra, hogy valamilyen állatot tartsanak. Különösen a

kutyabarátok között akadnak olyanok, akik csupán keserves tapasztalataik miatt, szinte menedékként ragaszkodnak az állatokhoz. Elkomorodom, elszomorodom, valahányszor ezt a rosszindulatú és tökéletesen hazug mondatot hallom: „Az állatok mégiscsak jobbak, mint az emberek!” Tudniillik valójában nem jobbak! Megengedem, hogy a kutya hűségéhez foghatót nem találunk egykönnyen az ember különféle szociális lojalitásai között. A kutyának viszont sejtelve sincs az egymásnak gyakorta ellentmondó erkölcsi kötelezettségek labirintusáról, nem vagy legfeljebb csak elenyésző mértékben ismeri a hajlam és a kényszer belső ellentétét, egyszóval mindazt, ami minket, szegény embereket bűnbe visz. Az emberi felelősségtudat szempontjából a leghűségesebb kutya is amorális.

A magasabb rendű állatok szociális viselkedésmódjának valóban pontos ismerete korántsem vezet, mint sokan hiszik, az ember és állat különbözőségének lebecsüléséhez, sőt ellenkezőleg: csak az állatok viselkedésének kiváló szakértője képes helyesen értékelni az embernek az élőlények körében betöltött páratlan és magas pozícióját. Az ember és az állat tudományos összehasonlítása, ami kutatói módszerünk fontos részét alkotja, éppoly kevésbé jelenti az emberi méltóság lebecsülését, mint a származástan elismerése. A teremtő szerves élet lényege, hogy mindig tökéletesen újat és *magasabb rendűt* alkot, mégpedig olyasmit, aminek a megelőző fokon semmiféle prefigurációja, sőt nyoma sincs. Tény, hogy az emberben a mai napig is tömördek állati vonás van, ámde az állatban nincs semmiféle emberi.

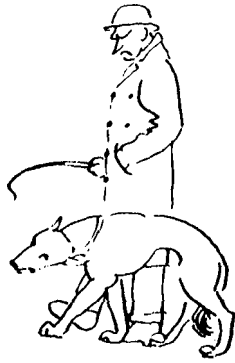
Fejlődéstörténeti kutatásunk szükségszerűen az alacsonyabb rendűből, az állatból indul ki, és éppen a jellegzetesen emberit, az emberi értelemnek és etikának az állatok rendjében ismeretlen, magas fokú teljesítményeit világítja meg, különösen azáltal, hogy olyan ősi, történelmi tulajdonságok és teljesítmények háttérben vizsgáljuk őket, amelyek még ma is ugyanúgy léteznek az embereknél, mint a magasabb rendű állatokban. Az az állítás, hogy az állatok jobbak az embereknél, egyszerűen istenkáromlás, a valóság félreismerése; sőt az élővilág teremtő továbbfejlődésének sátáni tagadását jelenti még a kritikus szemű természettudós számára is.

Sajnos, az állatbarátok, de főként az állatvédők ijesztően nagy többsége megreked ezen az erkölcsileg szerfölött veszélyes állásponton. Pedig az egyetlen igazán szép és léleknesítő állatszeretet az, amely az élőlények összességének szélesebb és általánosabb szeretetéből fakad, s amelynek legfontosabb, központi része csak az emberszeretet lehet. „Szeretek mindent, ami csak él” mondja J. V. Widmann *A Szent meg az állatok* című drámai legendájában a Megváltó. És morális veszély nélkül egyedül az szentelheti szívét az állatoknak, aki ugyanezt mondhatja el magáról. De aki csak azért vonja el szeretetét az emberiségtől, s ajándékoz meg vele egy kutyát vagy macskát, mert kiábrándították, elkeserítették az emberi gyarlóságok, az súlyos bűnt követ el, úgyszólván szociális szodómiát, s ez semmivel sem kevésbé undorító, mint a nemi eltévelyedés. Az embergyűlölettel párosuló állatszeretet nagyon komisz kombináció.

Az persze ártalmatlan, sőt teljesen jogos dolog, ha egy magányos ember, aki valamilyen okból nélkülözni kényszerül minden szociális kapcsolatot, belső szükségét érzi annak, hogy szeressen és hogy szeressék, s ezért kutyát tart. Mert hát az ember csakugyan nem érzi magát olyan egyedül a világban, ha legalább egy lény van, amely örül neki, mikor hazajön.

Állat- és emberlélektani szempontból rendkívül tanulságos, sőt olykor mulatságos is gazda és kutya összehangolódásának tanulmányozása. Érdekes megállapításokra juthatunk már a kutya kiválasztását illetően is, de még inkább a kapcsolatok későbbi fejlődése során. A boldog együttlétet – akárcsak az embereknél – itt is éppen a legélesebb ellentétek – és a legnagyobb hasonlóságok eredményezik. Ahogyan idős házaspároknál gyakran találunk olyan vonásokat, melyeknek alapján férjet és feleséget szinte testvéreknek gondolnánk, ugyanúgy tűnnek fel az évek múlásával megindító s egyben komikus hasonlóságok gazda és kutya viselkedésében is. A tapasztalt kutyaszakértőknél ezek a Hasonlóságok persze még erősebbek, hiszen már a fajta, sőt a példány kiválasztását is a roknlélek iránti vonzalom szabja meg. Az ilyen „szimpátia-”, avagy „rezonancia-kutyák” tipikus példái azok a chow-chow szukák, amelyek időbeli sorrendben feleségemet kísérték élete során. Ami pedig engem illet, elvileg ugyanez a helyzet, így hát jó barátainknak, akik mindkettőnk és kutyáinkat is ismerik, örökös derűltség forrása, amikor jellemvonásaink tükörképét megtalálhatják kutyáinkban. Feleségem kutyái mindig feltűnően sokat adnak a tisztaságra, sőt bizonyos rendérzékük van; például, látszólag önszántukból nem lépnek soha pocsolókba, a legkeskenyebb ösvényecskéken is úgy haladnak végig, hogy még véletlenül sem lépnek be a virágágyásokba, a vetemények közé. Ezzel szemben az enyémekek elvből meghemperegnek minden tócsában, és leírhatatlan szutykot hordanak be a házba, egyszóval, ugyanabban különböznek a feleségemtől, amiben én. Sok mindenre ad magyarázatot, hogy kutyatenyészetünkben feleségem csupán olyan kölyköket választott ki magának, amelyekben a tartózkodó, macskásan tiszta, egészében „nemesebb” chow-chow örökség volt a döntő, én viszont állandóan azokat részesítettem előnyben, amelyekben Stasinak, hajdani juhászkutya szukámnak elevenebb, életerősebb, de kétségtelenül közönségesebb természetét ismertem fel. További hasonlóság, hogy a szoros vérrokonság ellenére feleségem kutyái keveset és mértékletesen esznek, az enyémekek ellenben éktelenül sokat. De hogy ennek mi lehet az oka, azt nem is tudom megmagyarázni.

Véleményem szerint rendszerint a kutyabarát bizonyos kiegyensúlyozottságáról, sőt egyenesen önelégültségéről tanúskodik, ha magához hasonló, úgynevezett rezonancia-kutyát tart. Az ilyen esetben a gazda és a kutya viszonyának előfeltétele, hogy – Wilhelm Busch szép szavával élve – „kölcsonösen elégedettek egymással”. Másként áll a dolog a rezonancia-kutya tipológiai ellenpárjával, amelyet a magam részéről kiegészítő, azaz „komplementer-kutyának” neveznék. Nem mintha ez esetben a gazda és a kutya viszonya kevésbé örömteli vagy bensőséges volna, sőt ellenkezőleg, talán még jobb is, szakasztott úgy, mint azok az emberi barátságok, ahol a két fél kiegészíti egymást. Másrészt azonban vannak esetek, amikor ez a komplementer kapcsolat elviselhetlenné válik. Épp a minap figyeltem meg ilyet az utcán. Egy szűk mellű, sápadt, gondterhelt és ingerült arcú úr, akinek ütött-kopott, de tekintélyességre törekvő öltözékéről, állógallérjáról, cvikkerjéről szinte lerítt, hogy csak irodai hivatalnok, kistisztviselő lehet, egy nagyon nagy termetű, szemmel láthatóan rosszul táplált német juhászt vezetett, amely félénk tartással, szoros „követésben” ódalgott mellette. A gazda súlyos kutyakorbácsot szorongatott, majd egyszerre hirtelen megállt, és mert a kutya ekkor néhány kurta centiméterrel túllendült az idomításnál megszabott vonalon, a korbács nyelével keményen, kegyetlenül rávert az orrára. A férfi arca ebben a pillanatban olyan feneketlenül mély gyűlöletet, olyan ingerült idegességet tükrözött, hogy csak ügyel-bajjal tudtam fékezni magam, nehogy a nyilvánosság előtt veszekedni kezdjek vele. Ezret tennék egy ellen, hogy ez a szerencsétlen kutya még szerencsétlenebb gazdája mellett ugyanazt a szerepet tölti be, amelyet gazdája a talán éppilyen sajnálatra méltó hivatali főnöke mellett.

Kutyák és gyerekek

Nekem, sajnos, nem volt kutyám gyermekkoromban. Anyám ugyanis ama korszak leánya, amikor éppen felfedezték a baktériumokat, és amikor a jó módú gyerekek zöme angolkóros lett, mert a bacillusoktól való félelem miatt az agyonsterilizált tejből kipusztult minden vitamin. Első ízben akkor tarthattam kutyát, amikor már annyira felcseperedtem, hogy kellőképpen megbízhattak ünnepléses férfiúi becsületszavamban, miszerint soha nem engedem megnyalogatni magam. Fájdalom, első kutyám egy tökéletesen agyalágyult példány volt, nevezetesen az a bizonyos tacskó, Kroki, amelyről már meséltem. Nem csoda tehát, hogy a hiányos jellemű eb hosszú időre megszüntette a kutya iránti sóvárgásomat.

De a gyerekeim már úgy nőttek fel, hogy legszorosabb barátságban éltek a kutyákkal. Máig sem felejttem el a parányi emberkéket, amint szegény mamám legnagyobb rémületére négykézláb mászkáltak a jókora juhászkutyák hasa alatt – akkoriban kereken ötöt tartottunk. Amikor fiam járnai tanult, legszívesebben Titi hosszú farkát használta kapaszkodónak, valahányszor át akart térni a négyláb helyváltoztatásról a két lábbal járásra.

Titi ilyenkor mártír képpel, csendesen túrt, de mihelyt a kicsi sikeresen talpra állt, és elengedte a súlyosan megpróbáltatott testrészt, megkönnyebbülésében rögtön csóválni kezdte a farkát, mégpedig olyan hevesen, hogy a bozontos legyezővel derekasan mellbe vagy hátba puffantott kisember úgy vágódott el megint, mint akit a mennykő sújt le.

A tapintatos, érzékeny kutyák feltűnően kedvesek szeretett gazdájuk gyerekeihez, mivel pontosan tudják róluk, hogy milyen fontosak neki. Egyenesen nevetséges attól félni, hogy a kutya bánthatna egy gyereket, ellenkezőleg, egészen más miatt volna némi okunk aggodalomra, nevezetesen, hogy a kutya esetleg túlságosan is sokat túr el a gyerektől, s ezzel kíméletlenségre neveli. Kiváltképpen a nagyon nagy termetű és jóindulatú kutyáknál, például a bernáthegyieknél, újfundlandiaknál kell e tekintetben bizonyos óvatossággal élnünk. Általában azonban a kutyák rendszerint maguk is nagyon jól értik a módját, hogyan kell eredményesen meglépni a

gyerekek túlságosan terhes és kínzó figyelme elől – és pontosan ennek van igen nagy pedagógiai értéke: mivel a normális lelkületű gyerekek általában mód fölött örülnek a kutyák társaságának, következésképpen szomorúak, ha a kutyák elszaladnak előlük, ezért úgyszólván maguktól tanulják meg, hogyan kell viselkedniök, ha azt akarják, hogy a kutyák kívánatos társaságnak tekintsék őket. Ha tehát egy gyerek némi kevés vele született tapintattal rendelkezik, már zsege korában megtanulja, hogy tekintettel kell lennie másokra – s ez bizony nem csekély nyereség. Ha idegenekhez megyek vendégségbe,

és azt látom, hogy a kutya *nem* rohan el a háziak öt-hat éves fiacskájától, hanem barátságosan, félelem nélkül tartózkodik a közelében, nagyot nő szememben a fiúcska, és vele az egész család.

Sajnos, meg kell mondanom, hogy szűkebb hazámban a parasztyerekek bizony határozottan durván bánnak a kutyákkal. Nálunk soha nem látni, hogy a kisfiúk csapatát kutya kísérené. Igaz, ismerek néhány olyan falusi gyereket is, aki a saját kutyájukkal szemben nagyon rendesen viselkedik, de a nagyobb fiúcsapatokban, úgy látszik, rendszerint akad néhány goromba pokróc, és ami a legrosszabb, mindig ezek a hangadók. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy az átlagos dél-ausztriai falusi kutya menekülni kezd, mihelyt meglátja közeledni az átlagos dél-ausztriai parasztfiút. Pedig ennek nem kellene így lenni, és figyelemre méltó, hogy nincs is így mindenütt. Fehér-Oroszországban (Belorusz SZSZK – *A szerk.*) például rendszeresen láthatunk a falvakban „vegyes falkában” kalandozó gyerekeket és kutyákat: aprócska, többnyire szalmaszín hajú, öt-hét éves srácokat megszámlálhatatlan mennyiségű korcskutyával! S ezek a kutyák szikrányit sem félnek a gyerekektől, sőt tökéletesen megbíznak bennük. Ebből a bizalomból messzemenő következtetéseket vonhatunk le e fiúcskák lelki tulajdonságait illetően! Az orosz parasztyerekek bizonyára azért olyan kedvesek és gyengédek a kutyákhoz, mert mély és erős kapcsolatban élnek a természettel.

A legfurcsább viszony, amit gyerek és kutya között valaha életemben láttam – bár akkor még magam is gyerek voltam –, egy óriási, fekete újfundlandi és későbbi sógorom, Péter között állt fenn. A szomszédban, az altenbergi kastélyban laktak, a kutya házőrzői, Péter ifiúri minőségben. Lord, így hívták a már előbb is említett állatot, a vakmerőségig bátor volt, hűséges, jóindulatú és erős jellemű, Péter viszont a messze környék legveszedelmesebb csirkefogója. És az a hatalmas kan kutya éppen őt, az akkor tizenegy éves gyereket választotta gazdájául, jóllehet, már kifejlett állat volt, amikor a kastélyba érkezett. Hogy mi indíthatta erre, máig is érthetetlen számomra, hiszen a hasonló jellemű kutyák egyébként csak férfiakhoz, sőt főként a családfőhöz szoktak csatlakozni. Talán a lovagiasság játszott közre, hiszen Péter volt a legfiatalabb és a leggyengébb, mégpedig nem csupán négy fivére közül, hanem az egész vadóc bandában, amely egy sereg fiúból és néhány lányból állt, s a maga módjára realisztikus, igen sok valódi puskaport eldurrogató indiánosdíjával annak idején elég veszélyes környékké tette az altenbergi erdőséget. Pétert gyakran elagyabugyálták – ez egyébként valamennyiünkkel megesett csatározásaink során, Pétert azonban többször mint a többieket –, véleményem szerint megérdemelten. Csakhogy Lord ezt sehogyan sem tartotta rendjén valónak, és energikusan véget is vetett a dolognak. Igaz ugyan, hogy kis gazdája védelmében rajtunk, a többi fiún soha nem ejtett még csak egy karcolást sem, hogy komoly harapásról ne is beszéljünk. No de, próbálj csak meg elrakni egy gyereket, ha közben egy oroszlantermetű, a sötét éjfélnél feketébb kutya két súlyos mancsát a válladra helyezi, orrod alá dugja vicsorgó, hófehér, hatalmas fogsorát,

és ráadásul még morog is, mély hangon, mint az orgona! Péter bensőségesen mély szeretettel hálálta meg a kutyának ezt a védelmet; egyszerűen elválaszthatatlanok voltak. Am ez a Péter nevelését is tetemesen megnehezítette, tudniillik még maga Niedermaier úr, a fölöttébb energikus házitanító sem kockáztathatta meg, hogy felemelje hangját Péterrel szemben. Mert ilyenkor valamelyik sarokból azonmód felzúgott az orgonahangú morgás, a fekete oroszlán fenségesen közeledni kezdett, mire Niedermaier úr csak a vállát vonogatta, és elfordult: itt ugyan semmire sem mehet!

Bevallom, előítélettel vagyok az olyan emberekkel, még kisgyerekekkel szemben is, akik félnek a kutyáktól. Ez az előítélet bizonyára igazságtalan, hiszen tökéletesen normális reakciónak tekinthető, hogy az aprócska ember eleinte óvatosan, félénken viselkedik egy ilyen nagy természetű ragadozó láttán. De ugyanennek a felfogásnak a fordítottja, mármint, hogy szeretem azokat a gyerekeket, akik nem félnek a kutyáktól, és ügyesen bánnak velük, feltétlenül jogos, hiszen az állatokkal való érintkezés megkívánja, hogy meghitt kapcsolatban éljünk a természettel.

Az én gyerekeim már jóval azelőtt, hogy betöltötték volna első életévüket, tökéletesen megbarátkoztak a kutyákkal, ezért soha egyiküknek sem jutott volna eszébe, hogy az állat esetleg bánthatná is. Éppen ebből adódott, hogy egyszer borzasztóan megrémültem az akkor alig hatesztendős Ágnes lányom miatt.

Ágnes és másfél évvel idősebb bátyját megbíztam, hogy menjenek el a folyóhoz élő haleledelért. Amikor hazajöttek, egy hatalmas, nagyon szép német juhászkytát hoztak magukkal, amely magától csatlakozott hozzájuk. Legalább hat-hét évesre becsültem, mint később kiderült, helyesen, és meglehetősen nyomott, félénk állat benyomását keltette. Nekem csak kelletlenül engedte, hogy megsimogassam, de a gyerekekhez már szinte görcsös odaadással ragaszkodott. Nemigen volt inyemre a dolog, annál is kevésbé, mivel az állat kicsit zavarodottnak látszott. És ráadásul mi ütött ebbe a vén kanba, hogy egyszerre csak odaszegődött a két gyerekhez?

Később megkaptuk rá a magyarázatot. Tíz kilométerrel feljebb, a folyó mentén feküdt egy falu, Langenlebarn, a kutya odavalósi volt, de a búcsú alkalmával elsütött mozsárágyúk durrogásától megrémülve elfutott, és furcsa módon nem talált haza. Gazdájának két gyereke volt, akik külsőre és korra az enyémekekhez hasonlítottak. De akkor minderről még semmit sem tudtam. A gyerekek viszont könnyörögtek, hogy amennyiben a tulajdonos nem jelentkezik, megtarthassák az állatot.

A bonyodalmakat tetézte, hogy akkori kutyánk, I. Wolf szintén nagyon kedvelte a gyerekeket, bár csak a lupusvérű langyosabb hímek nem túl szófogadó módján. És hogy ez a csúszó-mászó rabszolga, ez az átkozott betolakodó elhódította tőle kis gazdái kegyét, rettenetesen bántotta és sértette Wolfot, jogosan. Nyomatékos és mindkét kutyának egyaránt szóló fenyegetéseim eleinte meggátolták a harc kitörését, s ebben segítségemre volt a jövevény nem éppen támadó hangulata. De egy csöppet sem voltam elragadtatva új szerzeményünktől. És nem is maradt el a feketeleves.

Éppen a ház legkisebb helyiségében tevékenykedtem békésen, amikor kutyaháború ricsaja riasztott fel, és hallottam, amint kis Ágnesem ijesztően éles hangon segítségért sikoltozik. Hiányos öltözékben rohantam le a lépcsőn a ház elé, ahol megláttam a két kutyát, amint elkeseredetten marják egymást, és *alóluk* – lányom lábacskaik kukucskálnak ki. Egyik kezemmel az egyik, másikkal a másik kutya nyakát ragadtam meg, és emberfeletti erőfeszítéssel szétválasztottam őket, hogy kiszabadítsam Ágnest. Kislányom hanyatt feküdt – és apró kezével ő is a kutyák bundáját markolászta. Mint később elmesélte, a földön üldögélt, és egyszerre simogatta a két kutyát, mert úgy vélekedett, hogy így kibékítheti őket egymással.

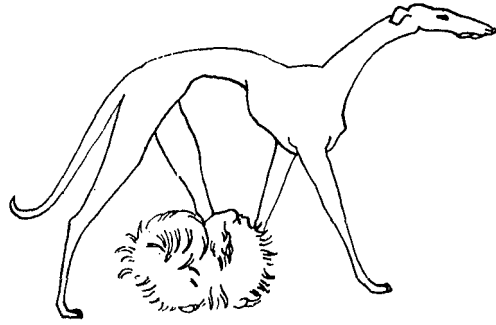
Az eredmény persze, éppen az ellenkezője lett, a két kan a kislány fölött egymás torkának ugrott. Ágnes megpróbálta szétválasztani a marakodókat, s még akkor sem engedte el bundájukat, amikor a kutyák fellökték, és a lábuk alá került. Az, hogy valamelyikük *őt* is bánthatná, egy másodperc töredékére sem jutott eszébe!

Beszerzési tanácsok

Nem könnyű dolog választani: vajon melyiket szeressük a tömérdek kutyafajta közül? Mindenekelőtt azt kell tisztáznunk magunkkal, hogy mit várunk a kutyánktól? A választásnál tanácsot csak az adhat, aki alaposan ismeri a tanácsot kérő *személyét*. Hogy durva példával éljek: a csupa-érzelem, magányos vénkisasszony, aki a maga roppant szeretet- és gondozásigényének megfelelő tárgyat keres, aligha lelné örömét a chow-chow tartózkodó lényében, amelynek vajmi csekély érzéke van a simogatáshoz, a testi érintéshez, s hazatérő úrnőjét legfeljebb leereszkedő, fenséges farkcsóválással üdvözlő, ahelyett, hogy boldogan ugrálna rá, mint más kutyák teszik. Ha valaki érzelmességet, simulékonyságot keres a kutya természetében, s az olyan kutyákat kedveli, amelyek fejüket gazdájuk térdére fektetve, hűséges borostyánszemüket rászegezve, hosszú órákig képesek elmerülni imádatában, annak a gordon-szetttert

(még inkább a bedlington-terriert – *A szerk.*) vagy valamelyik másik hasonló, hosszú szőrű, lógó fülű fajtát ajánlom. Én, a magam részéről, túlságosan szomorúnak találom ezeket az érzelgős kutyákat. Nekünk, mai embereknek a rengeteg gondunk-bajunk, az atomfegyver szörnyű fenyegetése, sajnos, épp elég okot ad a szomorúságra. Ezért meglehetősen sokan vagyunk, akik nem tekintjük túlzottan kívánatosnak az állandó kapcsolatot egy olyan lényel, amely már alkatilag is ilyen hangulatra hajlamos, s amely időnként egy-egy mély, bár gyengéd sóhajtással jelzi jelenlétét szobánkban. Egy barát jókedve vagy szomorúsága igen-igen nagy mértékben befolyásolhatja a másik hangulatát; a derűs, vitális, életörömet árasztó ember igencsak reális energia- és erőforrás környezete számára. És furcsa módon, ugyanez lehet egy vidám kutya is. Azt hiszem, hogy a kimondottan komikus kutyafajták nagy közkedveltsége oroszlánrészben abból az igényből fakad, hogy az emberek szeretnének felderülni. A sealyham-terrier ellenállhatatlan komikuma, a gazdájához fűződő, hűséges szeretettel párosulva, igazi lelki támaszt jelenthet egy búslakodásra hajlamos embernek. Ki ne mosolyodna el az életkedvet sugárzó kis jószág láttán, amikor túl rövidke lábán vagy – amint egy sealyham-tulajdonos hölgyismerősöm mondta – „járószemölcssein” odaszökdécsel

gazdájához, végtelenül ravaszdi-butus pofácskájával, félrehajtott fejjel, szájában egy papucsot szorongatva, várakozásteljesen pislog fel rá, és játszani hívja?

De aki nem csupán személyes barátot, hanem egy darabka hamisítatlan természetet keres, annak egészen másfajta kutyát ajánlok. Jómagam pontosan emiatt, azokat a fajtákat szeretem a legjobban, amelyek nem állnak túlságosan messze a vadformától. Saját chow-chow-juhász keresztezéseim például, testi és lelki tulajdonságaikat illetően, különösen megközelítik vad őseiket. Minél kevésbé

változtatja meg a domesztikáció a kutyát, minél jobban megmarad ragadozó vadállatnak, annál értékesebbnek, annál csodálatosabbnak érzem barátságát. Hasonló megfontolások alapján ellenzem azt is, hogy az idomítás révén túlságosan sokat faragjunk le a kutya jellegzetes természetéből. Nem szívesen nélkülözném még kutyáim ádáz vadászösztönét sem, pedig ez állandóan kínos következményekkel jár. Ha szelídek lennének, mint a birkák, nem ártanának a légynek sem, nem érezném olyan csodálatosnak, hogy nyugodtan rájuk bízhatom gyerekeim életét. Ezt egyébként egy eléggé borzasztó élmény tudatosította bennem valaha. Nagyon kemény tél volt, az erősen behavazott kerítésen át kertünkbe egy őz került valahogy, amelyet három kutyám tökéletesen szétmarcangolt. Megrendülten álltam a szétszaggatott tetem fölött, és átvillant agyamon, hogy milyen fenntartás nélkül bízom én e vérszomjas bestiók szociális gátlásaiban, hiszen akkortájt gyerekeim sokkal kisebbek és védtelenebbek voltak, mint ez az őz, amelynek véres maradványai ott heverték előttem a havon. Megdöbbenve gondoltam arra, hogy milyen aggálytalanul bízom rá naponta gyerekeim törekeny tagocskáit a farkasfogak irtózatos harapófogójára. Hiszen hányszor meg hányszor játszottak a gyerekek a kutyákkal nyáron, kinn a kertben, felügyelet nélkül! De hát ki hallott már olyasmit valaha is, hogy egy kutya bántotta volna gazdája gyereket ?

Az ízlésen természetesen lehet vitatkozni, és belátom, hogy az én kedvenceim, a vad, ragadozóra emlékeztető kutyák, nincsenek mindenkinek ínyére. Ráadásul a lupusvérűek éppen érzékenységük, tartózkodó természetük, jellemes függetlenségük miatt nem is egykönnyen nevelhetők. Igazi örömet csak az leli bennük, aki a kutyákat jól ismeri, megérti, és értékeli hihetetlenül gazdag érzelmi világukat is. Mások talán több gyönyörűséget találnak a vastag bőrű, derék boxerben vagy az airedaile-terrierben, mégpedig ugyanúgy, mint ahogy például a kezdő fényképész is jobb eredményeket ér el egy egyszerű géppel, mint holmi speciális, sok mindent tudó, de bonyolult készülékkel.

Eszemben sincs, hogy lebecsüljem a „derék”, kevésbé komplikált idegrendszerű kutyákat, sőt ellenkezőleg, nagyon kedvelem a boxereket meg a nagyobb testű terriereket, hisz olyan derűsen karakánok, olyan önzetlenül ragaszkodók, hogy még a nem túlzottan tehetséges nevelők sem igen tudják megrontani őket. Nyomatékosan kell hangsúlyoznom azt is, hogy az egyes kutyafajták általános jellemvonásainak jelen mérlegelése csupán általánosságban érvényes, és tömérdek a kivétel. Voltaképpen legalább annyira helytelen minden ilyen jellegű általánosítás, mintha *a* német, *a* francia vagy *az* angol ember jellemrajzát akarnám meghatározni. Ismerek például végletesen érzékeny boxereket, és tökéletesen jellemtelen chow-chow kutyát, sőt egy nagyon független és önálló spánielt is. Az én kék Susim pedig, bár igaz, idegrendszerében rendkívül erősen érvényesül a juhászkutya-örökség, szintén elbűvölően kedves a család jó barátai iránt, s egyáltalán nem olyan elutasító, mint a többi chow-chow kutya.

Úgy vélem, talán a pozitív javaslatoknál fontosabb is abban a kérdésben tanácsot adni a kezdő kutyatulajdonosnak, hogy milyen

kutyát *ne* szerezzon be magának, melyek azok a tulajdonságok, amelyekről őrizkednie kell jövő lakótársának megválasztásánál. De mielőtt bővebben taglalnám ilyen irányú intelmeimet, szeretném elejét venni annak, hogy olvasóm elijedjen a kutyatartástól általában. Bármilyen kutya jobb, mint semmilyen kutya, és aki kutyát vesz, még akkor is örömét fogja találni benne, ha megszeg minden itt felállított szabályt! De sokkal nagyobb lesz az öröme, ha betartja őket. Az első szabály így szól: csakis testileg-lelkileg tökéletesen *egészséges* kutyát vásároljunk. Ha nincs semmi, ami másra kényszerítene, akkor válasszuk ki az alomból a legerősebb, legkövérebb, legelevenebb kölyköt – figyelemre méltó, hogy ez a három tulajdonság rendszeresen egybeesik. A szukák természetesen már kölyökkorukban is kisebbek és törékenyebbek, mint a kanok, a kiválasztásnál feltétlenül legyünk tekintettel erre a körülményre is. Ha a szülőkön vagy a kölykökön a degenerálódásnak csak legcsekélyebb jelét is észrevesszük – ami a túltenyésztett fajtáknál egyáltalán nem ritka –, azonnal lépünk vissza a vételtől. Kiváltképpen ajánlatos vigyázni a külföldi kutyafajtáknál, amelyeket Közép-Európában csak viszonylag kis létszámú törzsekben (többször tehát beltenyésztéssel) tenyésztnek. Inkább valamelyest rövidebb pedigrét (hisz az úgyis otthon hever a fiókban, hacsak a kutya gazdája nem foglalkozik tenyésztéssel), de minél életrevalóbb, minél igénytelenebb kutyát! Legszívesebben azt a szinte eretnek tanácsot adnám: a kezdő, aki még nem ért nagyon a kutyákhoz, sose vegyen hosszú családfával rendelkező kutyát. Kissé durván, és végtelenül kifejezve: a „sétatéri keverék”-nél sokkal kisebb a valószínűsége annak, hogy egy túlérzékeny, sérült idegrendszerű kutyához jutunk, mint a „nyolcszoros győztesek” ivadékainál. Ha német juhászkutyát akarunk beszerezni, feltétlenül olyasvalakihez forduljunk, aki használati kutyákat tenyészt; ebben az esetben legalább valami értelme is van a bizonyítványnak, hogy az állat győztesektől és bajnokoktól származik.

Mielőtt kutyát vennénk, fontoljuk meg alaposan, mekkora terhet szándékozunk róni idegeinkre? A mértéktelenül élénk kutya, például a drótszőrű foxterrier, még az egyébként nyugodt embert is alaposan próbára teszi, hát még, amikor nem valódi lelki vidámságból, hanem – mint ez a túltenyésztett fajtáknál gyakori – pusztán idegességből nyugtalan és nyughatatlan. Feltétlenül számolnunk kell a kutya elevenségével, amikor azt mérlegeljük, hogy milyen *nagy* lehet a kiválasztandó példány a lakás, illetve a ház vagy kert adott térvizonyaihoz mérten. A szentimentálisan szelíd szetter, amelynek legfőbb boldogsága, ha csendben bámulhatja gazdáját, lényegesen kevésbé szenved a szűk városi lakásban, mint a higanymozgású, kicsi terrier. Ha van időnk az állat kellő mennyiségű mozgását biztosítani, semmi sem szól ellene, hogy nagy termetű kutyát tartsunk akár a legkisebb városi lakásban is. A kutyasétáltatás kötelessége viszont csak olyasmire kényszeríti az embert, ami *tulajdon* egészségének sem árt, nevezetesen, hogy naponta kétszer fél órát bandukoljon a friss levegőn.

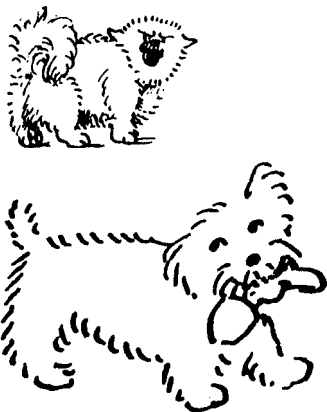
Az állatokat általában kedvelő, de speciálisan a kutyákhoz nem különösebben értő emberek könnyen követik el azt a tévedést, hogy

azért vesznek meg egy kutyát, mert az már az első találkozás alkalmával is nagyon barátságosan, bizalmasan közeledik hozzájuk. Ha egyszerre több, egyébként egyenlő értékű fiatal kutyát ajánlanak megvételre, csakugyan nagy a kísértés, hogy azt válasszuk, amelyik érti a módját, hogyan kell szívélyes magatartással megnyerni az embert. Aki csak azt felejtí el, hogy ily módon tévedhetetlenül a

legnagyobb hízelgőt választja ki a jelenlévők közül, és később majd egy szikrát sem fog örülni annak, hogy kutyája nyájas farkcsóválással fogad minden idegent. Amikor kilenc egyidős chow-chow kölyök közül kiválasztottam magamnak Susit, nem utolsósorban azért tettem, mert a kilenc dühöngve rám kaffogó, nevetséges kis prémgolyóbis közül éppen az ő kaffogásába vegyült a legerősebb morgás, és ő védekezett a legbőszebben, amikor idegen létemre megpróbáltam megérinteni.

A „Lumpáciusz Vagabundusz” mulatságos körözőlevelében Nestroy azzal a váddal illeti a mopszlikat, hogy még mutatóban sincs köztük más, csak „carattere calfactoristico” (minden lében kanál), s ez valóban a kutya legnagyobb hibája lenne. Nestroy különben, legalábbis az én tapasztalataim szerint, igazságtalan a mopszlikhoz; ennek a csaknem kihalt fajtának egyetlen példánya, amelyet ismerek, végtelenül rendes és hűséges állat, s dühödten védelmezi úrnőjét minden színlelt támadás ellen. Mint más helyütt már említettem, ezt a jellembeli hiányosságot az okozza, hogy állandósul az a válogatás nélküli kedvesség és alázatosság, amit a nagyon fiatal kutyák

tanúsítanak minden ember és minden kifejlett kutya iránt. Ez az infantilizmus tehát csak felnőtt kutyáknál hiba, kölyökállatnál tökéletesen normális, és semmi esetre sem kifogásolható.

De ebből ered az – a vevő számára igen kellemetlen – tény, hogy a játékos kis kölyökkutyánál nehéz megítélni, mivé válik; afféle hízelgő jószág lesz, vagy pedig növekedése során kialakul benne a kellő tartózkodás az idegenekkel szemben. Következésképpen az olyan fajtájú kutyákat, amelyeknél ez a tartózkodás később fejlődik ki, csak öt-hat hónapos korukban ajánlatos megvenni. Különösképpen érvényes ez a spánielekre és a többi hosszú fülű vadászkutyára, ellenben a chow-chow-k ezen a téren meglepően koraérettek, és már nyolc-kilenc hetes korukban megmutatkoznak náluk a lényeges jellembeli különbségek. De minden olyan esetben, ahol a „carattere calfactoristico” veszélyét kizárhatjuk, akár azért, mert az illető fajta nem hajlamos ilyesmire, akár azért, mert jól ismerjük a szülőköt, azt tanácsolom, hogy a lehető legkorábban vegyünk magunkhoz a kutyát. A lehető legkorábban itt persze azt jelenti: mihelyt a kölyköt károsodás nélkül elválaszthatjuk az anyjától. A kisebb, gyorsabban érő fajtáknál nyolc, a nagyobbaknál tizenkét hétben szabnám meg ezt a legalsó korhatárt. Mivel a nagyon fiatal kiskutya csodálatosan édes kis jószág, a magamfajta ember, akit a természet erős gondozói ösztönnel áldott meg, igen nagy kísértésben van, hogy a kölyköt túlságosan korán vegye magához. Igaz, hogy a gyereknevelés rengeteg örömmel jár, de később óhatatlanul megfizetünk érte, mégpedig azzal a szomorú felismeréssel, hogy a mi kutyánk bizony sokkalta kevésbé egészséges, kevésbé erőteljes állattá fejlődött, mint testvérei, amelyek eredetileg semmivel sem voltak izmosabbak nála, csak éppen tovább részesülhettek az anyatej erőforrásában. Ez az intelem annál is helyénvalóbb, mivel a tenyésztő – éppen az anyaállat és a többi, egyelőre vele maradó kölyök érdekében érthető módon – nagyon igyekszik néhány kicsit a lehető leghamarabb elhelyezni. De ha e megfontolások ellenére, valamilyen kényszerítő okból, mégis túl korán vesszük magunkhoz a kutyát, akkor semmi esetre sem szabad takarékoskodnunk az igazán jó minőségű táplálékkal, főként a tejjel és a hússal, továbbá megfelelő mennyiségű mézszójtól és angolkórellenes gyógyszerekről is gondoskodnunk kell.

A fiatal kutya etetésére általában is lényegesen több gondot kell fordítani, mint ahogy ezt többnyire teszik. Kiváltképp a nagy termetű kutyafajták igényelnek bőséges mennyiségű húst, hogy kifogástalan példányokká fejlődhessenek. Az a széles körökben elterjedt nézet, hogy a konyhai hulladék minden körülmények közt elegendő, és hogy a „leves” tápláló kutyaeledel, otromba tévhit. Pontosan emiatt kevés magánembernél látunk olyan felnőtt dogot, bernáthegyit meg újfundlandit, amelyen a szakértő szem észre ne venné a kölyökkori alultápláltságból fennmaradt, félreismerhetetlen jeleket.

De ne riasszanak el ezek a figyelmeztetések senkit attól, hogy a maga kutyáját maga nevelje fel, s hogy ezt a nevelést lehetőleg korán kezdje el. Hiszen ez csak szorosabban kapcsolja az állatot a gazdájához, és a gazda is hasonlíthatatlanul jobban szereti majd a kutyát, ha a szép, kifejlett példány láttán eszébe jut a sok fáradság, amibe ez került. És az ilyen emlékek megérnek egy pár szétrágott papucsot meg néhány foltocskát a parketten.

És végül még egy jó tanács, bár ezt belátása szerint vetheti el vagy fogadhatja meg bárki, hiszen csak az én egyéni ízlésem diktálja: ha egy mód van rá, *szukát* vegyünk! Igaz, hogy a tüzelés évente kétszer kellemetlen vesződéseket okoz; és ha nincs véletlenül azonos fajtájú kan a háznál, szinte holtbiztos, hogy előbb-utóbb világra jön egy alomra való korcs kölyök, amelyeknek, ha nem akarjuk elpusztítani őket, elég nehezen találunk helyet. És mégis, minden kutyaszakértő egyet fog érteni velem abban, hogy az az ember, aki az érzelmi tulajdonságai kedvéért tart kutyát, feltétlenül a szukát részesítse előnyben a kannel szemben. Volt idő, amikor altenbergi házunkban egyszerre négy szuka élt: Titi, az én juhászkutyám, feleségem chow-chow nőténye, bátyám Kati nevű tacsókisasszonya és egy bulldoghölgy, amely a sógornómé volt. Csak apám tartott kan kutyát, s ennek szegénynek jócskán akadt dolga, hiszen minduntalan el kellett távolítania kertünkéből az alkalmatlan gavallérokat. Történt egyszer, hogy két szukánk is tüzelt: I. Pygi a chow-chow, meg a tacsókisasszony. Mivel egyiknél sem kellett félnünk a nem megfelelő fedezéstől – Pygi feltétlenül hűséges volt Bubi nevű kan kutyánkhoz, a parányi törpedakszli számára pedig messze környéken nem termett vőlegény –, megengedtük, hogy velünk jöhessenek a Dunára. S jóllehet, a magam részéről már tökéletesen megszoktam, hogy idegen kutyák is járnak utánunk, de ezúttal, amikor kiértünk a faluból, még az én figyelmemet is felkeltette a kísérő falka nagysága, és meg is számoltam őket: saját öt kutyánkon kívül még tizenhat hím futott a nyomunkban, azaz írd és mondd: huszonegy kutya!

Tanácsomat ennek ellenére is fenntartom. A szuka sokkal hűségesebb, érzelmvilága bonyolultabb, gazdagabb, finomabb, sőt legtöbb esetben intelligencia tekintetében is túlszárnyalja az egyébként egyenértékű kan kutyát. Talán nem hengegés azt állítanom, hogy sok állatot ismerek nagyon jól, de a legszilárdabb meggyőződéssel kijelenthetem: a nem emberi élőlények közül nincs még egy, amely a szociális viselkedés, az érzelmek kifinomultsága s a valódi barátságra való képesség terén annyira megközelítené az embert, amely emberi értelemben nemesebb állat volna, mint egy teljes értékű szuka! Milyen furcsa, hogy az angol nyelvben éppen ez a szó vált a legcsúfabb szidalommmá!

A macska álnok – a kutya hazudós

Afféle közmondássá vált ostobaság, amilyenek ellen hasztalanul küzd a tudomány, az a nézet is, miszerint a macska álnok. Még csak magyarázatát sem lelem, miből eredhetett. Lehetetlen, hogy hozzájárult volna a macska vadászmodszere, a zsákmány nesztelen becserkészése, hiszen a tigrisek meg az oroszlánok sem vadásznak másként. Érdekes viszont, hogy a macskát nem vádolják vérszomjassággal, noha, az említett ragadozókhöz hasonlóan, szintén harapással öli meg zsákmányát. A macskára jellemző, specifikus viselkedésformák közül egyetlenegy sem ismerem, amelyet ha igaztalanul is, de megközelítően „álnoknak” nevezhetnénk. Kevés állat ábrázatáról olvashatja le a hozzáértő olyan egyértelműen pillanatnyi hangulatát, mint a macskáérol. Nála mindig tudjuk, hányadán állunk, miféle cselekvésre számíthatunk a következő pillanatban. Milyen félreérthetetlenül fejezi ki a bizalomteli szívélyességet a ráncatlan, sima pofácska, amint hegyesen felálló füllel, tágra nyílt szemmel megfigyelője felé fordul, milyen őszinteséggel jelentkezik a mimikai izmok feszülésében minden

feltörő rémült vagy ellenséges indulat! A cirnosoknál a csíkok rajzolata kiváltképpen kiemeli az arcbőr mégoly csekély mozgását is, megsokszorozván ily módon a mimika kifejezőerejét; ez is egyik oka annak, amiért a magam részéről az összes többinél jobban kedvelem a tigriscsíkos házimacskákat. A gyanakvás enyhe rezdülése elég – még korántsem a félelemé! –, s az ártatlanul kerek szempár már kissé hosszúkás, ferde metszésű, füle sem áll fel olyan hegyesen, „figyelmesen”, és még ha nem is vesszük tekintetbe árnyalatnyira megváltozott testtartását, farka végének mocorgását, akkor is világosan kiderül, hogy lelkiállapota megváltozott.

Milyen hallatlanul kifejezőek fenyegető pózai, milyen tökéletesen különböznek egymástól, attól függően, hogy *kinek* szólnak, ember barátjának, ha az túlságosan „elveti a súlykot”, vagy olyan ellenségnek, amelytől a macska komolyan fél; sőt eltérnek még attól függően is, hogy a fenyegetést pusztán védekezésnek szánja-e, vagy pedig fölényben érzi magát ellenfelével szemben, és tudtára adja, hogy támadni fog. Ezt ugyanis minden esetben közli. Eltekintve a megbízhatatlan pszichopata állatoktól, amelyek túltényesztett macskák

és túltényésztett kutyák között egyaránt akadnak, a macska *soha* nem karmol vagy harap anélkül, hogy a sértő félt nagyon komolyan és érthetően ne figyelmeztette volna előzőleg erre, sőt az apránként erősödő fenyegető mozdulatok közvetlenül támadás előtt ugrásszerűen fel is fokozódnak, ami bizonyos mértékben ultimátumot jelent: „Ha nem hagysz azonnal békén, legnagyobb sajnálatomra kénytelen leszek megtorlással élni!”

A kutyát és általában a nagyobb termetű, veszélyt jelentő ragadozókat a macska, mint köztudomású, púposra görbített háttal fenyegeti: ettől, valamint a hátán és kicsit oldalvást tartott farkán felborzolódó szőrtől az ellenség nagyobbnak látja, mint amekkora valójában, annál is inkább, mivel a macska ilyenkor szélteben helyezkedik el, egyik-másik halfajta imponáló pózához hasonlóan. Fülét laposan hátracsapja, szája sarka szintén hátrahúzódik, orra ráncokba fut. Torkából halk, de roppant fenyegető, szinte fémesen csengő morgás tör fel, s ez olykor – az orr még erősebb ráncolásával párosulva – a közismert „köpködés”-be csap át, vagyis a macska szagotottan fúj és sziszeg, miközben a száját annyira kitátja, hogy szemfogait kivicsorítja. Ez a mimika önmagában kétségkívül védekező célzatú, többnyire akkor figyelhetjük meg, ha a macska *váratlanul*, vagyis mielőtt elmenekülhetett volna, egy nagy kutyával találja szemben magát. Ám ha a kutya a figyelmeztetés ellenére is közeledik, a macska nem futamodik meg, hanem bizonyos „kritikus távolság” átlépése esetén támadásba lendül: nekiugrik a kutya pofájának, és karmával, fogával legérzékenyebb pontjait, lehetőleg a szemét meg az orrát igyekszik kikészíteni. Ha pedig az ellenfél akár csak egy pillanatra is visszahőköl, a macska ezt a lélegzetvételnél szünetet rendszerint arra használja fel, hogy elmeneküljön. A rövidke támadás tehát csupán eszköz a szabaduláshoz.

Van azonban *egyetlen* eset, amikor a macska begörbített háttal is folytatja a *támadást*: mégpedig, ha egy anyaállat úgy érzi, hogy a kutya kölykeit fenyegeti. Ilyenkor nagyobb távolságról is nekiront ellenfelének, és mivel mindvégig felpúpozott háttal, szélteben elhelyezkedve támad, mozgás-módja szerfölött sajátságos: saját hossz tengelyére *merőlegesen* galoppozik az ellenség felé. Kifejlett kandúrnál soha nem tapasztaltam ilyen magatartást, kivéve ha *játszott*; de hát kandúr soha nem is kerülhet abba a helyzetbe, hogy fölényben levő ellenfelét így kelljen megtámadnia. A szoptató nőstényeknél viszont a szélteben történő támadás mindig a feltétlen és maradéktalan áldozatkészéget jelenti. Ilyen körülmények között szinte verhetetlen

a legszelídebb cicuska is. Megtermett kutyákat, hírhedett macskagyilkosokat láttam kapitulálni, fejvesztve menekülni efféle támadások elől. Ernest Seton Thompson írja le igen szemléletesen ezt az elbűvölő és kétségtelenül igaz esetet: a Yellowstone-parkban egy anyamacska – medvét kényszerített megfutamodásra, és addig üldözte, míg a mackó ijedtében fel nem mászott egy fa tetejére !

Egészen másként, inkább a behódolás jeleivel rokon mozdulatokkal fenyegetőzik a macska, ha *ember barátja* túlságosan nyaggatja. Ezt a gátlásos, a meghunyászkodás irgalomért könyörgő gesztusaival kevert fenyegető tartást sűrűn megfigyelhetjük a macskakiállításokon, ahol az állatok idegen környezetben vannak, ráadásul kénytelenek tűrni, hogy ismeretlenek, például a bírálók fogdossák őket. Ha a macska ilyen vagy hasonló körülmények között ijed meg, lelapul, teste egyre alacsonyabb és alacsonyabb, végül már szorosan földhöz simul. Fülét fenyegetően hátracsapja, farka, mint az ostor, izgatottan jár ide-oda; az izgalom magasabb fokán néha morog is. Ebben a hangulatban feltétlenül *hátfedezéket* keres magának: villámsebessen surran a szekrény alá, a kandalló vagy akár a radiátor mögé; ha ilyen fedezéket nem talál, akkor legalább a fal mellé húzódik, mégpedig mindig úgy, hogy hátát a falhoz szorítva, rézsútosan fekszik le. A rézsútos elhelyezkedést még olyankor is megfigyelhetjük, ha a szorongó állatot szabadon ültetik ki egy asztalra a bírók elé; ez a tartás fenyegető célzás arra, hogy a macska kész egyik elülső mancsával odacsapni. Minél jobban fél, annál rézsútosabban fekszik, végül felemeli egyik tappancsát, és harcra készen kimereszi karmait. Ennél a reakciónál a félelem további fokozódása oda vezet, hogy a macska az utolsó kétségbeesett védelmi módszerhez folyamodik, ami még rendelkezésére áll: hátára hengeredik, és minden fegyverét szorongatója felé fordítja. Még a macskaszakértő is hüledezik, hogy milyen higgadt nyugalommal fogják meg a tapasztalt bírálók a mancsával fenyegetőző állatot, amely közben vicsorító szájjal fújja a halkuló-harsogó kandúrnótát. És bár a macska ilyenkor félreérthetetlenül közli: „Ne nyúlj hozzám, mert különben karmolok és harapok!”, a döntő pillanatban mégsem teszi meg ezt, vagy ha igen, csak gátlásosan, vajmi kevéssé átütő erővel. Még ilyen súlyos megpróbáltatást is kiállnak a megszelídült, „illelmes” kis tigris szerzett gátlásai! Korántsem igaz tehát, hogy előbb barátságot színlel, aztán váratlanul karmol és harap; a cica csupán fenyegetőzik, mivel meg akar szabadulni a bíráló nyaggatásától, amit a maga

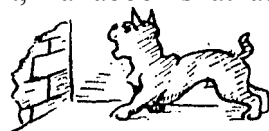
szempontjából elviselhetetlennek tart, de végül mégsem kerül sor arra, hogy be is váltsa fenyegetéseit. Nos, így áll a dolog a cicák álnokságát illetően.

Mindamellettsz sincs a javukra írni, hogy nem képesek színlelésre, sőt a kutyák magasabb rendű intelligenciájaként értékelem, hogy még ehhez is értenek! Hadd meséljem el néhány ilyen irányú megfigyelésemet.

Öreg Bullym mindig remek érzékkal állapította meg, mikor „blamálja” magát. Vitathatatlan, hogy az értelmes kutyák pontosan észreveszik, ha valamiféleképpen siralmas vagy az emberek szempontjából nevetséges szerepet játszanak. Sőt, sok kutya irtózatoss dühbe gurul, esetleg mélységesen elszontyolodik, ha mulatnak rajta. Bully öregecske volt, szeme jócskán vesztett már élességéből, ezért többször is megesett vele, hogy tévedésből megugatott engem vagy családunk valamelyik hazatérő tagját. Ezt nyilvánvalóan súlyos baklövésnek tekintette, és még akkor is kínosan feszengett, ha tapintatosan szemet hunytam tévedése felett. De történt egyszer, hogy egy ilyen helyzetben valami egészen furcsát művelt, amit először véletlennek hittem, később azonban rádöbbsentem, hogy ez a dolog, nevezetesen bizonyos tények céltudatos meghamisítása, éppenséggel a kutya intelligenciájának magas fokú teljesítménye.

Beléptem a kapun, de mielőtt időm lett volna becsukni magam után, Bully hangos ugatással nekem rontott. Ekkor azonban felismert, meghökkent, egy pillanatra zavarba jött, majd ismét rázendített, kitolakodott mellettem a kapun, kirohant az utcára, egyenest a szemközti szomszéd háza elé, ahol is dühöngve tovább ugatott, mintha eredetileg is ezt „tervezte” volna. Akkor még *hittem* neki, és úgy véltem, bizonyára én láttam rosszul, hogy egy pillanatra zavarba jött. Hiszen a szomszédék házában csakugyan élt egy ellenséges kutya, és Bully támadó ugatása rá is vonatkozhatott. De mivel ez a magatartás ezután szinte naponta megisméltődött, hamarosan felismertem, hogy a kutyának voltaképpen, „ürügyre” van szüksége, amivel palástolhatja, hogy tévedésből tulajdon gazdáját ugatta meg. És jóllehet, Bully meghökkenése egyre rövidebb ideig tartott, vagyis úgyszólván egyre folyékonyabban hazudott, olykor azonban megtörtént, hogy valami olyan helyre, például az udvar egyik üres sarkába talált rohanni, ahol az égvilágon semmi megugatnivaló nem akadt.

A leírt magatartást egyszerűbben, tisztán inger-fiziológiai alapon is magyarázhatnánk. De hogy mégis hamisítatlan „értelmi” teljesítmény volt, már abból is látható, hogy Bully megtanulta

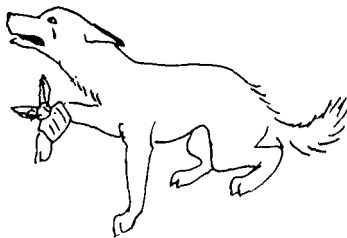
ugyanazt a hazugságot egy tökéletesen más jellegű szédelgésre alkalmazni.

Mint minden kutyánknál, nála is törvényé vált, hogy szárnyas állatainkat hajkurászni tilos. De azért mindig méregbe gurult, ha a tyúkok az ő tányérjából, az ő lakomájának maradékait merészelték

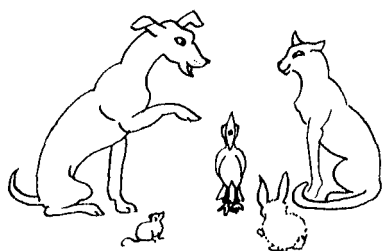

kicsipegetni. Persze, komolyan megkergetni még ilyenkor sem merte őket, jobban mondva, úgy tett, mintha nem ezt tenné. Bősz ugatással közibe rontott a baromfinépségnek, amely rikácsolva rebbent szerteszt, ám Bully, ahelyett, hogy üldözőbe vette volna vagy éppenséggel megharapta volna valamelyiküket, nagy csaholással továbbrohant a megkezdett irányban. Ilyenkor is sűrűn lyukadt ki olyan helyen, ahol egyáltalán nem volt semmi megugatható. Mert odáig már nem terjedt a ravaszsága, hogy bölcs előrelátással kikeressen magának valahol a tyúkok mögött egy megugatásra hitelesen alkalmas objektumot.

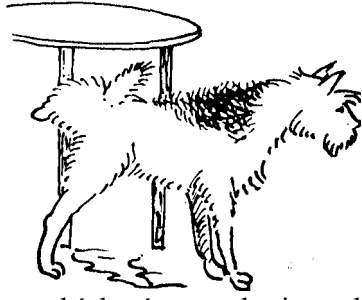
Stasi nevű szukám másként szélhámoskodott. Köztudomású, hogy sok kutya nemcsak a fájdalomra érzékeny, hanem szereti is, ha sajnálják. És ha ennek révén egyszer valami előnyhöz jutottak, elképesztően hamar megtanulják, hogyan befolyásolhatják bizonyos értelemben a rajtuk szánakozót. Egy hosszabb poseni kerékpártúrámra Stasi a túleröltetéstől enyhe ínhüvelygyulladást kapott a bal mellső lábában. Mivel alaposan sántított, kerékpározás helyett néhány napig gyalogolnom kellett mellette. Később is iparkodtam kímélni, és nyomban lassítottam az iramot, mihelyt észrevettem, hogy fárad, vagy éppenséggel bicegni kezd. Az agyafűrt „dög” hamar kiismerte a dörgést: ha az ő szempontjából kellemetlen irányba indultam, már egész rövid idő múlva sántikálni kezdett. Valahányszor szállásomról a hadikórház, esetleg valamelyik másik kórház rendelőintézete felé kerekedtem, ahol nemszeretem helyeken óraszám őrizgethette a biciklimet, olyan szánalmasan húzta a lábát, hogy az emberek a nyílt utcán szemrehányásokat tettek nekem. Bezzeg, ha a katonai lovarda felé tartottam, ahol egy kis sétalovaglás kecsgett a zöldben, mintha elfűjták volna gyötrelmeit. De amúgy igazából egy szabad szombaton lepleződött le. Reggel, vagyis amikor szolgálatba mentem, a szegény kis állat még csigalassú tempóban is csak alig-alig bírta követni a kerékpárt; délután viszont, amikor sebesen nekiiramodtam a közeli tóhoz vezető tizenhat kilométernek, Stasi nem a bicikli *mögött* haladt, hanem száguldva vágta az előre a jól ismert úton. Hétfőn aztán megint sántikált.

Békés együttélés

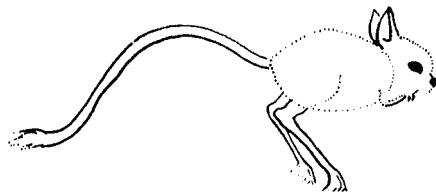
A rámenős, vadászszenvedélytől fűtött kutyát is bámulatosan könnyű megtanítani arra, hogy hagyja békén a szobában tartott állatokat. Sőt, még a megátalkodott macskagyűlölőknek – amelyeket egyszerűen nem lehet leszoktatni arról, hogy a kertben és persze főként a szabad vad pályán űzőbe ne vegyék ellenségüket – sem jut eszükbe a házon belül zaklatni a cicákat. Épp ezért már régi szokásommá vált, hogy minden újonnan beszerzett állatot a szobámban mutassak be a kutyáknak. Fogalmam sincs, miért van az, hogy a kutya otthon sokkal kevésbé prédaéhes. Mindazonáltal benn a házban csak a vadászszenvedélye csappan meg, harciassága egy cöppet sem. Eddig még minden kutyám szörnyen támadó kedvű és dühös lett, valahányszor idegen eb mert bepimaszkodni a szobánkba. Más kutyáknál még soha nem nyílt alkalmam valami hasonlót megfigyelni, tekintve, hogy az enyémeiket elvből nem viszem magammal idegen lakásba, ahol szintén kutyát tartanak. Ez egyszerűen tapintat kérdése. Nem csupán azért, mert a legtöbb embert idegesíti a kutyák marakodása – engem ugyan nem, hiszen a végén úgyis mindig az enyémeik győznek –, hanem mert a temperamentumosabb kanok az idegen kutyavendég megjelenésére olyan viselkedéssel reagálnak, amelytől, azt hiszem, nem minden háziasszony van elragadtatva. Amint a „Kutyaerkölcsök” című fejezetben már részletesen is ismertettem, a lábemelések egyik funkciója többek közt a saját territórium, a „birtok” megjelölése. A tulajdon illetően telekkönyvezése a kutyának a házon belül tilos, de itt *nem* is érzi feltétlenül szükségesnek, hiszen kellő koncentrációban érzékeli mind a saját szagát, mind a vele együtt lakó állat-és embertársaiét. De ezerszer is jaj, ha egy idegen kutya vagy – ami még rosszabb – valamelyik személyesen ismert, gyűlölt ellensége akár csak egyetlenegyszer végigfutott a házon! Ez esetben minden, csak hozzávetőleg is eleven kan kötelességének érzi, hogy az undorító idegen büzt eltüntesse a saját erőteljes illatbélyegével. És ilyenkor az egyébként oly illemtudó,

megbízhatóan szobatiszta kutya, gazdája legnagyobb iszonyatára, végigrohan az egész lakáson, és szégyentelenül és kíméletlenül felemeli a lábát sorra minden egyes bútordarabnál. Tűnődjünk el ezen egy kicsit, mielőtt kutyánkat más kutyákhoz vinnénk látogatóba.

Az imént említett békés hajlandóság az otthonon belül tehát csupán a zsákmányállattal szemben áll fenn, fajtársakra egyáltalán nem vonatkozik. Nem lehetetlen, hogy itt egy olyan viselkedésmóddal, helyesebben gátlással van dolgunk, amely széleskörűen elterjedt az állatvilágban. Így például ismeretes, hogy a héja és sok más ragadozó madár a saját fészke közelében egyáltalában nem vadászik. Számtalanszor bukkantak már serdülő fiókákkal teli örvösgalambfészkekre a héjafészkek tőszomszédságában, és hitelt érdemlő beszámolókat hallottam már arról is, hogy bizonyos ásóludak lakott rókalukokban költik ki fiókáikat. Sőt a farkasodúk közvetlen közelében állítólag bántatlanul nőnek fel az őzgidák. Úgy vélem, benn a szobában a házibéke, a békés együttélés ősi törvénye teszi olyan engedékennyé kutyáinkat a különféle állatokkal szemben.

Az említett gátlás, vagyis, hogy otthon tilos zsákmányt ejteni, semmiképpen sem abszolút jellegű. Ellenkezőleg, nagyon is hathatós rendszabályokra van szükség, míg egy eleven, vadászatot kedvelő kutya fejébe verhetjük, hogy a cica meg a borz, a pici mezeinyúl meg az egyiptomi ugróegér, és a többi, tudom is én milyen állat, amellyel a továbbiakban megosztja a gazda szobáját, nemcsak hogy nem felfalni való, hanem tetőtől talpig sérthetetlen, tabu, magyarul: „fuj”. Amikor sok-sok esztendővel ezelőtt kicsomagoltam első kiscicámat, a Thomas nevezetű kandúrt, Bully, az irgalmatlan macskavadász várakozásteli izgalommal futott oda hozzám, s ami ritkán történt meg, a maga sajátos módján, mély hangon, szinte bögve nyüsztetett, hevesen csóválta parányira csonkított farkát, abban a sziklaszilárd

meggyőződésben, miszerint a kismacskát kizárólag azért hoztam haza, hogy megszerezze neki – mármint Bullynak – az „agyonrázás” örömét. Reménykedése nem nélkülözött minden alapot, hiszen már többször szállítottam neki kimustrált játékmackót, plüsscicákat meg hasonló holmikat, mert hallatlanul mulattatott, milyen mókásan játszik

az efféle álzsákmánnyal. Csakhogy erről a kiscicáról bizony kijelentettem, hogy „fuj”! Bully rémesen csalódott bennem. De mivel roppant jól nevelt, kedves és engedelmes kutya volt, nemigen állt fenn a veszély, hogy parancsom ellenére bántani merészelné a macskát. Ezért nem is utasítottam el, amikor lassan odalépegetett hozzám, és behatóan körülszaglászta, holott eközben egész teste csak úgy remegett a vadászizgalomtól, s nyakán meg marja tájékán a sima, fényes szőrön megjelentek azok a bizonyos gyanús, tompán feketéllő foltok, amelyek nála a felborzolódó sörényt jelképezték. Hozzá sem nyúlt a macskához, ellenben időnként felém fordult, rám nézett, mély basszushangján fel-felnyűszített, a farkát csóválta, és mind a négy lábával toporzékolt. Ilyeténképpen igyekezett felszólítani engem arra, hogy engedjem végre elkezdni a rég várt halálra-rázós vadászbátort ezzel a csudás új játékszerrel. Én azonban újra meg újra, sőt fokozódó emfázissal, felemelt ujjal egyre csak azt ismételttem: „ffujj!”, mire Bully olyan pillantást vetett rám, mint aki kételkedik szellemi épségemben, majd egy utolsó, megvető és unott tekintetre érdemesítette a kandúrt, aztán leeresztette a fülét, mélyszóhajtó sóhajtott, ahogyan csak a bulldogok tudnak sóhajtani, felugrott a heverőre, és karikába gömbölyödött. Ettől a perctől kezdve nem vett többé tudomást a kiscica létezéséről; már aznap is hosszú időre felügyelet nélkül, egyedül hagytam az új szobátársal, hiszen tudtam, hogy megbízhatok benne. Természetesen a vágy, hogy agyonrázhassa a kis kandúrt, nem hunyt ki ilyen hamar: valahányszor Thomasszal foglalkoztam, kivált, ha felemeltem, úgy hullott le Bullyról az érdektelenség, mint egy panyókára vetett kabát, izgatottan rohant oda hozzám, veszettül csóválta a farkát, toporzékolt, hogy csak úgy dübörgött a föld, és feszülten, örömteli várakozással nézett fel rám, mintha rettentően éhes volna, én meg egy tál meleg, remekül illatozó enivalót tartanék a kezemben. Már akkor is megrendített a kutya képéről sugárzó *ártatlanság*, hiszen tudtam, minden érzékével, minden igyekezetével azon van, hogy irgalmatlanul meggyilkolja az aranyos kismacskát, Mivel a *dühös* kutya mimikáját, gyűlöletének kifejező mozdulatait már jól ismertem, hirtelen megértettem azt a fájdalmas, de egyben megnyugtató ellentmondást, hogy a ragadozó gyűlölet nélkül öl. Hogy egyáltalán nem haragszik a másik élőlényre, amelyet éppen meg akar gyilkolni. A ragadozó számára a zsákmányállat nem „valaki”! Ha megértethetnénk az oroszlánál, hogy a gazella, amelyet üldöz, voltaképpen a kishúga, ha meggyőzhetnénk a rókát arról, hogy a nyuszi az öcsikéje, mindketten csak hüledeznének, ahogy sok ember is hüledezik, ha azt mondják nekik, hogy halálos ellenségük szintén csak ember. Csupán az ölhet

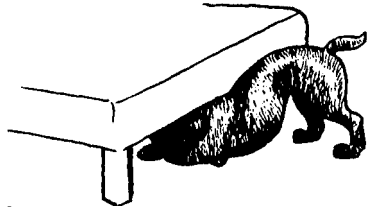
anélkül, hogy bűnössé válna, aki nem tudja, hogy áldozata szintén „valaki”.

Jack London egyik sarkvidék környékén játszódó novellájában rendkívül hatásosan írja le a ragadozó állatok „ártatlanul sóvár ábrázatát”. A hőst, akinek már minden lőszere elfogyott, egy farkasfalka követi. Az eleinte félénk állatok annál szemtelenebbül, annál veszélyesebben szorongatják az álmatlanságtól elgyötört férfit, minél inkább módjukban áll meggyőződni tehetetlenségéről. Az embert végül hatalmába keríti a fáradtság, elalszik az aprócska, vesződségesen élesztgetett tűz mellett. Mikor aztán néhány perc múlva – szerencséjére – felriad, a farkasok gyűrűje már egészen összeszorult körülötte, közvetlen közletről látja a ragadozók pofáját, és hirtelen tudatára ébred, hogy a rosszindulatú, fenyegető kifejezés tökéletesen eltűnt róluk: nem ráncolják az orrukat, nem húzzák össze gonoszul a szemüket, a foguk sem viczorodik ki, nem csapják hátra fenyegetően a fülüket, nem is morognak már, mély csend uralkodik, csupa barátságosan bámuló, felálló fülü, tágra nyílt szemű, feszült kutyaarc van körülötte. Aztán észreveszi, hogy az egyik farkas türelmetlenségében már egyik elülső lábáról a másikra lép, közben gyorsan végignyálja a szája szélét, és ekkor döbben rá a farkaspofák megváltozott kifejezésének hátborzongató értelmére: nem félnek többé tőle, már nem veszedelmes ellenség, hanem csak étvágygerjesztő lakoma a szemükben...

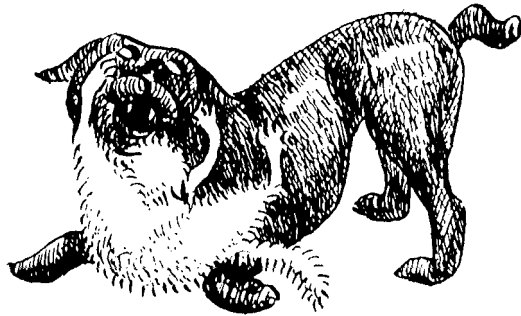
Még hosszú hetekkel később is elég lett volna egy halk felszólítás részemről, és a kis bulldog azonnál megöli a kis kandúrt. De mert nem adtam erre engedélyt, a kismacska nemcsak, hogy tökéletes biztonságban élt, hanem Bully minden más kutyától is megvédelmezte, és a legkevésbé sem szeretetből! Emberi szóval megfogalmazva, körülbelül ilyesforma álláspontra helyezkedett: „Ha már egyszer *nekem*, aki itthon vagyok, nem szabad megnyuvasztanom ezt az átkozott macskát, akkor holmi, ki tudja honnan szalajtott korcsnak pláne nem engedem!” A kiscica sem az első pillanatban, sem később nem adta semmi tanújelét félelemnek, ez egyébként nyilvánvalóan jelzi, hogy a macska korántsem érti meg „ösztönszerűen” a kutya mimikáját. Sőt, minduntalan játszani próbált Bullyval: például színlelt támadásokat indított ellene vagy – ami még nagyobb könnyelműségre vallott – arra unszolta, hogy játsszanak üldözősdi, s tette ezt oly módon, hogy incselkedve elébe ugrott, majd hirtelen elmenekült. Derék Bullymnak ilyenkor egész önuralmát latba kellett vetnie, s testén a féken tartott szenvedély borzongása futott végig mindannyiszor.

Teltek-múltak a hetek, és Bully magatartása a kis macskával szemben megváltozott. Lehetséges, hogy hirtelen átcsaptak az érzelmei, de az is lehet, hogy távollétemben kezdődött a közeledés. Egy szép napon Thomas ismét fogócskázásra noszogatta Bullyt, az pedig dühöngve kergetni kezdi a cicát, amely eltűnt a heverő alatt. A kutya lefeküdt, vastag fejét beerőszakolta a bútordarab alá, és felháborodott kiáltásomra csak farkcsónkjának élénk csóváltásával reagált. Ez a farkcsóválás azonban nem jelentette egyértelműen azt, hogy Bully baráti érzelmeket táplál a *cica* irányában, hisz rendszerint

harc közben is csóválta a farkát, például ha éppen valamelyik ellenfelét harapta, és én megkíséréltem szétválasztani a verekedőket. *Elöl* a gyilkos harapás, *hátról* nyájas farkcsóválás – lám, mily bámulatosan bonyolultak a lelki folyamatok! Ilyenkor a farkcsóválás hozzávetőleg azt jelentette: „Hőn szeretett és tisztelt gazdám, kérek, ne haragudj, de legnagyobb sajnálatomra ezt az ocsmány dögöt pillanatnyilag még akkor sem vagyok hajlandó elengedni, ha emiatt cudarul elpáholnál, vagy – amitől isten ments! – egy vödör hideg vizet zúdítanál rám!”

Ámde itt nem *ilyesfajta* farkcsóválásról volt szó. Amikor Bully végül mégiscsak engedelmeskedett, és elfordult a heverőtől, Thomas, mint akit puskából lőttek ki, rávetette magát a kutyára, egyik kis mancsával a tarkójára sújtott, másikkal a képébe, és megpróbált alulról a torkába harapni, miközben nagy ügyel-bajjal forgatta ide-oda

fejcskáját. A két állat Wilhelm Kuhnert egyik képére emlékeztetett, amelyen egy orosz lán ugyanilyen mozdulatokkal öl meg egy kafferbivalyt. S ekkor valami egészen elképesztő történt: Bully nyomban belement a játékba, nagy meggyőzőerővel mímelte az áldozatot, mellső lábai berogytak, engedett az apró cicapraclik húzásának, hátára hemperedett, és hörgött, ahogyan egy vidám bulldog csak hörögni tud, avagy a kafferbivaly, amelyet valóban ölnek éppen. Aztán, mikor nézete szerint már elég sokáig hagyta gyilkolni magát, átvette a kezdeményezést, és lerázta a kicsi kandúrt.

Thomas menekült, de néhány méter után bukfencezett egyet, hagyta, hogy a kutya utolérje, s ekkor kibontakozott a legtündéribb játékok egyike, amit állatok között valaha is láttam. A kutya feketén fénylő, esetlen, erőtől duzzadó, izmos teste és a kecses, hajlékony, sűrű cirmos kiscica bájos ellentétet alkotott.

Tudományos szempontból érdekes oldala is van az olyasfajta játékoknak, amelyeket a macskák maguknál nagyobb termetű partnerekkel folytatnak: az a mód, ahogyan eközben mozognak, bizonyára nem a harc, hanem az élelemszerzés céljára szolgál, mégpedig nagyobb zsákmányállatok elejtésénél. Ugyanis az a zsákmány, amelyet az egyik manccsal tarkón ütnek, és alulról harapnak a torkába, feltétlenül csak *nagyobb* lehet vagy legalábbis magasabb, mint az illető macskaféle ragadozó. Ilyet azonban normális

körülmények között nem ejt sem a mi házimacskánk, sem a vadforma, amelytől származik. Úgy látszik, itt az a figyelemre méltó, bár korántsem egyedülálló eset forog fenn, hogy egy törzsfelföldéstörténetileg nagyon régi, az adott rokonsági csoportban széles elterjedt mozgásmód az egyik fajtánál elveszítette eredeti fajfenntartási jelentőségét. Mégis tovább öröklődik, de immár csak az állat játéka során látható.

Thomas kimúlása után évek teltek el, mire ismét alkalmam nyílt egy macska játékában a „bivalyölő mozdulatot” megfigyelni. Az oroszlánt ekkor egy jól megtermett, ezüstcirmos kandúr játszotta, a kafferbivaly szerepét másfél éves kislányom, Dagmar töltötte be. Nagyon jó barátságban voltak, s ezért a különben nem éppen szelíd kandúr sok mindent eltűrt a gyerektől. Még azt is megengedte neki, hogy ide-oda cipelje, pedig csaknem olyan hosszú volt, mint maga a gyerek, aki nem is tudta rendesen felemelni: ha más nem, de a pompás, fekete-ezüstgyűrűs farok mindig leért a földre, és Dagmar előbb-utóbb rá is lépett, vagy belebotolva végighasalt a kandúron – kétségtelenül nehezen állhatta meg szegény állat, hogy ilyenkor ne harapjon vagy legalább ne karmoljon egy kicsit. Cserében azzal kárpótolta magát, hogy Dagmart a kafferbivaly eljátszására kötelezte. Izgalmas látvány volt, amint becserkészte a gyereket, aztán nekiugrott, átkulcsolta mancsával, és valami alkalmas helyen megharapta – persze még véletlenül sem komolyan. A kicsi sivalkodott ugyan, de csak, mert ez is a játékhoz tartozott... Egyébként, hogy az említett mozgásmód nem egyéb vadászmetódusnál, számomra abból is nyilvánvaló, hogy csaknem minden esetben módfelett

valóság híven megjátszott leselkedés és becserkészés előzi meg.

Tapasztalatom szerint a kutyáknak az adott esettől függően könnyebb vagy nehezebb a feladat, hogy megfékezzék vadászösztönüket a más fajú lakótársakkal szemben. A madárgyilkolásról például még roppant szenvedélyesen vadászó kutyákat is nagyon egyszerű leszoktatni, ellenben egészen váratlan nehézségekbe ütközünk, mikor bizonyos fajta rágcsálóktól akarjuk eltiltani őket. Úgy tűnik, legnagyobb csábereje a nyúlak van, vele szemben még a „macskatiszta” kutyák sem tökéletesen megbízhatók. Susi viszont – érthetetlen módon – semmiféle érdeklődést nem tanúsít az aranyhörcsögök iránt, ámde a szobában szabadon futkározó sivatagi ugróegeret, ismételt figyelmeztetésem ellenére, nyíltan el akarja pusztítani.

Óriási meglepetés ért egyszer, hosszú évekkel ezelőtt, amikor egy szelídített borzot vittem haza rámenős juhász kutyáimhoz. Arra számítottam, hogy ez az idegen állat különlegesen felingerli majd adáz

vadászösztonüket. Hát épp ellenkezőleg! Egyrészt a borz minden félelem nélkül közeledett hozzájuk, nyilván már korábban is barátkozott kutyákkal, másrészt a kutyák, jöllehet valamelyest gyanakvóbban és izgatottabban szaglászta meg, mint egy másik ebet, már az első pillanattól kezdve világosan elárulták minden kifejező mozdulatukkal, hogy nem zsákmányállatnak, hanem holmi sajátságos fajtársuknak tekintik. Megérkezte után alig pár órával már gátlástalan meghittségben játszottak vele. Mulatságos volt megfigyelni, milyen goromba a vastag bundás kis fickó játékmódora a vékonyabb bőrű kutyák számára. Lépten-nyomon egy-egy fájdalmas vonítás jelezte, hogy a borz alaposan odakapott a fogával. A harci játék mégsem fordult soha komolyra, a kutyák tökéletesen megbíztak a borz szociális gátlásaiban: ugyanúgy hagyták, hogy a hátukra hemperítse őket, a torkuknak essen, s annak rendje-módja szerint „kiszorítsa a lelküket”, mint bármelyik kutya-barátjuknak.

A majmokkal minden kutyám meglehetősen sajátos viszonyban állt. Szelíd félmajmimat, kiváltképpen Maxit, a takaros kis hamvas makit (Lemur mongoz) eleinte bizony szigorú parancsokkal és büntetésekkel kellett megvédelmeznem tőlük. Maxit egyébként még később is komolyan megkergették párszor, különösen kinn a szabadban, bár neki ez nagy gyönyörűségére szolgált. Őszintén szólva, nem is kizárólag a kutyák voltak hibásak a dologban, hiszen Maxi

legfőbb élvezetét éppen abban lelta, hogy hátulról odasompolygott valamelyikükhöz, jó erősen belecsípett a fenekébe, esetleg megráncigálta a farkát, majd villámsebessen felugrott egy fára, a biztos magasságból leeresztette hosszú farkát, és ide-oda lóbálta, mégpedig pontosan ott, ahol a méltán felháborodott kutya már nem érhetett el.

Még feszültebb viszony uralkodott Maxi és a macskák között, főként, ami a mi Pussynkat, megszámlálhatatlan mennyiségű macskakölyök mamáját illette. Maxi ugyanis vénkisasszony volt. Noha kétszer is vásároltam neki vőlegényt, egyszer sem sikerült

szerencsésen férjhez adni: az egyik jelölt megvakult, a másik baleset áldozata lett. Így hát Maxinak nem lehettek kölykei, és mint sok meddő asszony, ő is irigyelte a boldog mamáktól a gyermekáldást. A boldog mamákhoz tartozott Pussy, sőt kétszer is egy évben. Maxi pedig szakasztott olyan szenvedélyes érdeklődést tanúsított a kiscicák iránt, amelyet édesanyám hajadon nővére az én gyermekeimmel szemben. De míg feleségem ellenkezés nélkül, sőt nemegyszer igencsak hálásan adta gondozásba bizonyos időre gyerekeinket a drága Hedwig néninek, Pussy egészen másként vélekedett e téren. Nem szűnő gyanúval figyelte a makiasszonyságot, és Maxinak bizony szörnyen óvatosan kellett eljárnia, ha meg akart kaparintani egy kiscicát némi „dédelgetésre, puszilgatásra”. De mindig sikerült neki. Bármilyen gondosan rejtette is el a cica a kölyköket, bármilyen árgus szemekkel vigyázott rájuk, Maxi megtalálta a vackot, és kerített magának kiscicát. A rabolt gyereket a makianyák szokása szerint egyik hátsó lábával hasához szorította. Még a maradék három lábán is gyorsabban tudott futni meg mászni, mint a macska, el is illant előle, pedig az nemegyszer azon frissiben érte tetten. A vad hajsza többnyire egy fán ért véget, mégpedig úgy, hogy a mungó kényelmesen letelepedett, fenn a magasban, az egészen vékony gallyak közt, ahová a cica már nem juthatott fel, és itt a gyerekápolás valóságos orgiáit rendezte. Láthatólag a tisztogatás ösztönszerű, öröklött mozdulatát tartotta legfontosabbnak: a műveletet roppantul élvező kismacska bundácskáját aggodalmasan át- meg átfésülte, s különösen azokra a részekre fektetett nagy gondot, ahol minden csecsemőnek hangsúlyozottan szüksége van a tisztogatásra. Mi persze igyekeztünk minél gyorsabban elvenni a kiscicát a mungótól, mert attól féltünk, hogy egyszer esetleg lepottyantja – ez azonban soha nem fordult elő. Nemigen tudnék válaszolni

arra a kérdésre, hogy a maki nőtény voltaképpen miről ismerte fel a kiscicában a kölyökállatot. Maga a nagyság nem játszott ebben szerepet, hiszen Maxi a legcsekélyebb érdeklődést sem tanúsította a hasonló termetű, de kifejlett kistrágcshalók iránt. Később Titi nevű szukám újszülött kiskutyái is elbűvölték a derék mungót, ugyanúgy, mint előzőleg a kismacskák, még akkor is, amikor már jóval nagyobbak voltak nála. A kutya szigorú parancsomra, bár kellenül, de megengedte, hogy a makiasszonyság az ő kicsikéin élje ki felhalmozódott ivadék-gondozási kényszerét. Ám ez még nem minden; tudniillik, amikor első kisfiam megszületett, Maxi őt is kiváló gondozási alannak tekintette, és órák hosszat gubbasztott a picit mellett a gyerekkocsiban – beavatatlanok számára egyenesen

hátborzongató látványt nyújtva. Hiszen a mungók feje a fekete ábrázattal, az elálló, emberi füllel, hegyes ragadozó orral, enyhén kimeredő szemfogakkal, de főként a mértéktelenül nagy, borostyánsárga, éjjel is látó szempárral, amelynek pupillái nappal szúrósan élesek, csakugyan ijesztően hat. Így érezhették ezt már a régi zoológusok is, amikor ennek az állatsoportnak a kísérteties „Lemur” nevet adták. Hiába, „bele kell látnunk” egy kissé a félmajom sajátos fiziognómiájába, hogy megérezzük, milyen rokonszenves, milyen aranyos ez az állat. Kisfiam gondozását éppoly aggálytalanul bízhattuk rá a mungóra, mint a nénikémre. Sajnos, Maxi szeretete tragikus konfliktushoz vezetett: féltékenységében olyan rosszindulatúan viselkedett a gyereket őrző asszonyokkal szemben, hogy végül nem engedhettük többé szabadon.

Az igazi majmokkal egészen más viszonyban álltak a kutyák. De hogy ezt megértsük, szabadjon egy kis értekezést tartanom.

Széles körökben elterjedt hit, hogy az emberi szem sajátos hatalommal bír. A *Dzsungel könyvében* írja Kipling, hogy Mauglit azért taszítják ki maguk közül a farkasok, mert nem tudják elviselni a tekintetét, és még legjobb barátja, Bagira, a fekete párduc sem képes egyenesen a szemébe nézni. Mint minden néphitben, ebben is akad egy szemernyi valóság. Jóllehet, Paul Eipper egyébként nagyon szép állatkönyvének a *Rád néznek az állatok* címet adta, az emlősöket és madarakat inkább az jellemzi, hogy többnyire sem egymásra, sem ember barátjukra *nem* néznek rá egyenesen, s főként nem hosszan és mereven. Az ideghártya szinte egyetlen állatnál sem alakult úgy, mint az embernél, akinél ez a specializálódás teszi lehetővé az éles képlátást. Az emberi szemben az ideghártya központi árka szolgál az éleslátásra, és mivel a retina szélei lényegesen rosszabb képet adnak, tekintetünk csaknem szakadatlanul vándorol az egyik pontról a másikra, azaz egyiket a másik után állítja élesre a Fovea centralison. Merő illúzió, hogy egyidejűleg a teljes képet élesnek látjuk. Az állatok zöménél viszont nem olyan nagyarányú az ideghártya centrumának és perifériájának munkamegosztása, mint az embernél; a centrumban kevésbé élesen, kevésbé jól, a periférián pedig jobban látnak, mint az ember. Ezért van, hogy az állatok ritkán és nem túl sokáig néznek mereven egy pontra. Menjünk ki például a szabadba egy kutyával, amely csak úgy kellő távolságból kísér bennünket, és figyeljük meg, hányszor néz egyenesen ránk. Tapasztalni fogjuk, hogy órákig tartó séta alatt is ez alig egyszer-kétszer fordul elő. Teljesen az a látszat, mintha a kutya merő véletlenségből járna egy úton velünk. Pedig a kutya a maga periférikus látásával mindig pontosan érzékeli gazdája pillanatnyi tartózkodási helyét. A legtöbb állat, amely képes egyáltalán arra, hogy egyszerre két szemmel nézzen egy pontra (például a halak, hüllők, madarak és emlősök), ezt mindig csak rövid időre és a céltudatos, igen erős feszültség pillanataiban teszi: vagy *fél* a szemrevételezett objektumtól, vagy valami *szándéka* van vele – és rendszerint nem a legjobb. Ha az állat merőn néz, az csaknem egyértelműen annyit jelent, hogy célba vesz valamit. Következésképpen az állatok az ilyen egyenes fixírozást határozottan ellenségesnek, sőt fenyegetőnek érzik. Az állatokkal való

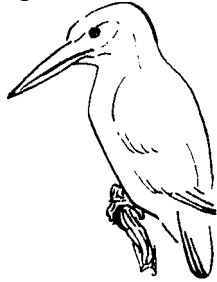
érintkezésben tehát nem árt betartanunk az udvariasság és a tapintat ebből adódó törvényeit: ha meg akarjuk nyerni egy félénk macska vagy ijedős kölyökkutya bizalmát, tegyük szabállyá, hogy soha ne szegezzük rá szemünket mereven, hanem csak röpkén, mintegy véletlenül vessünk feléje egy-egy tekintetet.

Ámde minden valódi majom szemének fiziológiája azonos az emberével. S mivel a majmok hallatlanul kíváncsiak, a másfajtájú élőlényekkel való érintkezésben pedig tökéletesen mellőznek minden udvariasságot és tapintatot, borzasztóan idegesítik a többi emlőst, kivált a kutyát meg a macskát. Az a mód, ahogyan legmeghittebb háziállataink a majmokra reagálnak, ragyogóan tükrözi viszonyukat az emberhez is. Lány természetű, az emberek iránt odaadó kutyákon még aprócska majmok is iszonyúan zsarnokoskodhatnak. Kis csuklyásmajmomat például soha nem kellett megvédelmeznem a harapós, nagy kutyáktól. Éppen ellenkezőleg: az összeütközések során nemegyszer a kutya érdekében kellett közbelépnem. Fehér fejű csuklyásmajmom, Emil kedvelte ugyan Bullyt, de leginkább hátslónak használta, továbbá kellemetes melegforrásnak. Mihelyt Bully lázadni mert pöttöm barátjának akarata ellen, máris jött a nyakleves meg a harapás. És mindaddig, amíg Emil melegítővankosnak használta, Bully nem moccanhatott el heverőmön elfoglalt nyughelyéről. Ha a kutyát etettem, Emilt el kellett távolítanom, mert olyan undokul irigykedett, hogy folyton zaklatta evés közben, pedig esze ágában sem volt, hogy maga is megkóstolja Bully közönséges paraszti kosztját. Ami a kutyákat illeti, körülbelül úgy bánnak a majmokkal, mint a megátalkodottan makrancos gyerekekkel, és hát köztudomású, hogy tisztességes kutya gyereket még akkor sem harap vagy morog meg komolyan, ha tüzetesebben megvizsgálva, voltaképpen igazán rászolgált volna az ebadta.

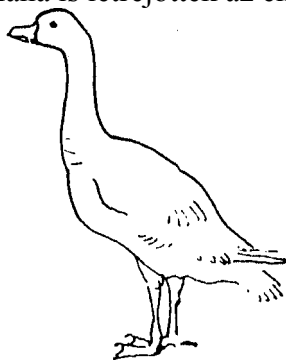
Nem úgy a macskák! Utóvégre azok még az embergyerekektől sem hajlandók mindent zsebre vágni, noha olykor megdöbrentően türelmesek. Thomas például másodpercnyi tétovázás nélkül, morogva és prüsszkölve kevert le néhány erőteljes pofont a kis Emilnek, ha az megráncigálta a farkát. Többi macskámnak is mindig sikerült állni a sarat a majmok ellenében. Megfigyelésem szerint ezt mintha megkönnyítené nekik az a tény, hogy a majmokban bizonyos öröklött félelem él a macskaféle ragadozóktól. Fogságban született selyemmajmocskáim nyilvánvalóan soha nem tehettek szert kellemetlen tapasztalatokra macskaféle ragadozókkal kapcsolatban, mégis mindketten páni félelemben estek az Állattani Intézet kitömött tigrise láttán, és házimacskáinkkal szemben is mindig félénk, óvatos magatartást tanúsítottak. Sőt, a csuklyásmajmok sem közeledtek a macskákhoz olyan gátlástalanul, mint a kutyákhoz.

Nem szeretem az érzelgős antropomorfizálást. Felfordul a gyomrom, valahányszor valamelyik állatvédő folyóiratban megpillantok egy képet, amelyen éppen közös tálból falatozik egy cica, egy tacsó meg egy vörösbecs, „Jó barátok” vagy ehhez hasonló szöveggel. Valódi barátságot tulajdonképpen csak ember és állat között ismerem, különböző fajtájú állatok között ilyesmi alig-alig lehetséges. Ezért is adtam ennek a fejezetnek a „Békés együttélés”, s

nem az „Állatbarátság” címet. Egymás kölcsönös elviselése még korántsem jelent barátságot, és ha az állatokat összefűzi is netán valami közös érdek, például a játék, akkor sincs feltétlenül igazi szociális kontaktus közöttük – hogy barátságról már ne is beszéljünk. Roa nevű hollóm, amely hosszú kilométereket repült, hogy meglátogasson valamelyik dunai zátonyon, nyári ludam, Martina, amely annál hosszabban, annál nyájasabban üdvözölt, minél több ideig voltam távol hazulról, Peterl és Viktor,

a vadludak, amelyek dühödten védelmeztek meg egy vénségesen vén gúnár támadásával szemben, pedig egyébként rettentően féltek tőle – igen, ezek az állatok valódi barátságban voltak velem, vagyis a szeretet a kölcsönösségen alapult. Hogy különböző fajú állatok között ilyesmi csak nagyon gyéren fordul elő, annak oka jórészt a „nyelvi nehézségekben” rejlik: a macska például, mint már említettem, nem ismeri fel vele született módon a kutya haragjának még legdurvább, legszembe-szökőbb kifejező mozdulatait sem – hogyan is érthetné meg akkor a szociális barátság-érzelmek tömérdek finom árnyalatát, noha külön-külön mindkettőjükben megvan erre a képesség. Nemigen merném barátságnak nevezni még Bully és Thomas szoros kapcsolatát sem, bár ez az évek folyamán valóban elmélyült, bizonyos fokig a növekvő, kölcsönös megértés és a megszokás révén, s ugyanilyen kevéssé nevezném annak juhászcutyám és a borz viszonyát. Márpedig ezek voltak a legmeghittebb, a barátságot leginkább megközelítő kötelékek, amelyek állattanilag egymástól távol álló állatok között valaha is létrejöttek az én fedelem alatt; és mivel ebben

a házban negyven esztendeig nagyon sok és egymástól nagyon különböző élőlény éldegélt mélységes békében egymás mellett, igazán bőségesen nyílt volna alkalom barátsággkötésre. De mindezzel csupán a másfajtajú állatok, főként a kutya és macska közötti barátság ritka voltát akarom hangsúlyozni, magát a lehetőséget tagadni természetesen eszemben sincs. Jómagam mindössze egyetlen esetet figyeltem meg: az a kapcsolat, amelyet még én is barátságnak minősíték, egy apró, foltos korcskutya és egy háromszínű

nősténymacska között állt fenn. A két állat szülőfalum egyik parasztházában élt. A kutya elég nyiszlett volt és nagyon gyáva, a macska erős és bátor. Sokkal idősebb is lehetett a kutyánál, nyilván már a kölyök iránt is enyhén anyai színezetű érzelmeket táplált. Nemcsak játszottak egymással, hanem mindkettő igen nagyra becsülte a másik társaságát is, úgy, hogy gyakran lehetett látni, amint *együtt* sétáltak a kertben vagy a falu főutcáján. Ez a furcsa állatbarátság a végső, döntő próbát is kiállta. A kutya Bully esküdt ellenségei közé tartozott. Egy nap Bully történetesen a nyílt utcán ütött rajta, és nagyon komoly verekedésbe bonyolódtak. Ekkor azonban – akár hiszik, akár

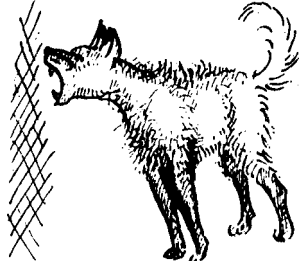
nem –, mint akit puskából lőttek ki, kiugrott a házból a macska, egy fúria dühével beavatkozott a csatába, alig néhány másodperc leforgása alatt megfutamodásra kényszerítette Bullyt, és – miként Freiligrath oroszlánja – még jó darabig lovagolt a menekülő nyakán! Éppen, mert őszinte és mély kapcsolat eltérő fajú állatok között is kialakulhat, még kevésbé szabad „barátságnak” neveznünk, ha egy túltáplált, renyhe városi kutya meg egy ugyanilyen macska gazdájuk szobájában egy tálból esznek, anélkül, hogy bántanak egymást.

Kerítések

Mindennapi eset: végigmegyek egy kerítés mellett, mögötte pedig egy jókora kutya ugat, morog, fenekedik. Vicsorgó foggal veti magát dróthálóra, szemlátomást csak ez akadályozza, különben már a torkomnak esne. De engem nem rémisztenek meg a szörnyűséges fenyegetések, és minden aggodalom nélkül benyitok a kerti kapun. A kutya meghökken, zavarba jön, és bár a forma kedvéért tovább ugat, de sokkal kevésbé fenyegető zöngével, látnivaló, már előzőleg sem ugatott volna olyan dühödten, ha sejti, hogy nem fogom tiszteletben

tartani a kerítés áthatolhatatlanságát. Sőt megtörténhet, hogy kapunyitáskor több méterre is elmenekül, és biztos távolból egészen más hangnemben ugat tovább. Végezetül, előfordulhat az is, hogy egy nagyon ijedős kutya vagy farkas a rács mögött semmilyen jelét nem adja ellenségességnek, illetve félelemnek, de mihelyt kinyílik a védőgát ajtaja, azonnal megtámadja a belépő embert, mégpedig nemcsak látszólagosan, hanem veszedelmes tetterővel. Bármily ellentmondásosnak, egymást kizárónak tűnik is ez a két

viselkedésforma, mégis egy és ugyanazon mechanizmusban leli magyarázatát. Az állatok, kiváltképpen a nagyobb emlősök, mindig megfutamodnak a fölényben levő ellenfél elől, ha az átlépi egy meghatározott távolság határvonalát. A *menekülési távolság*, ahogy ezt Hediger professzor, e viselkedésforma kutatója nevezi, annál nagyobb, minél jobban fél az állat az adott ellenségtől. De amilyen törvényszerű és megjósolható, hogy a menekülési távolság átlépésére az állat elmenekül, ugyanolyan törvényszerű és megjósolható, hogy egy ugyancsak meghatározott, de sokkal kisebb távolságról közelítő ellenséggel felveszi a harcot. A *kritikus távolság* (Hediger) átlépésének természetszerűleg csak két esete lehetséges: ha a rettegett ellenség meglepi az állatot, azaz, ha az állat csak akkor veszi észre, amikor már a közvetlen közelben van, vagy pedig, ha az állat zsákutcába jut, tehát nem menekülhet. Az első lehetőség speciális változata, amikor egy megtermett, harcképes állat észreveszi ugyan közeledő ellenfelét, de nem reagál haladéktalan meneküléssel, hanem elrejtőzik, mintegy azt remélvén, hogy az ellenség továbbhalad, és nem fedezi fel. Nos, ha a véletlen akaratából az ellenfél egyenesen belebotlik a „lapuló” állatba, az rendszerint a kritikus távolságon belül történik. Ebben az esetben azonnali, kétségbeesett támadás következik. Ez a mechanizmus teszi olyan pokolian veszedelmessé a megsebzett nagyvadak, különösen a nagy termetű ragadozó állatok felkutatását. A támadás, melyet a kritikus távolság átlépése vált ki, a legveszélyesebb, ami az illető élőlénytől egyáltalán csak telik. Ezt a reakciót azonban nem csupán a nagyragadozóknál találjuk meg, hanem igen jellemző például a hazánkban élő hörcsögökre is. A kilátástalanul sarokba szorított patkány eszeveszett támadása az angol nép ajkán a végsőkig elkeseredett küzdelem jelképe lett: *Fighling like a cornered rat* (Harcol, mint a sarokba szorított patkány. – *A szerk.*).

Ha tehát magyarázatot keresünk a kutya fent leírt viselkedésére a zárt, majd kinyitott kapu mögött, feltétlenül a menekülési távolság és a kritikus távolság effektusait kell számításba vennünk. Az elválasztó rács ugyanis jó néhány méteres távolsággal ér fel: a kutya biztonságban érzi magát, s ennek megfelelően bátor is. Ellenben a kapunyitás egyértelmű azzal, mintha az ellenfél váratlanul áthágta

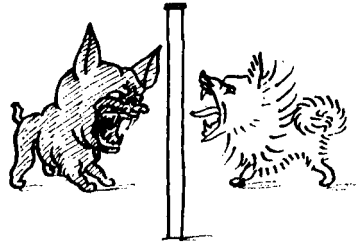

volna a nevezett távolságot. A következő veszedelmes effektus különösen állatkertben tartott állatoknál következhet be, amelyek nagyon régóta élnek rács mögött, következésképpen meg vannak győződve áthatolhatatlanságáról. Az állat biztonságban érzi magát, mert közte és az emberek között ott a rács, menekülési távolsága tehát sértetlen, s ezért még arra is hajlandó, hogy a rácson kívül álló emberrel szívélyes szociális kapcsolatot vegyen fel. De ha az ember, bízva abban, hogy az állat nyugodtan tűrte a simogatást a rácson keresztül, váratlanul belép a ketrecbe, akkor nemcsak az történhet meg, hogy az állat riadtan elmenekül, hanem esetleg támad is, mivel a rács megszűntével mind a menekülési távolságot, mind a jelentősen kisebb kritikus távolságot áthágták. Ezt a viselkedést persze úgy könyvelik el, mint az állat „álnokságát”.

E törvényszerűségek ismeretének köszönhetem, hogy elkerültem egy szelídített farkas támadását. Stasi nevű szukámat ugyanis egy gyönyörű, hatalmas szibériai farkassal akartam összeházasítani, bár erről nyomatékosan igyekeztek lebeszélni, mivel a farkas rosszindulatú állat hírében állt.

Először is elhelyeztem Stasit meg a farkast az állatkerti tartalékrészleg két szomszédos ketrecében, az összekötőajtót pedig csak annyira nyitottam ki, hogy át tudják dugni rajta az orrukat, és megszagláshassák egymást. De mivel a kölcsönös szimatolás szertartását követően mindketten nyájasan csóválták a farkukat, pár perc múlva teljesen széthúztam az ajtót, és nem kellett megbánnom, mert sem akkor, sem később nem volt közöttük soha semmi súrlódás. Meghitt barátnőm, Stasi és a hatalmas szürkefarkas játszadozása láttán előtört a becsvágy, hogy mint állatszélidítő tündököljek, és magam is meglátogassam a farkast ketrecében. Mivel a rácson keresztül rendkívül barátságosan bánt velem, beavatatlanok számára tökéletesen veszélytelennek tűnhetett a dolog, de alighanem cudar kalandba keveredek, ha nem tudok semmit a rács és a kritikus távolság viszonyáról. Így azonban Stasit meg a farkast hátracsalogattam a hosszú ketrecsor utolsó rekeszébe, majd a közbülsőkből evakuáltam néhány kutyát, egy sakált meg egy hiénát. Aztán kinyitottam minden összekötőajtót, lassan, óvatosan beléptem az első helyiségbe, és úgy helyezkedtem el, hogy belássam az egész sort. Az állatok először nem vettek észre, mert belépésem pillanatában az ajtók vonalától oldalvást álltak. Kisvártatva a farkas véletlenül átnézett a leghátsó ketrec ajtaján, és megpillantott. És ugyanaz a farkas, amely oly jó ismeretségben állt velem, amely a rácson keresztül a kezemet nyalogatta, hagyta vakargatni magát, és ha látta, hogy jövök, örömteli ugrándaozással köszöntött már messziről, ugyanez a farkas halálra rémült, amikor ott álltam tizenhat méterre tőle, tökéletesen nyugodtan, de *anélkül*, hogy köztünk lett volna a rács! Fülét leeresztette, hátán fenyegetően felborzolódott a szőr, és lába közé csapott farokkal villámsebessen eltűnt az ajtónyílásból. A következő másodpercben azonban ismét megjelent, noha még félénk, pózban, de már nem fenyegetően felborzolódó bundával, félrehajtotta fejét, rám pislogott, és apró mozdulatokkal csóválni kezdte még mindig behúzott farkát. Tapintatosan félrenéztem, mert a lelki egyensúlyukból kikökönt

állatokat megfélemlíti a rájuk szegezett tekintet. Ebben a pillanatban vehetett észre Stasi is, mert amikor elővigyázatosan végigsandítottam a ketrecesoron, láttam, hogy feszített vágtában száguld felém. És közvetlenül a sarkában – a farkas! Bevallom, egy pillanatra nagyon megijedtem. De hamar megnyugodtam, amikor megláttam, hogy a farkas esetlenül játékos galoppugrások közepette, azzal a bizonyos jelzésszerű mozdulattal rázza meg a fejét, amelyről minden kutyaszakértő tudja, hogy nem egyéb, mint felszólítás a játékra. Így hát minden erőmet összeszedve, vártam a hatalmas állattal való barátságos összekoccanásra, közben igyekeztem lapjával elhelyezkedni, hogy lehetőleg megússzam a nagyon is jól ismert, rettentő hasba rúgást. Ám az előkészületek ellenére is a falhoz vágódtam, jókora csattanással. A farkas a továbbiakban már tökéletesen bizalomteljesen és barátságosan viselkedett. De hogy micsoda irdatlan erővel, s ennek megfelelően milyen nyersen játszadozik, arról csak akkor lehet valami fogalmunk, ha elképzelünk egy kutyát, amelynek izomzata olyan kemény, mint a foxterrieré,

de súlyban a dán doggal vetekszik. E játék során döbbsentem rá, kivált, amikor minden lábtechnikám ellenére ismételen a földön kötöttem ki, hogy mért győzi a harcot fölényesen a farkas akár jókora kutyafalkával szemben is.

A másik „rács-história” öreg Bullymról és egyik ellenségéről, a fehér spitzről szól. A spitz olyan házban lakott, amelynek hosszú, keskeny előkertjét zöld léckerítés választotta el a Dunához vezető falusi főutcától. A hősök e mintegy harminc méteres palánk hosszában szoktak volt eszelős ugatással ide-oda rohangálni, oly módon, hogy a fordulópontoknál rövid időre megtorpantak, és a legbőszebb düh minden jelével-hangjával fenyegették és szidalmazták egymást. Egy szép napon azonban mindkét eb szempontjából módfelett kínos és meglepő esemény történt: a kerítés alapos javításra szorult, s e célból egy részét lebontották. A hegynek fel vezető tizenöt méteren megvolt, a Duna felé eső félhosszon hiányzott. Bully meg én fentről lefelé baktattunk a főutcán. A spitz persze már messziről észrevett bennünket, és morogva, izgalomtól remegve várt a kert legfelső sarkában. Először, mint mindig, helyhez kötött szitokpárbaj bontakozott ki a kerítés végénél, aztán mindketten nekilódultak a szokásos frontális száguldozásnak a palánkon innen és túl. Ám rémület: túlhaladtak azon a ponton, ahonnan kezdve a kerítés hiányzott, de a hiányt már csak akkor észlelték, amikor a kert alsó végében, vagyis az újabb szópárbaj előírásos helyén kikötöttek. És íme, ott állt a két hős, égnek meredő szőrrel, vicsorgó fogakkal, kerítés meg seholy! Egy csapásra elnémult az ugatás. Tétováztak vajon, eltűnődtek? Nem! Egy kutyaként fordultak sarkon, szoros

párhuzamban visszavágtattak a kertnek abba a részébe, ahol még állt a kerítés, és őrjöngő dühvel ugattak tovább.

Bonyodalmak egy kis dingó körül

Mivel véleményt akartam alkotni a dingó természetéről, valamint viszonyáról a házikutyához, igen fontos volt számomra, hogy egy dingókölyköt házikutyával neveltessek fel. Erre kiváló alkalom nyílt, amikor Senta nevű szukám, Stasi anyja meg a schönbrunni Állatkert dingója egyszerre lettek vemhesek.

A dingó múltja körül ugyanis meglehetősen furcsán állnak a dolgok, lévén, hogy Ausztrália felfedezésekor, néhány denevérfajtától eltekintve, nem találtak olyan élőlényt, amely ne az erszényes állatok alosztályába tartozott volna – egyedül a dingót. Ami azt a sűrűn vitatott kérdést illeti, hogy a dingó vajon valódi vadkutya-e, vagy pedig elvadult házikutya, a magam részéről az utóbbi véleményhez csatlakozom, annál is inkább, mivel még fajtiszta dingókon is gyakran láthatunk domesztikációs jellegzetességeket, például fehér „harisnyát”, homlokfoltot, fehér farkvégződést. Erre utaló következtetéseket vonhatunk le továbbá az ausztráliai négerkultúrájából is: nem ismerik a földművelést, nincsenek háziállataik, és kulturális tekintetben ma sokkal mélyebben állnak, mint az idő tájt, amikor a kontinensen letelepedtek; hiszen annak idején már legalábbis tengerjáróknak kellett lenniök. Alkalmassint a dingót is akkor hozták magukkal, ám az állat a kultúra hanyatlásával levált az emberektől. Egyazon körülmény idézte elő a kultúra elvesztését és a dingó tökéletes elvadulását is: nevezetesen, hogy a legtöbb erszényes mozgása igen lassú, s ezért könnyen elejthetők. Így hát megérkeztem Altenbergbe, aktatászkámban a kis vörösesbarna dingókölyökkel, amely semmiféle jelét nem viselte annak, hogy ősei valaha függtek az embertől, és nyomban kisettem a hársfateraszra, ahol Senta tanyázott kölykeivel, hogy becsempésszem közéjük az ausztráliai „kakukkfőökát”. A kicsi dingó útközben nagyon megéhezett,

szakadatlanul sipákkolt és nyüszített, úgy, hogy Senta már messziről meghallotta, s fülét hegyezve, aggodalmas ábrázattal közeledett.

Végtére is egy kutya nem tud számolni, és gondolkodási

képessége sem terjed annak belátásáig, hogy itt csak egy idegen kölyök nyüszíthet, hiszen az övéi egytől egyig ott vannak a kutyaházban. A táskából áradó segélykiáltások kiváltották anyai aggodalmát, s ezzel a láthatatlan kölyköt már tulajdon gyerekének tekintette.

Azt reméltem, hogy Senta nyomban beszállítja a kis dingót a vackára, s ezért letettem a földre. Ha azt akarjuk ugyanis, hogy egy szoptató emlősállat idegen kölyköt fogadjon örökbe, akkor a vackon kívül és lehetőleg olyan körülmények között prezentáljuk neki, amikor a kicsi segítségre szorul, tudniillik az ivadékgondozási ösztönt sokkal intenzívebben váltja ki egy gyámoltalanul, szabadon heverő apróság, mint az, amelyik már benn van a helyén. Sőt, megeshet, hogy ugyanaz a nevelőmama ugyanazt a kis lelencet szeretetteljesen becipeli a vackára, ha kint tettük le, de betolakodónak tekinti, és felfalja, ha bent, a saját kölykei közt talál rá.

Mindamellet az, hogy az anya beszállítja az idegen kölyköt, még korántsem szavatolja biztosan a végleges örökbefogadást. Különösen az alsóbbrendű emlősöknél, például a patkányoknál, egereknél fordul elő igen gyakran, hogy a fészükön kívül talált idegen kölyök először kiváltja ugyan a hazaszállítási ösztönt, de később, amikor már benn van a többi között, felismerik, hogy nem a sajátjuk, és megeszik.

Senta szemlátomást sietett, még arra sem szakított időt, hogy némi szaglászással megállapítsa, vajon a dingó, hogy úgy mondjam, az ő véreből való-e, hanem szélesre tátott szájjal nyomban a nyöszörgő

kicsi fölé hajolt, és fel akarta kapni az anyakutyák biztos fogásával, vagyis igyekezett olyan mélyen a szájába venni a szállítandó kölyök fejét, hogy meg ne nyomhassák az eléje kerülő szemfogak. Ám ekkor megcsapta az orrát a vad, idegen szag, amelyet a kis dingó a schönbrunni Állatkert ragadozóházából hozott magával. Senta irtózva hátrált pár métert, s közben akár egy macska, tátott szájjal, köpködve, sziszegve fújta ki a levegőt, majd óvatosan szimatolva ismét közeledni kezdett a dingóhoz. Több mint egy percbe telt, mire az orrát egészen odadugta hozzá, aztán egyszerre csak nyalogatni kezdte, lendületes, szívó nyelvmozdulatokkal, amelyek rendeltetésük

szerint arra szolgálnak, hogy az újszülöttről eltávolítsák a burkot. Ehhez a magatartáshoz azonban részletes magyarázatot kell fűznöm.

Ha egy emlős anyaállat közvetlenül ellés után felfalja kölykeit, ami háziállatoknál, például sertéseknél, nyulaknál sajnos, nem ritka eset, csaknem mindig arról van szó, hogy a burok és a méhlepény eltávolítását, valamint a köldökzsinór elszakítását célzó cselekvések futnak hibás vágányra. Amennyiben a kölyök burokban jön világra, az anya először szívó mozdulatokkal nyalogatni kezdi, mindaddig, amíg sikerül a burok egyik ráncát annyira felhúznia, hogy metszőfogai közé szoríthassa, s egy óvatos harapással felnyithassa. Ez a feltüremelő orral, kivicsorodó szemfogakkal történő, elővigyázatos harapás szemre ahhoz a közismert mozgásformához hasonlít, amellyel a kutyák bolhászkodnak, illetve a bundájukat kurkásszák abban a reményben, hogy összelapíthatják a bolhát. A felnyitott burkot az anya további szívó nyalogatás segítségével lassan-lassan behúzza a szájába, és megeszi, majd ugyanilyen mozdulatokkal a méhlepényt is, valamint a köldökzsinór csatlakozó részét. Amikor ideér, egyre óvatosabban rág és nyalogat, s ily módon a köldökzsinór szabad végét a hurka csücskéhez hasonló képződménnyé sodorja össze. A műveletnek ekkor természetesen be kell fejeződnie, mert különben az anya – s ez háziállatoknál gyakori lelki zavar – nemcsak az egész köldökzsinórt falja fel, hanem, onnan kiindulva, felnyitja a kölyök hasát is. Volt egy nőstény nyulam, amely a leírt procedúrát csak akkor hagyta abba, amikor újszülött kölykeinek már a máját is megette. Mint a parasztok meg a nyúltenyésztők jól tudják, ezt úgy lehet megakadályozni, hogy az újszülötteket azonnal elvesszük az anyától, magunk végezzük el a köldökzsinór elvágását meg a tisztogatást, és csak néhány óra elteltével visszük vissza a kicsiket, amikor az anyaállatot már nem készíti ösztöne a burok és a méhlepény megevéseire. De a döglött vagy súlyosan beteg kölyköket tökéletesen zavartalan ösztönéletű anyaállatok is megeszik, hogy eltávolítsák őket az alomból. Ezt ugyanolyan mozdulatokkal hajtják végre, mint a burok és a méhlepény felfalását, s ennek megfelelően a köldök tájékán kezdik. A schönbrunni Állatkertben igen emlékezetes példát láttam erre. Az Állatkertnek volt akkoriban egy sárgafoltos jaguár nősténye és egy

fekete hím jaguárja, melyeknek házasságából minden évben egy szurokfekete alom származott. Abban az esztendőben a nagymacska csak egyetlen kölyköt hozott világra, az is beteges volt az első perctől kezdve, és Antonius professzor, az Állatkert igazgatója nemigen bízott abban, hogy felnevelhetik. Látogatásunk idején a jaguáranya éppen azzal foglalkozott, hogy körülbelül kéthónapos, beteg kölykét macskaszokás szerint gondosan „megmosdatta”, vagyis tetőtől talpig lenyalogatta. Egy állatbarát festőnő, az Állatkert törzsvendége, szintén épp a jaguárketrec előtt állt, és meghatottan állapította meg, hogy mennyire aggódik a mama beteg gyerekéért. Antonius azonban szomorúan csóválta a fejét, és így szólt hozzám: „Vizsgakérdés a viselkedéskutatóknak – mi játszódik le most a jaguáranyában.” Felismertem a helyzetet: a nyalogatás sajátságosan ideges és heves volt, enyhe szivogatással párosult, ráadásul kétszer is észrevettem, amint az anya orrával a kölyök hasa alá bökött, és határozott céltudatossággal a köldöktájék felé nyalintott. Így válaszoltam tehát: „Kezdődő konfliktus az ivadékgondozás és a kimúlt kölyök felfalására irányuló, hirtelen feltörő reflex között!” Sajnos, igazunk volt. A kicsi jaguár már másnapra nyomtalanul eltűnt: anyja megette...

Rögtön ez jutott eszembe, amikor láttam, milyen módon nyalogatja Senta a kis dingót. És valóban: alig pár perc múlva orrával a kölyök hasa alá bökött, hanyatt hemperítette, majd pontosan a köldökénél kezdte nyalogatni, s metszőfogaival csakhamar gyengéden harapdálni is bőrét a hasán. A dingó persze sírt-rítt, sívalkodott. Senta ismét hátraugrott, mintha ekkor döbrent volna rá: „Az istenért, hiszen én fájdalmat okozok a kölyöknek!” Ezúttal szemlátomást az ivadékgondozás ösztöne, a fájdalomsikoly kiváltotta „részvét” kerekedett felül. Senta szándékát világosan elárulta az intenciós mozdulat: a kölyök felé fordult, mintha most már be akarná vinni a vackára. De amint kinyitotta a száját, hogy megragadja, ismét megütötte a rosszindulatú, idegen szag. Megint elkezdődött a heves nyaldosás, megint a hasbőr enyhe harapdálásáig fokozódott, a kölyök megint felvisított fájdalmában, s a szuka döbrenten meghökölt. Senta mozdulatai egyre hevesebbek, egyre idegesebbek lettek, és mind gyorsabban váltotta egymást a két ellentmondó ösztön: az, amely a kölyök hazaszállítására, meg az, amely a nem kívánt, „helytelenül” illatozó idegen gyerek felfalására készítette. Világosan lehetett látni, micsoda gyötrelmek kínozzák szegényt. És Senta egyszerre összeomlott az érzelmi konfliktus súlya alatt: hátsó combjára rogyott a dingó előtt, orrát az ég felé nyújtotta, és vonítani kezdett.

Erre aztán magammal vittem nemcsak a dingót, hanem Senta kölykeit is, valamennyiüket beraktam egy jó szűk ládába, azt pedig beállítottam a konyhába, a tűzhely mellé. Tizenkét óra hosszat hagytam, hadd mászkáljanak egymás hegyén-hátán, hadd „szagosítsák be” alaposan egymást. Másnap reggel aztán, amikor visszavittem őket, a szuka eleinte ugyan mindegyikükre kissé kritikus szemmel nézett, és meglehetősen izgatottan viselkedett, de kisvártatva tervszerűen beszállította házikójába az egész társaságot, a dingót is, mégpedig saját kölykei között, tehát nem elsőként, de nem is utolsónak. Később azonban furcsa módon mégis felismerte benne a jöttmentet. Igaz, nem

taszította ki, és ugyanúgy szoptatta, mint a többieket, de egyszer olyan komolyan megharapta, hogy a kis dingó fülét a sebhely örökre elferdítette valamelyest.

Kár, hogy nem tud beszélni, hiszen ért minden szót

Tévedés volna azt hinni, hogy az ember háziállatai ostobábbak, mint a törzsalakok, amelyektől származnak. Igaz, érzékeik sokszor tompábbak, és nem egy finomabb ösztönük is visszafejlődött. De ez ugyanúgy érvényes az emberre is, és az ember nem e veszteségek *ellenére*, hanem pontosan ezek következtében magasabb rendű az állatnál. A meghatározottan, specifikusan emberi cselekvési szabadság létrejöttének nélkülözhetetlen előfeltétele volt az ösztönök leépülése, hiszen e merev pályák az állat viselkedésének jelentős részét meghatározzák. Bizonyos öröklött viselkedésformák felbomlása a háziállatoknál nem a belátáson alapuló viselkedés képességének csökkenését idézi elő, ellenkezőleg, ez a szabadság magasabb fokára emel. C. O. Whitman – az első, aki észrevette és tanulmányozta ezt a jelenséget – már 1898-ban ezt mondja: „Az ösztön ilyen hiányossága még nem azonos az intelligenciával, de ez az a tárt ajtó, amelyen át a nagy nevelő, a »Tapasztalat« szabad bejáráshoz jut, és véghezviszi az intellektus csodatetteit!”

Az ösztönös, fajspecifikusan öröklött viselkedésformákhoz tartoznak a kifejező mozgások és az általuk kiváltott szociális reakciók is. A társasan élő állatok, a csókák, nyári ludak és a kutyaféle ragadozók egymásnak szánt „mondanivalója” kizárólagosan e fogaskerékszerűen összekapcsolódó, öröklött akció- és reakciónormák síkján mozog. R. Schenkel a közelmúltban alapos vizsgálat alá vonta és elemezte a farkas kifejező mozdulatait, valamint azok jelentését. Mármost, ha azt a „jelzés-szótár”-t, amely a szociális érintkezés céljaira a farkas rendelkezésére áll, összevetjük a házikutyáéval, a dezintegrációnak, az elcsökevényesedésnek ugyanolyan jelenségeivel találkozunk itt is, mint annyi más, öröklött fajspecifikus

viselkedésformánál. Nem kívánom firtatni, hogy az illető kifejező mozgások vajon nem voltak-e már az aranysakálnál is kevésbé világosak és jellegzetesek, mint a farkasnál, annál is inkább, mivel az utóbbiak szociális struktúrája kétségtelenül sokkal fejlettebb. A lupusvérű kutyáknál, például a chow-chow-nál a vad farkasok valamennyi kifejezési formáját megtaláljuk, kivéve a fark mozgásával és helyzetével kifejezett jelzéseket: a chow-chow gyűrűsen kunkorodó farka efféle mozdulatokra egyszerűen fizikailag alkalmatlan. És a chow-chow mégis *örökl*i a farkasoktól a fark fajspecifikus kifejező mozgását! Az én keresztezett tenyészetem minden egyede, amely juhászkutya részről normális, „vadformájú” farkat örökölt, használja a farkas összes tipikus farkmozdulatát, pedig ezek a juhászkutyáknál és a canis aureus egyéb leszármazottainál *soha nem láthatók*.

Ami az öröklött kifejező mozdulatokat, az arcizmok és a testtartás mimikáját illeti, az én tenyészetemből származó kutyák jó néhány közelebb állt és áll a farkashoz, mint a többi európai kutya. De bár az utóbbiaknál gazdagabbak e téren, a farkashoz képest még ők is szegények. Az aureusvérű fajták szakértője és kedvelője ezt első hallásra talán paradoxnak véli, kivált, ha általában a kifejezőképességre gondol, és nem az *öröklöttre*, amiről én beszélek. Tudniillik éppen kifejezés területén érvényesül a legvilágosabban az említett elv, vagyis, hogy a merev, öröklött adottságok eltűnése nyitja meg az utat a „szabadon kitalált”, alkalmazkodóbb viselkedésformák

új lehetőségeinek. A chow-chow mimikája, a farkaséhoz hasonlóan, azokra a mozdulatokra korlátozódik, amelyekkel a vadforma egyedei közlik egymással érzelmeiket, például haragjukat, megalázkodásukat, örömeiket. Ezek a mozdulatok nem különösen szembeszökők, mivel a vad fajtára s hallatlanul kifinomult reagálására hangolódtak be. Az ember ilyen irányú megfigyelőképességét már réges-rég elveszítette, mert a megértetés durvább, de világosabb eszközével rendelkezik: a beszéddel. Nincs arra utalva, hogy fajtársának minden csekélyke hangulatváltozását úgyszólván „a szeméből olvassa ki”, hiszen az meg tudja *mondani*, mit akar. Ezért

hiszi a legtöbb ember, hogy a vadállatok kifejezőkészsége *szegényes*, márpedig ennek éppen az ellenkezője az igaz. Különösképpen a chow-chow-t vélik kiismerhetetlennek azok, akik aureuskutyák társaságához szoktak; valahogy így van az európai ember bizonyos kelet-ázsiai arcokkal is. De az iskolázott szem egy-egy farkas vagy chow-chow kevéssé mozgékony ábrázatáról ugyanannyit, ha ugyan nem többet olvashat ki, mint az aureuskutyák demonstratív érzelemnyilvánításaiból.

Ám az ilyen érzelemnyilvánítások mégis magasabb szellemi szintet jelentenek: messzemenően függetlenek mindentől, ami öröklött, ezeket az állat jórészt tanulás révén sajátította el, sőt maga találta ki! A kutya nem valamely merev ösztön készítésére fejezi ki szeretetét azzal, hogy fejét gazdája térdére fekteti. Éppen ebből következik, hogy ez a kifejezés csakugyan közelebbi rokonságban áll az emberi beszéddel, mint mindaz, amit a vadállatok „mondanak” egymásnak.

Még inkább megközelíti a beszédkészséget, ha az állat érzelmeinek kifejezésére a betanítás révén elsajátított mozgásformát alkalmaz. Szép példája ennek a pacsiadás. Ezt a tanult mozdulatot feltűnően sok kutya alkalmazza bizonyos szociális szituációban, nevezetesen olyankor, ha ki akarják engesztelni gazdájukat, különösen, ha „bocsánatot akarnak kérni”. Ki né látott volna már kutyát, amelyik rossz fát tett a tűzre, amint odaoldalog gazdájához, igyekszik szépen egyenesen hátsó lábára ülni, s közben hátracsapott füllel, végtelenül „alázatos képpel” görcsösen nyújtogatja a mancsát? Sőt láttam egyszer, hogy egy uszkár ezt a mozgásformát egy másik *kutyával* szemben alkalmazta, amelytől félt. Az ilyesmi persze ritka kivétel, hiszen ha hasonzorúval „beszélgetnek”, csupán a vadforma vele született mimikáját alkalmazzák még azok a kutyák is, amelyek a gazdájukkal való érintkezésben egész sereg egyénileg elsajátított kifejezési formát használnak. Elmondhatjuk, hogy a különböző kutyák szabad, tanult vagy „kitalált” érzelemnyilvánítási képessége egyenes arányban áll a vadforma faj specifikus mimikájának elcsökevényesedésével. Ebből a szempontból tehát a legjobban domesztikált kutyák viselkedése a legszabadabb és a legalkalmazkodóbb. Ez a megállapítás természetesen csak általánosságban érvényes, hiszen az egyed intelligenciája is igen nagy szerepet játszik. Bizonyos körülmények között egy különlegesen intelligens, de a vadformához közel álló kutya a közlés szebb és bonyolultabb eszközeit alakíthatja ki, mint egy mégoly ösztönmentes, de ostoba állat. Az ösztön hiánya csak ajtót nyit az intelligenciának, ám nem azonos vele.

Mindaz, amit itt elmondtam arról, hogy a kutya hogyan és mennyire képes közölni érzelmeit az emberrel, természetesen még fokozottabb mértékben érvényes az emberi kifejező mozdulatok és beszéd *megértésének* képességére. Bízást feltételezhetjük azokról a vadászokról, akik elsőként vettek fel szociális kapcsolatot félvad, helyesebben csaknem teljesen vad kutyákkal, hogy finomabban érzékelték az állatok kifejező mozgását, mint egy mai városi ember. Ez bizonyos fokig „szakmai képzettségükhöz” tartozott; egy kőkorszakbeli vadász, aki nem tudta ránézésre megállapítani, hogy a

barlangi medve mikor van veszedelmes és mikor békés hangulatban, bizonyára kontárnak számított. Ez a képesség az embernél nem ösztönös tudás, hanem tanulás eredménye; ilyesforma követelmény az is, amikor a kutyától megkívánjuk az emberi mimika, az emberi beszéd megértésének elsajátítását. Hisz az állatok öröklött módon csak a velük legközelebbi rokonságban levő fajták kifejező mozdulatait és hangjait értik, tapasztalatlan kutyák már a macskaféle ragadozók mimikájánál megakadnak. E tény ismeretében valóságos csoda, hogy a házikutyák mennyire bele tudják élni magukat az ember érzelmenyilvánításába. Ez a képességük kétségtelenül az évezredek domesztikáció során fokozódott jelentékenyen.

Bármennyire kedvelem is a lupuskutyákat általában, a chow-chow-t pedig különösen, semmi kételyem nincs afelől, hogy minden magasabb fokon domesztikált aureuskutya túltesz rajtuk abban a képességben, amellyel „megérti” gazdájának legelrejtettebb érzelmeit is. Titi nevű juhászsukám összes lupusvérű utódját messze felülmúlta e téren. Azonnal tudta például, kit tartok rokonszenvesnek és kit nem. Keresztezett tenyészetemben lehetőség szerint azokat a példányokat részesítettem előnyben, amelyek e kutya ilyen irányú érzékenységet örökölték. Stasi például a betegség legkisebb tünetét is észrevette rajtam; amellet nem csupán akkor aggodalmaskodott, ha kissé náthás voltam, vagy a fejem fájt, hanem olyankor is, amikor pusztán lelki okokból csüggedtem el. Együttérzését gyakorlatilag úgy fejezte ki, hogy nem futkározott virgoncan fel-alá, mint egyébként, inkább levertnek látszott, lépten-nyomon felsandított rám, miközben követett, és mihelyt megálltam, vállával térdemhez simult. Érdekes módon ugyanígy viselkedett, amikor egyszer egy picit becsíptem; sőt, annyira kétségbeesett „betegségem” miatt, hogy ez már egymagában is sikeresen kigyógyított volna az iszákosságból, mármint, ha valaha is hajlamos lettem volna rá.

Amennyiben a kutyaismeretségeimből leszűrt tapasztalatokat általánosítanom szabad, az említett képességek terén a joggal magasztalt uszkárt tenném az első helyre. Véleményem szerint közvetlenül utána a német juhászkutya, bizonyos pincsik és főként az óriás schnauzerek a „legokosabb” kutyák ilyen szempontból, de az én ízlésemhez képest ezek a fajták már túlságosan sokat veszítettek eredeti ragadozó természetükből. Éppen nem mindennapi „emberszerűségük” miatt hiányzik belőlük a természetesség vonzereje, ami az én vad farkasaimra annyira jellemző.

Minden kutya közül, valahányat csak ismertem, egy óriás schnauzer szuka érte el az emberi szavak megértésének legkiemelkedőbb rekordját.

Nagyon elterjedt tévedés az a nézet, hogy a kutyák egy-egy szó jelentését pusztán a hangsúlyból értik meg, az artikulációra süketek. Sarris, a tekintélyes állatpszichológus ezt maradéktalanul bebizonyította három juhászkutyán. Haris, Aris és Paris volt a három kan neve. Ha gazdájuk kiadta a parancsot: „Haris (Aris, Paris) menj a helyedre!” – mindig és tévedhetetlenül csak a megszólított állt fel, s ment búsan, ám engedelmesen a vackára. Bekövetkezett ez akkor is, ha a parancs a szomszéd szobából érkezett, tehát semmiféle nem

tudatos jeladásra nem nyílt lehetőség. Néha szinte úgy érzem, hogy egyik-másik okos és gazdjával bensőséges kapcsolatban élő kutya szóértése egész mondatokra kiterjed. Valahányszor így szóltam: „most el kell mennem”, Stasi is, Titi is azonmód talpra ugrott, még ha erős önfegyelemmel, minden különösebb hangsúly nélkül ejtettem is ki a mondatot; de használhattam én a négy szó bármelyikét valami más összefüggésben, a legcsekélyebb reakciót sem váltották ki.

A bizonyíthatóan és kifogástalanul értett emberi szavak leggazdagabb vokabuláriurnával a már említett schnauzer szuka, Affi rendelkezett, családi barátnőnk tulajdona, olyasvalakié, aki nagyon értett az állatokhoz, és feltétlenül szavahihető is volt. A vadászatért rajongó kutya félreérthetetlenül más és más módon reagált a következő szavakra :Katzi, Spatzi. Nazi és Eichkatzi.*

(*Cica, veréb, Náci és mókuska – németül igen hasonló hangzású szavak. – *A ford.*)

Affi gazdája tehát anélkül, hogy tudott volna Sarris tanulmányairól, meglepően analóg kísérleti rendszert talált ki. A „Katzi” szóra Affi hátán felborzolódott a szőr, s a kutya a *földön* keresett valamit, mégpedig olyan sajátos izgalomban, amely egyértelműen arra vallott, hogy *harcképes* vaddal számol. Verebekre csak kölyökkorában vadászott, később, amikor már rájött, hogy úgysem érheti el őket soha, csupán egy unott pillantást vetett utánuk, de a „Spatzi” szóra addig nézelődött, amíg fel nem fedezett egyet, ha történetesen volt a környéken egyáltalán veréb. A „Náci” szónak akkortájt még semmiféle politikai értelmet nem tulajdonítottak, de hagyományosan így hívták a hölgy mindenkori sündisznócskáját, amellyel Affi örökösen ellenséges viszonyban állt, személyesen viszont nem ismert soha. A „Náci” szóra tüstént odaloholt egy lombrakáshoz a kertben, ahol egy szabadon élő sün tanyázott, ott kezdett kotorni, és azon a sajátos, dühös módon kaffogni, ahogyan a kutyák általában megszokták ugatni ezt a gyűlölt, fájdalmasan szúrós, tüskés állatkát. És ez a semmivel össze nem téveszthető, vékony kaffogás szabályszerűen felcsattant akkor is, ha sünnnek nyoma sem volt! Az „Eichkatzi” kiáltásra Affi izgatottan felnézett, és ha hirtelenében egy mókust sem látott, egyik fától a másikhoz szaladt. (Mint sok rossz szaglász kutya, Affi is szemmel tájékozódott elsősorban, és sokkal jobban, sokkal messzebbre látott, mint fajtársainak zöme.) Az emberi kéz iránymutató mozdulatait is megértette, pedig ez kutyáknál ritka. Legalább kilenc személy nevét ismerte, és nyugodtan el lehetett küldeni bármelyikükhöz, elég volt megnevezni az illetőt, Affi soha nem tévedett.

És ha az állatpszichológusok laboratóriumban végzett kísérletei netán már hihetetlennek tűnnének, hadd mondjam meg, hogy a szobában élő kísérleti állatnak még csak nincs is annyi minőségileg különböző élménye, mint annak a kutyának, amelyik szabadon kísérheti gazdáját. Magától értetődő, hogy az állat sokkal nehezebben képes mesterségesen társítani bizonyos szavakat bizonyos, az ő szempontjából tökéletesen közömbös idomítási mutatókhoz, mint olyan egymástól eltérő, primeren izgató, jelentőségteljes zsákmányállatokhoz, amilyenek a macska, a madár, a sün és a mókus.

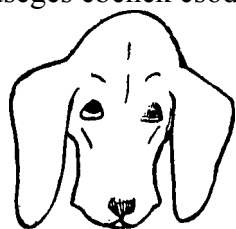
A laboratóriumokban valójában csak töredékesen merítik ki a szavak és megértésük magasabb rendű elsajátítási lehetőségét, kivált a kutya esetében, mégpedig, mert ott nincs kellő mennyiségű, nélkülözhetetlen inger, állatlélektani értelemben vett „valencia”. Nincs az a kutyatulajdonos, aki ne ismerné a következő folyamatot, amely annyira bonyolult, hogy laboratóriumi körülmények között létrehozni egyszerűen lehetetlen. A kutya gazdája teljesen hangsúlytalanul, anélkül, hogy kiejtené az állat nevét, sőt még a „kutya” szót is mellőzve, így szól: „Nem is tudom, vigyem-e magammal ?” És a kutya már ott áll előtte, izgatottan, mert tudja, hogy most hosszabb, sőt tán szórakoztató sétára van kilátás. De ha a gazda, mondjuk, így szólott volna: „No, most már igazán muszáj egy kicsit levinnem”, az állat csak unottan, minden örömyilvánítás nélkül tápáskodik fel. Ha a gazda habozni kezd: „Á, talán mégsem viszem magammal”, a várakozásteljesen hegyezett fül búsan lekonyul, de a kutya még változatlan könnyörgéssel szegezi szemét urára. Ha pedig a gazda véglegesen és határozottan kijelenti: „Itthon hagyom”, a kutya sértődötten elfordul, és visszakotródik a helyére. Gondoljuk csak végig, milyen bonyolult kísérletsorozat, micsoda vesződéses előidomítás szükséges az analóg viselkedés mesterséges reprodukálásához, bármennyire egyszerű és megszokott is ez a gazda és a kutya természetes együttélésében!

Sajnos, soha nem állt módomban igazán összebarátkoznom nagy emberszabású majmokkal, de legjobb tudomásom szerint egyetlen hivatásos kutatójuknak sem sikerült még az állatcsoport valamelyik egyedével olyan szoros, személyes és baráti viszonyt létesítenie, amilyen kutya és gazdája között mindennapos. Pedig elvileg ez talán nem is volna lehetetlen, legalábbis az állat életének első éveiben, mivel később, amikor ivaréretté válik, sajnos, már veszélyesebb, semhogy szabadon lehetne tartani. Ha az állat legmagasabb rendű szellemi teljesítményeit helyesen akarjuk megítélni, annak nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy mélyreható, kölcsönös szereteten alapuló, szoros kapcsolat fűzze a lehetőleg bírálni képes, tudományos tapasztalatokkal rendelkező emberhez. Bizonyára elhamarkodottság volna az említett teljesítmények vonatkozásában a kutyát az emberszabású majommal összevetni. Mégis meg mernék kockáztatni egy jóslatot: én hiszek abban, hogy az emberi beszéd megértése terén a kutyák vannak fölényben, bármennyire túlszárnyalják is őket az emberszabású majmok más értelmi teljesítményekben. Bizonyos szempontból a kutya a legokosabb majomnál is *hasonlóbb az emberhez*; nevezetesen abban, hogy akárcsak az ember, a kutya is domesztikált lény, és akárcsak az ember, a kutya is a domesztikációnak köszönheti két döntő tulajdonságát: először is azt, hogy kiszabadult az *ösztönös viselkedés merev pályáiról*, s ezzel, mint az ember előtt, előtte is a cselekvés új lehetőségei tárulnak fel; és másodsor azt, hogy *tartósan fiatal* marad, ami nála az állandó szeretetigény gyökere, az embernél pedig azt a vonást örzi meg, hogy ifjonti nyíltsággal tud a világ felé fordulni, s így bármily nagy kort ér is meg, mindig újjá- és újjászületik.

Elkötelezettség

Volt egyszer egy csodálatos könyvecském, teli bolondosnál bolondosabb humoreszkekkel. *Snowshoe Al's Bedtime Stories* volt a címe, s az eszeveszett, bődületes badarságok álarca mögött az a bizonyos éles, kissé kegyetlen, az amerikai humort sajátosan jellemző szatíra rejtőzött, amely sok európai számára nem is egykönnyen érthető. Az egyik históriában „Snowshoe-Al” romantikus-ézelgősen elregéli legjobb barátjának hőstetteit. Hihetetlen vakmerőség, mérhetetlen férfiasság, tökéletes önzetlenség bizonyítékai követik egymást végtelen sorozatban – s eredményezik ily módon a vadnyugati romantika mulatságos persziflázsát – a csúcsponton azokkal a jelenetekkel, amelyekben a hős szívszaggató módon megmenti társa életét a farkasoktól, szürkemedvéktől, éhhaláltól, fagy haláltól és ehhez hasonló veszedelmektől. A történet végül ezzel a kurta mondattal fejeződik be: „De mind eközben úgy elfagyott a két lába, hogy sajna, kénytelen voltam agyonlőni.”

Meglehetősen gyakran jut eszembe ez a história, főként, ha valaki hűséges ebének csodás

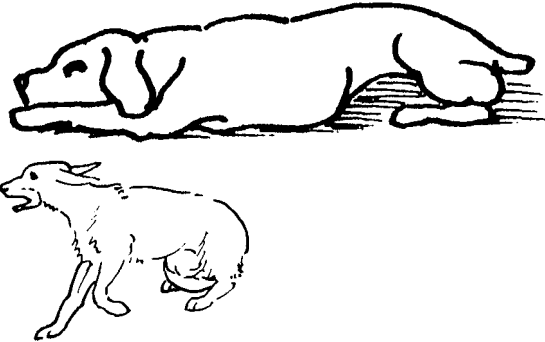

tulajdonságairól és tetteiről áradozik. Mert arra a kérdésre, hogy ott van-e még az illetőnél az a derék állat, túlságosan is sűrűn kapom a választ: „Már nincsen, el kellett ajándékoznom, mert más városba költöztem... kisebb lakásba hurcolkodtam... olyan állást kaptam, hogy nehezemre esett kutyát tartani...” És ami a legmeghökkenőbb: sok, erkölcsi szempontból egyébként feddhetetlen ember szemlátomást a leghalványabb szégyent sem érzi, amikor bevallja ezt. Egyszerűen nincs érzékük ahhoz, hogy belássák, mily kevésbé különbözik magatartásuk a humoreszkekben kipellengérezettől. Hiába, az állatnak *nincsenek jogai*, nem csupán a törvény betűi szerint, de így érzi a legtöbb ember is..

Pedig a kutya hűsége értékes ajándék, és semmivel sem ró kisebb kötelezettségeket elfogadójára, mint egy ember barátsága. A hűséges kutyával kötött szövetség ugyanúgy „örök”, amennyire csak élőlények kapcsolata e földön örök lehet egyáltalán. Nem ártana, ha fontolóra venné ezt mindenki, aki kutyát szándékozik tartani. Ámbár igaz, megtörténhet, hogy egy kutya hűséget esküszik olyasvalakinek, aki erre nem is számított. Én például egy síkiránduláson keveredtem ismeretségbe egy Hirschmann nevezetű hannoveri vérebbel. Akkortájt körülbelül egyéves lehetett, tipikusan gazda nélküli kutya. Tulajdonosa, a főerdész borzasztóan szerette a maga szálkás szőrű

vizsláját, és vajmi kevésbé rokonszenvezett a vadászatra talán csakugyan nem különösebben alkalmas bumfordi surmóval. Hirschmann rendkívül lágy természetű, szenzitív jószág volt, urának kezétől némelyest félt is, mely körülmény nem vetett túlságosan jó fényt az erdész nevelői képességeire. Másrészt viszont nem éppen az állat kiváló jellemének ismervét fedeztem fel abban, hogy bár alig két napja tartózkodtunk ott, már elkísért bennünket egy hosszabb sítúrára. Afféle „hízkelkedőnek” véltem, bevallom, nagyon igaztalanul, hiszen igen hamar kiderült, hogy nem *minket*, hanem *engem* követett. Amikor egyik reggel ajtóm előtt szundikálva találtam, igyekeztem is tartózkodóbban viselkedni, mert már sejtettem, hogy itt egy nagy-nagy kutyaszerelem van kibontakozóban.

De elkéstem: a hűségeskü megtörtént. Elutazásunkkor nyilvánvalóvá lett a tragédia. Mikor be akartam fogni Hirschmannt, meggátolandó, hogy ismét utánunk eredjen, megtagadta az engedelmességet. Behúzott farokkal, izgalmában remegve állt, biztos távolságban tőlünk, és borostyánszínű szeme világosan elárulta: „Bármit megparancsolhatsz nekem, csak azt nem, hogy elhagyjalak!”

Beadtam a derekam. „Főerdész úr, mibe kerül a kutya ?” A főerdész, lévén Hirschmann magatartása az ő szempontjából a dezertálással egyenértékű, egy pillanatnyi töprengés nélkül rávágta: „Tíz schilling.” Úgy csattant ez, mint egy szidalom, egyébként annak is szánták. Mielőtt az erdész észbe kaphatott volna, már a markában volt a pénz, és a három pár síléc meg a két pár kutyamancs surrogva indult tovább.

Tudtam, hogy Hirschmann követni fog, de feltételeztem, tévesen, hogy eleinte messze mögöttünk fog sündörögni, rossz lelkiismerettel, elfogódottan, és abban a hiszemben, hogy voltaképpen tilosat művel. De egészen másként történt: a súlyos kan úgy vágódott nekem, mint egy ágyúgolyó, csípőcsontom nagyot csattant az út jegén, végtére is síelés közben vajmi csekély az ember ellenálló ereje egy oldalról ráugró, jókora kutyával szemben. Hirschmann azonban örömtáncot lejtett kinyúlt tetemem fölött. Határozottan lebecsültem képességeit, ami a helyzetek felismerését illette.

Mindig nagyon komolyan vettem a kutyák irántam való hűségéből fakadó kötelezettségeimet, és büszke vagyok arra, hogy egyszer egy kutya megmentése során magam is súlyos életveszélybe kerültem, amikor huszonnyolc fokos hidegben a Dunába ugrottam, bár nem éppen önszántamból. Bingo nevű juhászkutyám a parti jég peremén szaladgált, megcsúszott, és beleesett a vízbe. Mivel körmével nem tudott a jég szélén megkapaszkodni, nem sikerült kikecmeregnie.

Tapasztalatom szerint a kutyák meglepően hamar kimerülnek, ha túlságosan meredek parton próbálnak kimászni a vízből. Úszóhelyzetük igen kedvezőtlen, egyre függőlegesebben merülnek a vízbe, és gyorsan bele is fulladhatnak. Ezért sebesen néhány métert futottam lefelé, hogy a sodródó kutya elé vágjak, lefeküdtem a parton, és hogy súlyom lehetőleg elosztódjék, hasmánt kúsztam ki a jég szélére. Mikor a kutya kéznyújtásnyira került tőlem, elkaptam a nyakánál, és egy jó rántással felhúztam magam mellé. Csakhogy a jég kettőnk súlya alatt beszakadt, én pedig nesztelenül siklottam, fejest a vízbe. A kutya, velem ellentétben, fejjel állt a part felé, és sikerült valamivel szilárdabb jégre vergődnie, így hát megfordult a helyzet: Bingo rohant izgatottan, nyüsztítve, mindent értő aggodalommal a jég szélén, és én sodródtam a folyóban. De mivel az emberi kéz a körmös kutyamancsnál lényegesen ügyesebben képes még akár síkos felületeken is megkapaszkodni, a magam erejéből sikerült elkerülnöm végzetemet: lábammal talajt értem, lendületet vettem, és felsőtestemet feltornáztam a jég szélére...

Két ember barátságának morális mértékét bátran ítélni meg aszerint, hogy melyikük hajlandó nagyobb áldozatot hozni anélkül, hogy ellenszolgáltatásra számítana érte. Nietzsche írta ezeket a szép szavakat, akinél – nem úgy, mint az emberek többségénél – a bestialitás álarca csupán a valódi jóságot takarja: „Arra törekedj, hogy mindig te szeress *jobban*, hogy soha ne te légy a második!” Emberekkel szemben bizonyos körülmények között olykor sikerült teljesítenem ezt a parancsot, hűséges kutyámmal kötött barátságomban viszont mindig a „második” vagyok. Milyen különös, szinte páratlan szociális kapcsolat! Végiggondolták-e vajon már egyszer, milyen csodálatos ez? Az ember, az észlény, a maga felsőbbrendű, felelősségteljes erkölcsiségével, az ember, akinek legszebb, legnemesebb hitvallása a felebaráti szeretet, az ember, lám, éppen a legtisztább felebaráti szeretet képességében marad el – egy *ragadozó állat* mögött! Tudom én jól, mit beszélek, és abban is biztos vagyok, hogy semmiképpen sem esem ezzel a már többször említett érzelgős antropomorfizálás bűnébe. Mégpedig azért, mert még a legnemesebb emberszeretet forrása sem az értelem meg a specifikusan emberi, ésszerű morál, nem, az emberszeretet sokkal mélyebb, sokkal ősbibb, tisztán érzelmi, vagyis, ami ezzel mindig egyet jelent, ösztönjellelű rétegekből fakad. A legmakulátlanabb, legönzertlenebb morális magatartásnak sem érezzük semmilyen értékét, ha nem innen, hanem csupán szokokból ered. „Mert másik szívhez soha el nem érsz, ha nem szívedtől indulsz magad is!” És a szív, az ember szíve mindmáig ugyanolyan, amilyen a magasabb rendű, társasan élő állatoké, még ha elméjének s ezzel egyetemben ésszerű erkölcsiségének eredményei csillagmagasságokkal múlják is fölül a legfelsőbb rendű állatokat.

Az a hétköznapi tény, hogy a kutyám jobban szeret engem, mint én őt, egyszerűen letagadhatatlan, és engem mindig bizonyos szégyennel tölt el. A kutya bármikor kész életét áldozni értem. Ha engem történetesen egy oroszlán vagy tigris fenyeget, Ali, Bully, Titi, Stasi és a többiek, ahányan csak voltak, pillanatnyi tétovázás nélkül felvették

volna a kilátástalan harcot, hogy meghosszabbítsák az életemet. Hát én?

Kánikula*

Nekem ugyan mindegy, hogy a görögökhöz vagy a Sírushoz fűződik-e a kánikula elnevezés eredete, mindenesetre szó szerint értelmezem.*

(* A csillagképek nevei görög és római eredetűek. A Sirius latin neve Canis Maior »Nagy Kutya«. Van egy Canis Minor »Caniculus, Kis Kutya« nevű csillagkép is.)

Mert amikor már „torkig vagyok” a szellemi munkával, amikor a sok bölcsesség meg az udvariaskodás már méterhosszan lóg ki a könyökömből, amikor egy írógép láttán azonnal és ellenállhatatlanul előnt az undor – mely tünetek rendszerint a nyári szemeszter vége táján szoktak fellépni nálam –, akkor bizony kutyául érzem magam, helyesebben „állatian”. Faképnél is hagyom sürgősen az embereket, és felkeresem az állatokat, mégpedig azért, mert nem is ismerek olyan embert, aki szellemileg elég lusta volna ahhoz, hogy ebben a hangulatban elviseljem jelenlétét. Én ugyanis azzal a felbecsülhetetlen értékű adottsággal rendelkezem, hogy ha amúgy istenigazából jól érzem magam, minden magasabb rendű gondolkodási folyamatot tökéletesen ki tudok kapcsolni magamból, és ez egyszerűen nélkülözhetetlen előfeltétele annak, hogy csakugyan olyan jól éljem

világom, mint Goethe közmondásos ötszáz disznaja. Ha egy forró nyári napon átúszom a Dunán, s aztán, akár a krokodil, elheverek az iszapban a nagy folyó valamelyik álmatag holtága mentén, mélyen benn a füves, nedves parton, olyan őstermészetes tájon, ahol halvány jele sincs az emberi civilizáció létének – ilyenkor sikerül néha

véghezvinnem a csodát, amelyet a legnagyobb keleti bölcsek mint végső célt tűznek ki maguk elé: anélkül, hogy elaludnék, eszméletem feloldódik a természetben, az idő megáll, nem jelent többé semmit; és amikor leszáll a nap, és az alkonyi hűvösség hazatérésre int, nem tudom, másodpercek vagy évek szálltak-e tova. Ez az animális nirvána ellensúlyozza a legtökéletesebben a szellemi munkát, igazi balsam az agyonhajsolt, modern ember lelkének számtalan sebére.

A legkönnyebben úgy sikerül bejutnom e gyógyulást jelentő, ember előtti Paradicsomba, ha útitársat viszek magammal, egy lényt, amely jog szerint még ott honos – egy kutyát. Nekem tehát, olyan kutya kell, amely hűségesen kísér, szemre is vadállathoz hasonlít, vagyis nem teszi tönkre a vad tájat civilizált külseje...

Tegnap már pirkadatkor olyan meleg volt, hogy a munka – a szellemi munka – reménytelennek látszott, azaz amolyan igazi, istenáldotta dunai napra virradtunk.

Merítőhálóval, szállítókannával felfegyverkezve lépek ki szobámból, mert minden dunai kirándulásomról élő táplálékot hozok haza este halaimnak. A felszerelés csalhatatlanul jelzi Susinak, hogy az ő napja int, egy boldog kutyanap. Susi a maga részéről abban a szilárd meggyőződésben él, hogy én csak az ő kedvéért vállalkozom az efféle dunai expedíciókra, és voltaképpen nem is téved túlságosan. Tudja, nemcsak hogy *szabad* velem jönnie, hanem nagyon fontos számomra a társasága. Óvatosság kedvéért mégis a lábam közt tolakszik ki a kapun, nehogy véletlenül is itthon hagyjam. Aztán zászlósan felemelt, bozontos farkkal elébem vág, és táncoló, hangsúlyozottan ruganyos léptekkel üget végig a főutcán, végtére is meg kell mutatnia a falu minden kutyájának, hogy akkor sem gyullad be tőlük, ha II. Wolf nincs a közelben. A főtéren flörtöl egy kicsit a vegyeskereskedő észveszejtően ronda korcskutyájával (remélem, soha nem kerül a kezébe ez a könyv, úgy értem, a szatócsnak). II. Wolf legmélyebb felháborodására ugyanis Susi mértéktelenül rajong ezért a foltos keverékért, de ma neki sem ér rá, és amikor a korcs játszani hívja, Susi összeráncolt orral villantja ki vakítóan fehér fogsorát, majd továbbtrappol, hogy különféle ellenségeit, a különféle kerítések mögött, az előírásnak megfelelően megmorogja.

A főutóra még árnyék borul, kemény talaja hideg meztelen talpam alatt, de a vasúti felüljárón túl a dülőút sűrű homokja már jóleső melegen nyomul lábujjaim közé. Az előttem poroszkáló szuka lábnyomai fölött felhőcskékbe verődik a por a mozdulatlan levegőben. Tücskök, kabócák ciripelnek – máris! – a közeli berekben arany-málinkó és poszáta énekel – hál'istennek, hogy *még* énekelnek, hogy *még* fiatal a nyár.

Az út frissen kaszált réten vezet át, Susi letér az ösvényről, lévén ez a híres egérmező. Már nem poroszkál, hanem furán, peckes lábbal oson, fejét magasra emeli, arckifejezése hallatlan feszültséget árul el, farkát mélyen leeresztve egyenesen nyújtja hátra. Pontosan olyan most, mint egy túl kövérre sikeredett kékróka.

Egyszerre csak meredek parabolapályát ír le: majdnem egy méter magasán legalább két métert röptül előre. Mereven előrenyújtott, szorosan összezárt mellső lábaira huppan le, és villámgyorsan

többször is oda harap, ahol mancsa a kurta fűvet érinti. Hangos szuszogással fúrja be hegyes orrát a földbe, aztán felemeli a fejét, majd farkcsóválva, zavart mosollyal felém néz: az eger elillant! Nincs ember, aki bebeszélhetné nekem, hogy Susi nem „röstelkedik” bizonyos mértékben, ha nagy egerészugrása félresikerült, és hogy nem büszke, valahányszor nyakoncsípi az egeret.

A következő négy ugrás is célt téveszt. Hiába no, a mezei egerek elképzelhetetlenül gyorsak és ügyesek. De most – Susi mint a pattanó gumilabda röppen a levegőbe, és amikor mancsa ismét földet ér,

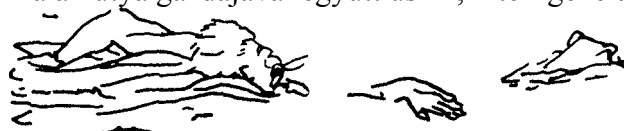
vékony, éles visítás csattan fel. A szuka odaharap, lendületes, rázó mozdulattal elhajtja, amit a szájában tart, nagy ívben röpül odébb egy apró, szürke test, és mögötte Susi, még magasabban; aztán erősen felhúzott ajakkal, csak metszőfogaival többször is odakap a fűben ficánkoló, sivalkodó valamihez. Utána felém fordul, és megmutatja nekem a foga közt szorongatott jókora kövér mezei pockot, bár az közben egy kissé kiment már a formájából. Körülcodálom Susit, ahogy járja, és kijelentem neki, miszerint ő egy roppantul vad és félelemgerjesztő állat, le a kalappal előtte. Az egeret rémesen sajnálom, de hát nem ismertem személyesen. Susi ellenben közeli barátném, és egyenesen kötelességem örvendezni győzelmeinek. Lelkiismeretemet mindenestre megnyugtítja, hogy Susi felfalja az egeret, ami az egyetlen lehetséges jogcím a gyilkolásra. Metszőfogával alaktalan, de önmagában még összefüggő képződménnyé marcangolja, aztán mélyen a szájába veszi a zsákmányt, rágófogaival felaprítja, és lenyeli. Ezzel átmenetileg meg is elégeli az egérvadászatot, és javasolja, hogy menjünk tovább.

Elérkezünk a folyóhoz, ahol levetkőzöm, és elrejttem a zsákot, a kannát meg a ruhámat. Aztán megyünk tovább, víznek fel, a régi „vontatóúton”, vagyis azon az ösvényen, amelyet a lovaknak vágta hajdanában, amikor a hajókat az árral szemben még vontatni kellett. Az út, amelyet egy keskeny sáv kivételével ma már burjánzó növények lepnek el, most a kanadai aranyvessző (Solidago) csalánnal, szederbokrokkal kellemetlenül tarkított, sűrű dzsungelén vezet át, s az embernek mindkét karjára szüksége van, hogy a csípős, szúrós növényzetet lehetőleg minél távolabb tartsa magától.

A vadonban elviselhetetlenül párás a hőség, Susi lihegve üget szorosan mögöttem, nem érdekli a sűrű bozót vadászati csábereje sem. Végül is megérkezünk oda, ahonnan át akarom úszni a folyót. Alacsony vízállásnál széles, világos homokzátony nyúlik be itt mélyen a Dunába. S míg én amúgy meztéláb éppen csak totyogok a szúrós, durva kavicsokon, Susi boldogan rohan előre a vízhez, szügyig belemegy, majd le is fekszik benne úgy, hogy csak vastag feje mered a hullámok fölé, aprócska kocka a hatalmas víz felszínén.

Amikor én is belemegyek a vízbe, Susi szorosan mögém zárkózik, és halkán nyüszítve jön utánam. Még soha nem úszta át a folyót, és szélességétől kicsit megijed. Néhány megnyugtató szót vetek feléje, és továbbgázolok; ő már úszni kénytelen, ahol nekem alig ér térdig a víz, erősen el is kapja a sodrás. Hogy megtakarítsak neki valamennyi fáradságot, magam is tempózni kezdek. És mivel a víz engem is ugyanúgy sodor lefelé, Susi szemlátomást megnyugszik, és most már rendesen, hűségesen halad mellettem.

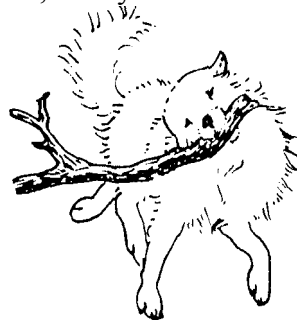
Ha a kutya gazdájával együtt úszik, intelligenciájának bizonyos

próbát kell kiállnia. Tudniillik a vízben az ember nem áll függőlegesen, ami a kutyák szempontjából teljesen szokatlan; sokan soha nem is képesek felfogni ezt. Következésképpen iparkodnak minél szorosabban a vízből kilátszó fej mögött maradni, s ezen igyekezetükben cudarul összekarmolásszák gazdájuk hátát a víz alatt kapálózó mellső lábukkal. Susi ellenben tüstént felfogja, hogy az ember testének helyzete a vízben egészen más, és gondot fordít arra, hogy hátulról ne közelítsen meg túlságosan.

Most, mivel a folyó szélessége kicsit megriasztotta, igyekszik ugyan minél közelebb lenni hozzám, de mellettem úszik, oldalt. Sőt egyszer úgy elhatalmasodik rajta a riadt izgalom, hogy felágaskodik a vízben, és hátrapislog a partra, ahonnan elindultunk. Már attól félek, hogy visszafordul, de megint megnyugszik.

Kisvártatva azonban újabb kellemetlenség ér: derék Susim annyira nyugtalan, és annyira szeretné lehetőleg minél gyorsabban a háta mögött tudni ezt az irdatlanul széles vizet, hogy olyan tempóban kezd úszni, amelyet én hosszabb ideig nemigen állok.

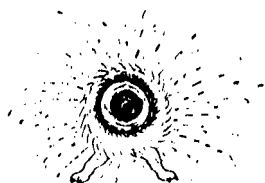

Szuszogva igyekszem lépést tartani vele, de megelőz, és egyre távolabb kerül tőlem. Nekem ugyan mindegy volna, ha jóval előttem érne is át, de ezt meg ő nem akarja, tehát amikor néhány méterrel elébem vág, megfordul, és visszaúszik hozzám. Ám így megint a hazai partot látja, vagyis fennáll a veszély, hogy oda kívánczik. Hiszen a megriadt állat számára a hazafelé vezető irány sokkalta vonzóbb minden másnál. A kutyáknak általában amúgy is nehezükre esik úzás közben irányt változtatni, így hát örülök, amikor sikerül rávennem Susit arra, hogy forduljon vissza.

Minden erőmmel iparkodom a nyomában maradni, legalább annyira, hogy kiáltásaimmal a kívánt irányban tarthassam,

valahányszor hátra szándékozik fordulni. És hogy a vezényszavakat egyáltalán *megérti*, sőt az, hogy engedelmeskedik is, újabb bizonyítéka átlagon felüli intelligenciájának.

Egy zátonyon, amely meredekebben lejt, mint amelyikről elindultunk, partot érünk, Susi jó néhány méterrel előttem. Amint kilép a vízből, látom, hogy az első pár lépést észrevehetően inogva teszi meg a szárazföldön. Ezt az apró, a hosszabb úszást követő,

pillanatok alatt elmúló egyensúlyzavart személyes tapasztalatomból is jól ismerem, sok kiváló úszó is megerősítette megfigyelésemet, bár ésszerű, fiziológiai magyarázatát máig sem leltem meg. Annyi bizonyos, hogy a jelenségnek semmi köze sincs a kimerültséghez, ezt egyébként Susi is azonnal bizonyítja: boldog megkönnyebbülésében, hogy szerencsésen befejezte az utálatos átkelést, örömmámor fogja el, „rohángálhatnékja” támad, szorosan hurkolt nyolcasokban száguldozik körülöttem, majd odacipel elém egy vastag ágat, és felszólít, hogy dobjam el, mert apportírozni szeretne, én pedig szíves örömet teljesítem is kérését.

Mikor ebből a játékból már elege van, iszonyú sebességgel tovavágtat, és egy barázdabilletet vesz üzöbe, amely a parton üldögél vagy ötven méterre tőlünk. Susi természetesen tudja, hogy a madarat nem képes megfogni, de azt is tudja, hogy a barázdabilletetők rendszerint csak valamelyest odébb röpülnek a part hosszában, és ha néhány tucat méter előnyhöz jutnak, ismét letelepednek, így hát remekül használható előfutók egy kis vadászhajszához.

Örülök, hogy kis barátnőm ilyen jókedvű, hiszen azt szeretném, hogy újra meg újra elkísérjen majd vízi kirándulásaimon. De most tőlem telhetően meg kell jutalmaznom, amiért életében először átúsztta a Dunát. Ezt pedig úgy tehetem a leghatásosabban, ha hosszú sétára indulok vele a parti erdők szűzi vadonában.

Először a folyó mentén ballagunk felfelé, aztán egy oldalág medrét követjük, amelynek alsó szakaszán nyugodt, mély és tiszta a víz, de felsőbb folyásánál egyre sekélyebb, egyre gyéribben sorjázó tocsogók láncolatára szakadozik.

A Duna holtágai néhol furcsán trópusiak: a szabályozatlan part meredeken, szinte függőlegesen törik meg, szegélyén mindenütt a tipikus „galériaerdők”, magas fűzfák, nyárfák, tölgyek, közöttük a dúsan burjánzó erdei iszalag a liánokra emlékeztet, a táj jellegzetes madarai, az arany-málinkó meg a jégmadár olyan madárcsoportok képviselői, amelyeknek többi fajtája túlnyomórészt a trópusok lakója, s a vízben mocsárvegetáció tenyészik. Trópusi a csodálatos táj fölött honoló párák hősége is, amelyet csupán egy pucér ember tud méltósággal elviselni, és végezetül ne hallgassuk el, hogy a dalos

szúnyogok, maláriaszúnyogok, bögyök hada is jócskán fokozza a trópusi hatás, kevésbé örvendetes részét.

A holtágot kétfelől szegélyező, széles iszapsáv gipszhez hasonlatosan őrzi a következő áradásig a környék legkülönbözőbb lakóinak nyomait. Ki merte azt állítani, hogy errefelé nincsenek már szarvasok? A nyomok alapján ezekben az erdőkben még sok erős szarvas él, még ha nászidőben nem is hallani bögsüket, de hát nyilván rejtőzni igyekeznek a tömérdek veszedelem és nyugtalanság után, hiszen ez a környék csúnyán megszenvedte az utolsó háborút, különösen a vége felé. Őzek, rókák, pézsmapocok, kisebb rágsálók, billegető cankók, réti cankók, kis lilék megszámlálhatatlan serege cifrázza ki kacskaringós nyomaival az iszapot. És ha ezek a nyomok már az én szememnek is érdekesnél érdekesebb történeteket mesélnek, mi mindent mesélhetnek kis szukám *orrának!* Susi szagorgiákban tobzódik, amilyenekről nekünk, szegény rossz orrúaknak még halvány elképzeléseink sincsenek. A szarvasok, őzek nyoma nem érdekli Susit, nem vadászik lelkesen nagyobb vadakra, alighanem azért, mert fülig betölti az egerészés szenvedélye.

Hanem a pézsmapocok nyoma már valami egészen más. Izgatottan surranva, leszegett orral, ferdén feltartott farokkal követi, míg rá nem bukkan egy odú bejáratára, amely a szokatlanul alacsony vízállás miatt a vízszint fölött fekszik, és nem alatta, mint egyébként. Susi, amilyen mélyen csak bírja, bedugja fejét a lyukba, és mohón szívja magába a vad nyilvánvalóan tébolyító szagát. Sőt – noha ez teljesen reménytelen – megpróbálja kiásní az építményt, én pedig hagyom, hadd iparkodjék, belehasalok a tenyérmagas, langyos vízbe, süttetem a hátamat a nappal, hiszen nincs semmi sürgős dolgom. Susi végül felém fordítja homokkal borított pofácskáját, farkát csóválja, lihegve odajön hozzám, mélyet sóhajt, és mellém fekszik a vízbe.

Így heverészünk csaknem egy óra hosszat, aztán Susi feltápáskodik, és „kér”, hogy menjünk tovább.

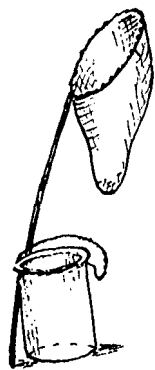
Bandukolunk felfelé a holtág egyre szárazabb medre mentén, s amint befordulunk az egyik kanyarnál, és szabad kilátásunk nyílik egy újabb tócsára, óriási élmény éri Susit: a tocsogó partján tökéletesen gyanútlanul – mivel a szél felénk fúj – egy hatalmas pézsmapocok üldögél, Susi legmerészebb álmainak netovábbja, egy elképzelhetetlenül, hihetetlenül nagy egér, az egériszten! Susi kővé dermed, én is. Aztán Susi lassan, mint egy kaméleon, egyik lábát másik elé rakosgatva, óvatosan lopkodni kezd a pézsmapocok felé. Elképesztően messzire jut el, csaknem félútig. Vérfagyasztóan izgalmas a helyzet, mert komoly reményünk van, hogy a megriasztott pézsmapocok esetleg beleugrik a tocsogóba, amely mélyen besüppedt a meder kavicsos fenekébe, és nincs kijárata. A fészek bizonyára itt is több méterre van a víztől, valahol a normális vízállás szintje körül.

De úgy látszik, lebecsültem a nagy rágcsló intelligenciáját. Váratlanul meglátja ugyanis a kutyát, és mint a villám illan el az iszapon, partnak fel, Susi meg akár egy rakéta, utána, mégpedig nagyon bölcsen nem egyenesen feléje, hanem abba az irányba, ahonnan elvághatja az útját. S közben az izzó szenvedély olyan hangját hallatja, amelyet kutyától jóformán soha nem hallottam még. Bár ami azt illeti, ha nem kiált, hanem a futásra fordítja egész erejét, zsákmányul ejtheti a pockot, hiszen az üldözött alig fél méterre tőle tűnt el az odvában. Susi sóvárogva szimatol a bejáratnál, majd csalódottan elfordul, és odajön hozzám a vízbe. Mindketten érezzük, hogy több ilyen jelentős csúcspontot már nem hoz nekünk ez a nap.

Dalol az aranymálkó, a békák vartyognak, s az óriás szitakötők üvegszerű szárnya szárazon zizzen, miközben a bögölyökre vadásznak, amelyek viszont bennünket nem hagynak élni – bárcsak kapnának el közülük minél többet! Így heverészünk egész délután, hol a vízben, hol mellette, és végre sikerül állatabbnak lennem az állatnál, de legalábbis lustábbnak a kutyámnál, lustának, mint egy krokodil.

Ám Susi lassacskán mégiscsak megunja ezt. Jobb ötlet híján békákra kezd vadászni, amelyek hosszú mozdulatlanságunktól vérszemet kaptak, és ott nyüzsögnek körülöttünk. Susi a legközelebbi béka felé settenkedik, végül megpróbálja a nagy egerészugrással elejteni. Lehet, hogy mellső lábával el is találja, de mivel a víznek nincs szilárd ellenállása, a békának hajszála sem görbül, épségben bukik alá. Susi kirázza a vizet a szeméből, és körülnéz, hogy hová az ördögbe tűnhetett az a béka. Hirtelen megpillantja – vagy legalábbis azt hiszi –, mert a tocsogó közepe táján kimeredő vízimentá hajtása a kutya rossz szemében csakugyan nem tér el nagyon egy mozdulatlanul rostokoló békától. Susi félrehajtott fejjel előbb jobbról, aztán balról szemügyre veszi a micsodát, lassan, egészen lassan begyalogol a vízbe, odaúszik a növényhez, beleharap, majd tört szívvel visszarendít rám, hogy vajon kinevetem-e baklövése miatt, aztán kiúszik a partra, és mellém heveredik. Odaszólok neki: „No, menjünk haza?” Mire azonmód talpra ugrik, és minden rendelkezésére álló kifejezési eszközzel tudatja helyeslését. Utat vágunk a dzsungelben, és jóval Altenberg fölött ereszkedünk a folyóba. Susi félelme nyomtalanul elpárolgott. Nyugodtan, lassan úszik mellettem lefelé, viteti magát a vízzel.

Szinte közvetlenül annál a pontnál kötünk ki, ahol a ruhámat, a hálót meg a szállítókanát hagytam. Sebtében bőséges vacsorát gyűjtök be a szomszédos tocsogóból a halaimnak, aztán a leszálló alkonyatban mély elégedettséggel indulunk hazafelé, ugyanazon az úton, amerre jöttünk. Az egermezőn Susi nagy eredményeket ér el: gyors egymásutánban három kövér mezei egeret fog, s így megvizsgaszalódhat a pénzmapocok meg a békavadászat balsikeréért.

Az állat és a lelkiismeret

A vadállat minden egyes ösztönszerű cselekvése eleve olyan jellegű, hogy végső eredményében feltétlenül az illető egyed és faj javát szolgálja. A vadállat életében nincs összeütközés a természetes hajlam és a „kell” között, minden belső inger „jó”. Ezt a paradicsomi összhangot az ember elveszítette. A specifikusan emberi teljesítmények, a beszéd és az elvont gondolkodás lehetővé tették bizonyos általános, közös tudás felhalmozását és hagyományos továbbadását. Az emberiség ebből következő *történelmi* fejlődése sokkalta gyorsabban zajlott, mint a többi élőlény merőben organikus törzsfelődése. De az ösztönök, az ember vele született akciói és reakciói továbbra is a szervezet jelentékenyen lassabb fejlődési tempójához kötődtek, ennek folytán nem is tudtak lépést tartani az emberiség kultúrtörténelmi fejlődésével: a „természetes hajlamok” immár nem egyeztethetők össze maradéktalanul az ember szellemi eredményei révén elért kultúra feltételeivel. Az ember nem gonosznak születik, csak éppen nem elég jó a maga teremtette, kulturált emberi társadalom kívánalmai szerint. A vadállattal ellentétben, a kulturált

ember – és ilyen értelemben *minden* ember kultúrlény – nem hagyatkozhat vakon ösztöneinek sugallatára. Hiszen közülük nem egy olyan nyilvánvalóan ellentmond az emberi társadalom követelményeinek, hogy a legnaivabb szemlélő is azonnal rádöbben kultúra- és társadalomellenes voltára. Az ösztön hangja, amelyre a vadállat a maga természetes környezetében gátlástalanul hallgathat, mivel tanácsa mindig az egyed és a faj hasznát szolgálja, az embernél túlságosan is gyakran kártékony sugalmazás, kísértés, sőt, annál is veszedelmesebb, mivel ugyanazon a nyelven szólal meg, mint azok az impulzusok, amelyekre nemcsak szabad, hanem kell is hallgatnunk mind a mai napig. Következésképpen az ember kénytelen az elvont

gondolkodás segítségével felülvizsgálni ösztöneinek minden egyes rezdülését, engedhet-e neki anélkül, hogy ártalmára volna a maga alkotta kulturális értékeknek. Hiszen az ember éppen a tudás fájának gyümölcse kedvéért kényszerült elhagyni a paradicsomot, a meghatározott, szűk élettérhez való animálisan biztonságos, ösztönszerű illeszkedés édenét. De viszont éppen a tudás fájának gyümölcse könnyíti meg neki, hogy életterét az egész mindenségre kiterjessze, s hogy bármikor feltehesse magának a kérdést: követhetem-e pillanatnyi hajlamomat? Nem veszélyeztetem-e vele az emberi társadalom magasabb rendű értékeit? Mi történne, ha mindenki úgy cselekedne, ahogyan én szeretnék most cselekedni? Avagy, Kant szavai szerint, de biológiai megfogalmazásban: általános természeti törvénnyé emelhetem-e saját cselekvésem maximáit?

A magasrendű, emberi értelemben vett valódi morál olyan szellemi teljesítményeket feltételez, amilyenekre egyetlen állat sem képes. Másrészt viszont a morális felelősségtudat sem képzelhető el bizonyos meghatározott *érzelmi* alap nélkül. Ez a felelősségtudat az embernél is szilárdan a pszichikum egészen mély, ösztönjellelű „rétegeiben” gyökerezik. Az ember sem tehet meg mindent, amit a hűvös értelem esetleg helyesel. Megtörténhet, hogy bár a cselekvés etikai indítéka tökéletesen feddhetetlen, az érzelmek félreérthetetlenül ellene szegülnek mégis; és jaj annak, aki ilyenkor az eszére és nem a szívére hallgat. Hadd meséljek el egy idevágó történetet.

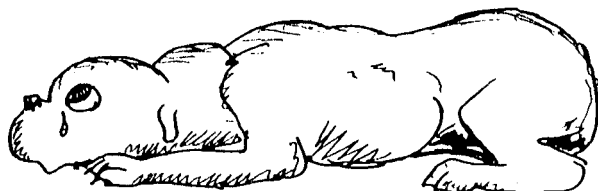
Sok-sok esztendővel ezelőtt fiatal óriáskígyókat kellett gondoznom az Állattani Intézetben, amelyeket szokás szerint döglött egerekkel és patkányokkal tápláltunk. Mivel egereket tenyészteni nehezebb, az lett volna ésszerű, ha patkányt adok nekik enni, csak hogy akkor *kölyköket* kellett volna agyonütnöm. Márpedig a körülbelül háziegér nagyságú patkánykölykök buksi fejében, nagy szemében, kurta, dundi lábacskaiban, gyerekesen bumfordi mozgásában megtalálunk mindent, amitől a kicsi állatok és kicsi gyerekek olyan vonzók, meghatók számunkra. Magyarán: nemigen volt kedvem a kis patkányok elpusztításához ; és csak amikor az intézet egérállománya már jócskán megtizedelődött, keményítettem meg a szívem, kérdvén magamtól, hogy hát most voltaképpen mi vagyok én, kísérletező zoológus vagy pedig érzelgős vénkisasszony; majd agyonütöttem hat patkánykölyköt, és megettem a pythonjaimat. A kanti morál alapján ez a cselekedet tökéletesen igazolható. Az ésszerűség szemszögéből pedig semmivel sem elvetendőbb dolog megölni egy patkánykölyköt, mint megölni egy agg egeret. De hiába, az érzelmek nem igazodnak ilyesmihez. Súlyosan megbűnhődtem, hogy nem hallgattam tanácsukra. Legalább egy hétig minden áldott éjjel erről az eseményről *álmodtam*: megjelentek előttem a kicsi patkányok, még sokkal aranyosabbak voltak, mint a valóságban, sőt észrevehetően és egyre jobban hasonlítottak a kis embergyerekekre, emberi hangon sikoltottak, és egyszerűen nem akartak meghalni, akárhányszor próbáltam is földhöz vágni őket (ami az ilyesfajta kisállatok elpusztításának gyors és fájdalommentes módszere). Az édes kicsi patkányok megölésével kétségtelenül olyan sérülést okoztam magamnak, amely már-már egy enyhébb neurózis határára sodort.

Ezen okulva soha többé nem szégyelltem magam, amiért szentimentális vagyok, és engedelmeskedem érzelmi gátlásaimnak.

A magasan fejlett, társasan élő állatok lelki életében szintén megtaláljuk a bűnbánatnak ezt a mélyen emocionális gyökerű formáját. Ezt a következtetést kell levonnom bizonyos magatartásból, amelyet már többször megfigyeltem kutyáknál.

Súlyos csapást mértem Bullyra, amikor hazavittem az említett hannoveri vérebet, amely kiharcolta, hogy elkísérhessen Bécsbe. Pedig ha csak sejtem, hogy Bully féltékeny lesz, dehogyis viszem magammal a szép Hirschmannt. Napokig éltünk a visszafojtott düh légkörében, míg a feszültség odáig fokozódott, hogy kirobbant a legelkeseredettebb kutyacsata, amit valaha is láttam, ráadásul az egyetlen, amely a gazda szobájában zajlott le, ahol máskor rendszerint békében élnek együtt még a halálos ellenségek is. Miközben szét akartam választani a harcoló feleket, Bully merőben véletlenül beleharapott a jobb kisujjam hegyébe. A csata ezzel véget is ért, de Bullynak a dolog olyan súlyos idegi megrázkódtatást okozott, amilyen kutyát egyáltalán csak érhet: a szó szoros értelmében összeomlott. És jóllehet, a legcsekélyebb szemrehányást sem tettem neki, sőt azonnal megsimogattam, és barátságosan beszéltem hozzá, szinte bénultan hevert a szőnyegen, képtelen volt felállni. Remegett, mint akit a hideg ráz, és néhány másodperces időközökben egész testében megborzongott. Légzése egészen felületes volt, csak időnként tört ki elgyötört szívéből egy-egy mély, szaggatott sóhaj, szeméből kövér könnycseppek peregtek. Aznap Bullyt karomban kellett levinnem az utcára, visszafelé maga ment fel ugyan, de a tónus vegetatív zavara úgy lecsökkentette az izomzat rugalmasságát, hogy csak nagy erőfeszítés árán tudott felvászorogni a lépcsőn.

A kutya láttán mindenki, aki nem ismerte az előzményeket, feltétlenül azt hitte volna, hogy súlyos testi betegségben szenved. Több napba telt, mire ismét enni kezdett, akkor is csak hosszú rábeszélésre, és egyedül az én kezemből fogadta el az eledelt. Még hetekkel később is hangsúlyozott behódolási pózba merevedett előttem, ami nagyon szomorúan ütött el a máskor oly önfejű, kevésbé engedelmes kutya viselkedésétől. Rossz lelkiismerete borzasztóan meghatott, annál is inkább, mivel a magamé sem volt tisztább: most már megbocsáthatatlan durvaságnak tartottam, hogy befogadtam Hirschmannt.

Ugyanilyen mély benyomást keltő, bár talán nem ennyire szívtépő élményem volt altenbergi szomszédaink és barátaink angol bulldogjával. Bonzo – így hívták a kant – idegenekkel szemben rendkívül barátságtalanul viselkedett ugyan, de a család kutyakedvelő barátaihoz igen előzékeny volt, velem pedig egyenesen udvarias: nyájasan köszöntött, valahányszor útközben összetalálkoztunk. Egyszer meghívtak uzsonnára az altenbergi kastélyba, ahol Bonzo és

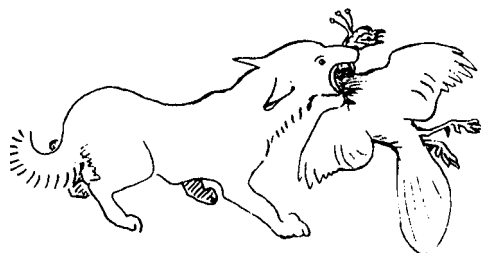
úrnoje lakott. Megérkezvén, motorkerékpáromat megállítottam a magányos erdei kastély bejáratánál, s miközben lehajoltam, hogy kitámasszam a gépet, hátat fordítottam a kapunak, ahonnan ekkor dühöngve kiszáguldott Bonzo, s mivel megbocsátható módon nem ismerte fel overallba bújtatott hátsó fertályomat, jó erősen belekapott a lábamba, amelyet a bulldogok szokása szerint nem is eresztett el. Az ilyesmi meglehetősen fájdalmas, persze hogy én is elég hangosan és szemrehányóan ordítva szólítottam a nevén Bonzót. Mintha golyó érte volna, zuhant le rólam az állat, és bocsánatért esedezve fetrengett a földön. Tekintettel a nyilvánvaló félreértésre, valamint arra, hogy sportöltönyöm meggátolta a komolyabb sérülést – néhány kék foltra a motorkerékpáros oda sem hederít –, barátságosan szólítottam meg a kutyát, meg is simogattam, s részemről elintézettnek véltem az ügyet. Nem úgy Bonzo! Míg a kastélyban tartózkodtam, egész idő alatt nyomon követett, uzsonna közben szorosán a lábamhoz támaszkodva ült, és valahányszor csak rápillantottam, erősen hátrakonyuló füllel, fájdalmasan kimeredő bulldogszemekkel felegyenesedett, és frenetikus pacsiadással iparkodott kifejezni őszinte sajnálkozását. Jó néhány nappal később véletlenül összeakadtam vele az utcán, de még akkor sem a szokott felugrálással, esetlen tréfálkozással üdvözölt, hanem az említett behódolási pózba merevedett, és felém nyújtotta a mancsát, amelyet szívélyesen megráztam.

A két kutya viselkedésének mérlegelésénél figyelembe kell vennünk, hogy előzőleg egyikük sem harapott meg soha sem engem, sem más embert. Honnan tudták tehát, hogy amit elkövettek, ha csak tévedésből is, ilyen mélységesen elítélendő véték? Feltehetőleg hasonló lelkiállapotban voltak, mint én, amikor agyoncsaptam a patkánykölyköket: olyasmit cselekedtek, ami ellen egy mélyen az érzelmi rétegekben gyökerező gátlás tiltakozott. Hogy a dolog tévedésből történt, vagyis hogy ésszerű alapon tökéletesen megbocsátható, az az ő idegrendszerüknek semmivel sem volt kevésbé ártalmára, mint az enyémmnek a patkánykölykökön elkövetett gyilkosság ésszerű magyarázata.

Egészen más lapra tartozik az intelligens kutyák lelkifurdalása, amikor olyasvalamit csinálnak, ami a maguk öröklött szociális gátlásainak szempontjából tökéletesen természetes és megengedett ugyan, de megtanulták már, hogy „tabu”, vagyis tilos. Minden kutyabarát jól ismeri a hamis ártatlanság, túlzott illedelmesség ábrázatát, amelyet az okos kutyák szoktak olykor magukra öltetni, s amiből teljes biztonsággal lehet következtetni a nem éppen tiszta lelkiismeretre. Ez a viselkedés annyira emberi és annyira mulatságos, hogy szinte nehezünkre esik végrehajtani a megérdemelt büntetést. Igaz, hogy nekem éppilyen nehezemre esik egy-egy első ízben elkövetett vétket is megbüntetni, amikor a kutyának valóban jó a lelkiismerete, és nem is számít fenyítésre.

I. Wolf chow-chow juhász kutya, tenyészetem egyik régebbi generációjának tagja a lehető legvérszomjasabb vadász volt, mégsem fordult elő soha, hogy sok állatom közül valamelyiket is bántotta volna – már amennyiben tudta, hogy az illető a *mi* állományunkhoz

tartozik. Újdonsült, számára tehát ismeretlen szerzeményeink esetében viszont ismételten kínos meglepetéseket okozott. Egyszer például

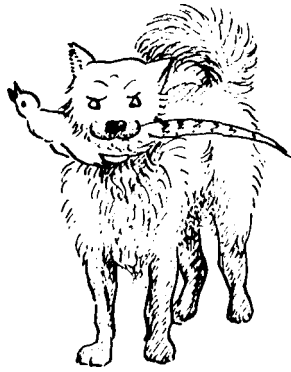

betörte annak a kamrának az ajtaját, ahová négy fiatal pávakakast zártam be. Szerencsére még csak egyet pusztított el, mire odaértem. Alaposan megbüntettem, nem is méltatta többé egyetlen pillantásra sem a megmaradtakat.

Mivel előzőleg soha nem tartottunk tyúkféléket, Wolf a pávákat nyilván nem tekintette sérthetetlen állatnak. Egyébként a különféle madarak pusztításánál fellépő gátlásai érdekes fényt vetettek arra, hogy milyen különbséget tudott tenni az egyes fajták között, s hogy bizonyos mértékű „absztrahálásra” is képes volt. A kacsákat minden körülmények között érinthetetlennek tartotta, sőt az ismertektől erősen elütő fajtáknál sem kellett figyelmeztetnünk, hogy az újonnan jöttek a törvényesen védett lények közé számítanak. Ezért úgy véltem, hogy miután Wolfot leszoktattam a pávaölésről, a továbbiakban a tyúkféléket is éppúgy kíméli majd, mint a kacsák családját. Tévedtem; amikor ugyanis egy törpewyandott-törzset vásároltam avégett, hogy különféle kacsatojásokat költssek ki velük, a kutya megint betört ugyanabba a kamrába, ahol már a pávát is nyakon csípte, és mind a hét tyúkokat elpusztította, de anélkül, hogy akár csak egyet is felfalt volna közülük. Megbüntettem Wolfot – nála egészen enyhe büntetés is megtette, voltaképpen csak meg kellett *mondani* neki, hogy mi tilos –, és új tyúkokat szereztem be, amelyeket soha többé nem is bántott.

Néhány hónappal később, amikor kaptam néhány arany- meg ezüsthálókat, amelyeket a kertbe akartam szoktatni, már okosabban jártam el : megparancsoltam a kutyának, hogy hajoljon oda a szállítóketrecekhez, finoman odaveregettem az orrát a hálókhöz, enyhén megpaskoltam, közben fenyegető szavakat mondogattam. Ez a megelőző fegyelmezés tökéletesen elérte célját, Wolf ezekhez a hálókhöz soha hozzá nem nyúlt.

Történt azonban egyszer egy állatlélektani szempontból hallatlanul érdekes dolog. Egy szép tavaszi reggelen lementem a kertbe, és döbbenet, sőt felháborodva láttam az én pompás Wolfomat a kaszáló kellős közepén, egy *fácánnal a foga közt!* Nem vett észre, tehát zavartalanul megfigyelhettem. Wolf nem rázogatta a fácánt, egyáltalán nem csinált semmit, csak állt mozdulatlanul, pofájában a madárral, furán tanácstalan képpel. Mikor rákiáltottam, nyoma sem látszott

rajta a rossz lelkiismeretnek, hanem farkát magasra emelve, a madarat változatlanul szájában szorongatva, elindult felém. Ekkor jöttem rá, hogy vad fácánt fogott. A rendkívül intelligens kutya szemlátomást súlyos lelkiismereti válságban volt, nem tudta eldönteni, hogy ez a kertünkbe tévedt vad fácán vajon a „szent” állatok közé tartozik-e vagy sem. Először valószínűleg törvényesen engedélyezett vadnak vélte, és elfogta, de aztán, talán mert a szaga a tilalmas tyúkfélékre emlékeztette, mégsem ölte meg, mint egyébként minden vadászsákmányát. Ezért nyomban és készségesen rám bízta a döntést, sőt, észrevehetően megkönnyebbült, hogy ezt teheti. A tökéletesen sértetlen fácán még hosszú évekig élt egyik röptetőnkben, s egy később felnevelt tyúkkal számos gyermeket nemzett.

Akadtak azonban Altenbergben kísérleti állatok, amelyek tökéletesen helytelenül ítélték meg azt a helyzetet, hogy jól megtermett, rámenős kutyáink kíméletben részesítik őket: bár a kutyákat mi neveltük arra, hogy a nyári liba „tabu”, a libák ezt másként magyarázták; ők ugyanis azt „hitték”, hogy pusztán tulajdon harcias erejüknek köszönhetik, ha a kutyák, az összeütközéseket elkerülendő, nagy ívben kitérnek előlük. A vadlibákból tehát elképesztően hiányzott minden félelem. Egy hideg téli napon például három jókora kutyánk a kerítés mellett rohangált fel-alá, mivel okvetlenül meg kellett ugatniuk a falu főutcáján ballagó ellenséget. Kitaposott „ugató-ösvényük” kellős közepén azonban egy kis csapat vadliba feküdt, szorosán egymáshoz húzódva. A kutyák szüntelen ugatás közepette nagy ívben átugrottak a libák felett, amelyeknek láthatólag eszük ágába sem jutott felállni, sőt néhány hosszú nyak emelkedett fel, s sziszegett fenyegetően a kutyák után. A kutyák visszatérőben inkább mellőzték a kitaposott ösvényt, s a mély hóba letérve, elkerülték a félénk ludakat.

Egy vén gúnár, a kolónia zsarnoka meg mintha éppen életcéljául tűzte volna ki a kutyák gyötrését. Párja egy kis lépcső közelében költött, amely a kertből az udvarra, onnan pedig a kapuhoz vezetett. Mivel a kutyák önként vállalt, óhatatlan kötelességei közé tartozik, hogy a kaput annyiszor ugassák meg, ahányszor kinyílik, ezen a lépcsőn naponta többször is végig kellett haladniuk – megannyi ragyogó alkalom a legfelső lépcsőfokon táborozó vén gúnárnak, hogy belecsípjön a farkukba. Ha tehát a kutyák teljesíteni akarták ugatási kötelezettségüket, kénytelenek voltak behúzott farokkal elsompolyogni a sziszegő gúnár mellett, hogy a kapuhoz jussanak. Kiváltképpen a mi jóindulatú, kissé érzékeny Bubinkat, I. Wolf

nagyapját érték rendszeresen támadások. Elannyira, hogy már előre vonított fájdalmában, valahányszor fel szándékozott lépni a veszedelmes lépcsőre.

A tarthatatlan állapotnak igen drámai, mondhatni tragikomikus módon szakadt vége. Egy szép napon holtan találtuk őrhelyén az ádáz vén gúnárt. A halottkém jelentése a koponya hátsó részén állapított meg minimális törést, amely feltehetőleg egy kutya fog enyhe nyomásától származott. Bubinak pediglen nyoma veszett; hosszas keresés után teljesen magába roskadva találtuk meg, a mosókonyha legsötétebb zugában, holmi ócska ládák között, ahová még soha egyetlen kutyanak be nem tette a lábát. A szerencsétlenség lefolyása teljesen világos volt előttem, mintha szemtanúja lettem volna. A vén gúnár alkalmasint olyan erősen találta elkapni és megcsípni a tovasurranó kutya farkát, hogy Bubi védekezésül akaratlanul is odakapott kicsit a fájó ponthoz. Eközben olyan szerencsétlenül érintette meg a gúnárt, hogy egyik tépőfoga beroppantotta az öregúr koponyáját, feltehetőleg csak azért, mert a bizonyíthatóan huszonötödik esztendejét taposó aggastyán csontjai már törékenyek voltak. Bubi nem kapott büntetést, mivel a bíróság értelemszerűen elismerte „az áldozat sajátos testi alkatát”. A tetem az ünnepélyes határozat alapján vasárnap a ház asztalára került, és döntően hozzájárult ama szélteben-hosszában elterjedt babona megdöntéséhez, miszerint a vén vadludak húsa rágós. A hatalmas, kövér gúnár módfelett ízletes volt, és kifogástalanul porhanyós. Nejem úgy véli, hogy a vén ludak, úgy körülbelül huszadik életévük betöltése után, talán *ismét* megpuhulnak.

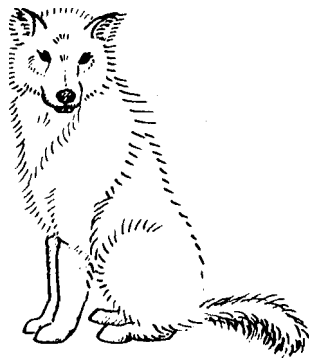
Húség és halál

Amikor Isten megteremtette a világot, bizonyára volt valamilyen kifürkészhetetlen oka, hogy a kutya életkorát körülbelül ötször rövidebbre mérje, mint a gazdáját. Pedig az embert amúgy is annyi fájdalom éri életében, valahányszor el kell köszönnie valamelyik szerettétől, valahányszor látja, hogy eljön a búcsú perce, mert ezt eleve és elkerülhetetlenül meghatározza a pusztá tény, hogy a másik

néhány évtizeddel korábban született. Csakugyan eltűnődhetünk, vajon okosan tesszük-e, ha szívünkbe zárunk egy lényt, amelyet elér az aggkori gyengeség és a halál, még mielőtt a vele egy napon született ember voltaképpen felserdülne. Milyen gyorsan illan az élet, figyelmeztetnek szomorúan az öregség jelei a kutyán, amelyet alig néhány éve – sőt úgy tűnik, mintha csak néhány hónapja – esetlen, megható kis kölyöknek láttunk, de már tudjuk, hogy két, legföljebb három év múlva kimúlik. Bevallom, hogy egy-egy kedves kutyám vénülése mindig beárnyékolja kedvemet, s hogy nem ez a legkisebb a gondfelhők között, amelyek sötétségbe borítják a jövőt minden előre néző ember szemében.

S csak tetézi ezt a súlyos vívódás, amelyet minden kutya gazdája átél, ha a szeretett állat végül valamilyen gyógyíthatatlan aggkori betegségben sorvadozik, és felmerül a komor kérdés, hogy vajon részesítsük-e, és ha igen, mikor, a fájdalommentes narkózishalál végső jótéteményében. Hálát adok a sorsnak, hogy különös módon mindeddig megkímélt ettől a válságtól: egyetlen kutyám kivételével valamennyi magas korban múlt ki, gyors és könnyű halállal. Erre azonban nem számíthatunk, s ezért nem is tudom egészen rossz néven venni az érzékenyebb emberektől, ha a fájdalmas, elkerülhetetlen búcsúzásra való tekintettel tudni sem akarnak arról, hogy kutyát tartsanak.

De lényegében azért mégiscsak rossz néven veszem tőlük. Hiszen az már megmásíthatatlan törvény, hogy az ember élete során minden örömeért valami fájdalommal fizet, és voltaképpen szánalmas kuporgatónak tekintem azokat, akik lemondanak az emberi élet egyébként is oly kevés, etikailag kifogástalan öröméről, pusztá félelemből, hogy fizetniök kell majd a számlát, amelyet a sors előbbutóbb benyújt. Aki a szenvedés garasaival fukarkodni akar, csak húzódjék meg holmi aggszűznek való padlásszobácskában, ott száradjon el lassan, mint egy meddő, gumós növény, amely soha nem szökik virágba.

Ha elpusztul hűséges kutyánk, amely tizenöt évig kísérte lépteinket, az bizony nagyon nagy fájdalom, csaknem akkora, mint egy szeretett ember elhunyt. De bizonyos szempontból mégis könnyebb elviselni, és ez nagyon fontos: az a hely, amelyet emberbarátod foglalt el életedben, mindörökre üres marad; kutyád helyét azonban ismét be lehet tölteni. Igaz, hogy a kutyák a szó legvalódibb értelmében egyéniségek, személyiségek – én vagyok az utolsó, aki ezt tagadná. De azért mégiscsak jobban hasonlítanak egymáshoz, mint az emberek.

Az élőlények individuális különbözősége közvetlen, egyenes arányban áll szellemi fejlettségük fokával: két azonos fajtájú hal gyakorlatilag egyforma minden akciójában és reakciójában; két aranyhőrcsög vagy két csóka között szakértő szem már észrevehet, megállapíthat egyéni, magatartásbeli különbségeket; két szürkevarjú vagy két nyári lúd olykor nagyon is eltérő egyéniséggel rendelkezhet; akkor hát mennyivel inkább láthatjuk ezt a kutyáknál, amelyek domesztikált állatok lévén az egyéni viselkedés variációs lehetőségeinek sokkal szélesebb skálájával rendelkeznek, mint az említett nem domesztikált állatok. Másrészt azonban a kutyák lelkük legmélyebb ösztönrétegeiben, vagyis azokban a vonatkozásokban, amelyek gazdájukhoz való viszonyukat meghatározzák, mégiscsak nagyon hasonlóak egymáshoz; ha azonos fajtájú kölyköt szerzünk be, legtöbb esetben felfedezzük, hogy a kicsi lassan ugyanazt a helyet tölti be szívében és életünkben, amely régi barátunk távozásával megürült.

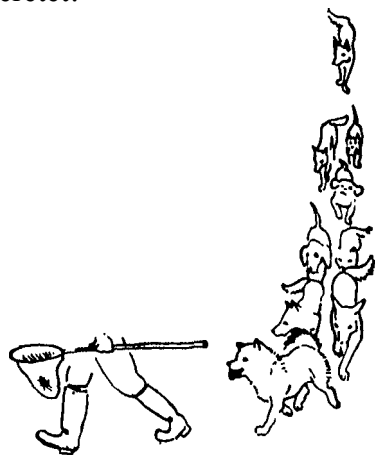
Ez a vigasz bizonyos körülmények között oly gyors és maradéktalan lehet, hogy szinte már szégyenkezünk is hűtlenségünkön. Lám, ebből a szempontból is hűségesebb a kutya az embernél, mert ha a gazdája hal meg, a kutya bizonyosan nem talál vigaszt jelentő pótlást fél esztendő alatt. Olyasvalaki, aki nem akarja elismerni, hogy egy állattal szemben morális kötelezettségeink lehetnek, talán szentimentálisnak, sőt egyenesen nevetségesnek véli ezeket a gondolatokat. Engem viszont sajátos eljárásra ösztönöztek.

Amikor öreg Bullymat egy napon szélütés érte, és holtan találtam „ugatóösvényén”, egyszerre mélységesen sajnálni kezdtem, hogy nincsen egyetlen ivadéka sem, amely pótolhatná. Tizenhét esztendő voltam akkor, még soha nem veszítettem el kutyámat. Bully volt az első halottam. Szavakkal ki sem tudom fejezni, mennyire hiányzott nekem. Elválaszthatatlan kísérőm volt, lépteinek sánta ritmusa – egy rosszul összeforrt combcsonttörés miatt bicegett – annyira összeolvadt tulajdon lépteim zajával, hogy már nem is hallottam ezt a meglehetősen hangos topogást és a vele járó szuszogást sem. De a hiánya azonnal feltűnt. A Bully elpusztulását követő első időben jöttem rá, hogy miféle pszichológiai mechanizmus ébreszthette, sőt kellett hogy felébressze a szellemekben való hitet a naiv emberekben. A hosszú éveken át szakadatlanul hallott lépések olyan tartós hatással vésődtek agyamba – a pszichológia egyébként eidetikus utóképeknek nevezi ezt a jelenséget –, hogy a kutya halála után még hetekig világosan, fizikailag érzékelhetően követett ez a hang. Ha tudatosan odafigyeltem, egy csapásra elnémult, de mihelyt másra gondoltam, mintha ismét hallottam volna a poroszkálást meg a szuszogást. Öreg Bullym szelleme, a bicegő kutyakísértet csak akkor tűnt el véglegesen, amikor Titi, az akkor még ügyefogyott fruska kezdett a nyomomban járni.

Régóta halott már ez a kutya is – jaj, milyen régóta! Csakhogy az ő szelleme máig is itt üget, szimatol a nyomomban, mert én magam gondoskodtam arról, hogy így legyen! Ez az az eljárás, amiről az imént beszéltem. Amikor ugyanis Titi élettelenül feküdt előttem, rádöbbsentem, hogy őt is pótolni fogja majd egy másik kutya, ahogy ő

pótolta Bullyt. Szégyelltem hűtlenségemet, s ezért különös fogadalmat tettem: a jövőben csak az ő ivadékai kísérhetnek!

Egy meghatározott kutyához az ember már természetadta okokból sem lehet hűséges, de a kutya nemzetségéhez igen! Hiszen a természetnek már lényegénél fogva is többet jelent a törzs, mint az egyed. Valahányszor kis Susim, amelynek őseit megengedett módon jelentős beltenyészetünk révén nyolcadízíglén ismerem, megmorog és megugat (és később biztosan meg is harap majd egy kicsit) egy-egy kellemetlen ismerőst, akit én szemforgató kedvességgel üdvözlök, mert szavaim egy pillanatig sem ejtik tévedésbe – a tény, hogy megérzi valódi lelkiállapotomat, nem csupán Tititől örökölt jellemvonása, nem, Susi ilyenkor *maga* Titi! És amikor Susi az egerésző ragadozó állatok szokásos nagyívű ugrásaival, és chow-chow ősanját, I. Pygit jellemző túlzott szenvedéllyel egerekre vadászik a száraz mezőn, akkor *ő maga* Pygi. És ha miközben „feküdj”-re idomítom – mert egy ideje már ezzel foglalkozunk –, ugyanazokat a csintalanságokat, átlátszó kifogásokat találja ki, hogy felállhasson, amelyeket tizenegy évvel ezelőtt dédnagymamája, Stasi ötlött ki, és ha hozzá hasonlóan imád meghempereggni minden pocsolyában, és naiv ártatlanságot mímelve, fülig csatakosan beszaladni a házba, akkor *ő maga* Stasi. És mindannyiszor, amikor csendes, vízparti ösvényeken, poros országutakon vagy a nagyváros aszfaltján nyomon követ, összes érzékével arra ügyelve, hogy el ne veszítsen, *ő minden* kutya – az első hozzánk szegődött aranysakáltól kezdve ahány csak valaha is gazdája nyomában poroszkált –, a felmérhetetlen mennyiségű hűség és szeretet!

Tartalom

5	Előszó (Dr. Sárkány Pál)
9	Ilyesformán történhetett
24	A hűség forrása
39	Kutyanevelés
54	Kutyaerkölcsök
76	A gazda és kutyája

83 Kutyák és gyerekek
92 Beszerzési tanácsok
106 A macska álnok – a kutya hazudós
117 Békés együttélés
142 Kerítések
150 Bonyodalmak egy kis dingó körül
159 Kár, hogy nem tud beszélni, hiszen ért minden szót
173 Elkötelezettség
180 Kánikula
196 Az állat és a lelkiismeret
211 Hűség és halál

Tipográfia: Haiman Ágnes
A borító- és a kötésterv: Szabados Erzsébet munkája
A kiadásért felel a Gondolat Könyvkiadó igazgatója
Alföldi Nyomda
A nyomdai megrendelés törzsszáma: 423.66-19-1
Készült Debrecenben, 1981. évben
Felelős vezető: Benkő István igazgató
Felelős szerkesztő: Fehér Imréné
Műszaki vezető: Gonda Pál
Műszaki szerkesztő: ifj. Vaisz György
Megjelent 30 000 példányban, 11 (A/5) ív terjedelemben,
az MSZ 5601-59 és 5602-55 szabvány szerint

A világhírű tudós – aki kitűnő humorú írónak bizonyul ebben a könyvében is – hosszú évek tapasztalatait írja meg nagyszerűen felépített kis kutyatörténeteiben. Mint etológus arra keres feleletet, mi az ami az emberi és állati magatartásformákat megkülönbözteti és ugyanakkor arra is – mi az ami összekapcsolja őket. Könyvében arról is ír röviden, hogyan alakult ki az ember és kutya évezredes kapcsolata, de sokkal inkább foglalkoztatja a kutya és gazdája mai helyes „együttélési” szabályainak sok kérdése. Tanácsai arra vonatkoznak ki milyen kutyát válasszon, milyen szoktatási módszereket tekinthetünk emberhez és állathoz méltónak, milyen tapasztalatai vannak az egyes kutyafajtákkal kapcsolatban.

A sok kitűnő etológiai és természeti megfigyelés ellenére sem szakkönyvet tart a kezében az olvasó. Nagyszerűen felépített, szórakoztató, irodalmi igényeket is kielégítő olvasmány ez, melynek minden sorából az élőlények iránti szeretet, gyengédség és tisztelet árad. Egyszerű stílusa, árnyalt, sokszínű humora bizonyára éppúgy megragad majd mindenkit, mint ahogyan ez előző könyvébenél, a *Salamon király gyűrűjé*-nél történt.

Kenneth Lorenz

38,— Ft

Konrad Lorenz: Ember és kutya